

SAKARYA İLİ'NDE EĞİTİMİN DAĞILIŞI

Erkan TAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA

Afyon

2006

SAKARYA İLİ'NDE EĞİTİMİN DAĞILIŞI

Erkan TAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2006

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SAKARYA İLİ'NDE EĞİTİMİN DAĞILIŞI

Erkan TAŞ

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2006

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA

Sakarya, Marmara Bölgesi'nin doğusunda yer almaktadır. Sakarya ile ilgili eğitim alanında detaylı bilimsel araştırmalar yeterince yapılmamıştır. Bunun sonucunda da araştırmalarda kaynak sıkıntısı çekilmektedir. Araştırmada 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'ndeki eğitim faaliyetleri nedensellik, sebep-sonuç, dağılım gibi bilimsel ilkeler dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Sakarya İli'nde eğitimin gelişiminin incelendiği araştırmada, eğitim faaliyetlerinin ülke genelinde tarihi gelişimi de genel olarak ele alınmıştır. Sakarya'nın eğitim yapısı incelenirken basılı eserler, istatistikî veriler ve yerinde yapılan gözlemlerden yararlanılmıştır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılı ilk ve ortaöğretim bilgi ve istatistikleri İl Milli Eğitim Müdürlüğünden; yükseköğretim bilgi ve istatistikleri ise Sakarya Üniversitesi'nden temin edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Sakarya'da eğitimin istenilen ölçüde gelişmediği ancak hızlı bir gelişme sürecinde olduğu belirlenmiştir. Araştırmada 17 Ağustos 1999 depreminin Sakarya İli'nin eğitimine etkisine de değinilmiştir. 8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması, taşınmalı eğitim ve deprem sonucunda Sakarya'da okul sayılarında azalmalar olsa da zamanla bu durum telafi edilmiş ve okul sayıları arttırılmıştır. Araştırma sahasının topografik yapısı ve kırsal yerleşmelerin fazla sayıda ve dağınık olması ilk ve ortaöğretimi olumsuz etkilemektedir.

ABSTRACT**THE DISTRIBUTION OF EDUCATION IN SAKARYA PROVINCE**

Erkan TAŞ

Management of Primary Education

Afyon Kocatepe University, The Institute of Social Sciences

May 2006

Advisor: Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA

Sakarya is located in the east of Marmara Region. Scientific and detailed researches in the field of education about Sakarya is not sufficiently done. This situation causes lack of sources for further researches. In this research, the education activities in Sakarya in 2004 – 2005 term has been explained being considered some scientific concepts such as causality, reason – result and distribution. This research involves not only the analyse of the educational process of Sakarya, but also a general view on the historical process of the educational activities all around the country. Some sources such as printed works, statistical datas and local observation were used while analysing the educational structure of Sakarya. Datas and statistics about primary and secondary education in 2004 – 2005 are collected from a local department of National Education Ministry; datas and statistics about academic education are collected from Sakarya University. This research shows us that process of education in Sakarya is not as much as wanted, however it is in a fast processing era. The effects of the earthquake in 1999, August 17, on education of Sakarya are also underlined in this research. Although the projects such as 8 years of obligatory education and transporting system, and earthquake caused a decrease in the quantity of the schools in Sakarya, it has been handled and the number of the schools has been increased. Topographic structure of the research area and the amount of the villages and the distances of these random located villages are affecting primary and secondary education negatively.

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

		İmza
Tez Danışmanı:	Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA	
Jüri Üyeleri :	Prof. Dr. Adnan ŞİŞMAN	
	Prof. Dr. Lütfi ÖZAV	
	Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA	

Erkan TAŞ'ın "*Sakarya İli'nde Eğitimin Dağılışı*" başlıklı tezi 20/06/2006 tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İlköğretim Anabilim dalında, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Sakarya İli'nin eğitimi üzerine yazılmış eser sayısı yok denilecek kadar azdır. Bu nedenle Sakarya İli'nde eğitim alanında yapılan çalışmalarda kaynak sıkıntısı çekilmektedir. Bu alanda Sakarya Üniversitesi bünyesinde eserler verilse de sınırlı kalmaktadır. Araştırmamızın sonucunda ortaya çıkacak eserin bu alana hizmet etmesi ve kaynak sıkıntısının giderilmesinde bir aşama olması beklenmektedir.

Araştırmamız Sosyal Bilgilerler Öğretmenliği bilim dalında hazırlanan bir yüksek lisans tezidir. Araştırma konusu ve örneklemnin seçiminde bu konu üzerinde yeterince çalışma yapılmamış olması ve Sakarya İli'nin eğitim seviyesinin istenilen düzeye getirilememiş olması etkili olmuştur. Araştırmada öncelikle ülkemizdeki eğitimin gelişimi kronolojik olarak incelenmiş ve Sakarya'nın eğitimiyle bağlantı kurularak günümüzdeki eğitim durumu değerlendirilmiştir. Eğitimin istenilen seviyeye getirilebilmesi için öneriler sunulmuştur.

Araştırma konusunun seçiminde, çalışmanın bütün aşamalarında ve öğrencilik yıllarında desteklerini esirgemeyen değerli hocam aynı zamanda tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Hasan KARA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca lisans ve yüksek lisans derslerinde bilgi birikimi ve eğitimime katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Adnan ŞİŞMAN, Prof. Dr. Lütfi ÖZAV ve emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Erkan TAŞ

Sakarya, 2006

ÖZGEÇMİŞ

Erkan TAŞ

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler
Öğretmenliği Bölümü

Lise: Ünye Anadolu Öğretmen Lisesi

İş/İstihdam

2004- Sosyal Bilimler Öğretmeni, Taraklı Pansiyonlu İlköğretim Okulu (Sakarya)

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Ünye, 11 Haziran 1981

Cinsiyeti: Erkek

Yabancı Dil

İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xv
HARİTALAR LİSTESİ.....	xvii
RESİMLER LİSTESİ.....	xviii
I. PROBLEM.....	xix
II. AMAÇ	xix
III. ÖNEM.....	xix
IV. VARSAYIMLAR.....	xix
V. SINIRLILIKLAR	xx
VI. YÖNTEM	xx
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

İLKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

I. İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	10
A) OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ.....	10
1) Sıbyan Mektepleri.....	10
2) Rüşdiye Mektepleri.....	12
3) İdadi Mektepleri.....	16
B) CUMHURİYET DÖNEMİ	17
1) Türkiye’de İlköğretim Alanında Gelişmeler	17
2) Sakarya’da İlköğretim Alanında Gelişmeler.....	17
II. TÜRKİYE’DE ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ.....	20
A) SAKARYA’DA ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ	21
1) Cumhuriyet Öncesinde Ortaöğretim	21
2) Cumhuriyet Sonrasında Ortaöğretim	24
III. YÜKSEKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	25
A) SAKARYA’DA YÜKSEKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ	29

II. BÖLÜM

İLKÖĞRETİM

IV. İLKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	31
A) SAKARYA İLİ'NİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	31
1) ADAPAZARI İLÇESİ	41
2) AKYAZI İLÇESİ	48
3) FERİZLİ İLÇESİ	54
4) GEYVE İLÇESİ	60
5) HENDEK İLÇESİ	66
6) KARAPÜRÇEK İLÇESİ	72
7) KARASU İLÇESİ	77
8) KAYNARCA İLÇESİ	83
9) KOCAALİ İLÇESİ	89
10) PAMUKOVA İLÇESİ	95
11) SAPANCA İLÇESİ	102
12) SÖĞÜTLÜ İLÇESİ	108
13) TARAKLI İLÇESİ	114
B) DEPREMİN EĞİTİME YANSIMALARI	120
C) TAŞIMALI EĞİTİM	126
1) SAKARYA İLİ'NDE TAŞIMALI EĞİTİM	127

III. BÖLÜM

ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİM

V. ORTAÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	131
A) MERKEZ İLÇE (ADAPAZARI)	131
B) DİĞER İLÇELER	135
VI. YÜKSEKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	138
A) ÖN LİSANS PROGRAMLARI	138
B) LİSANS PROGRAMLARI	139
C) LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARI	143
SONUÇ VE ÖNERİLER	145
KAYNAKLAR	151

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.t.	: Adı Geçen Tez
And.T.M.L	: Anadolu Ticaret Meslek Lisesi
Aku	: Afyon Kocatepe Üniversitesi
ATSO	: Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası
BSİO	: Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu
C.	: Cilt
Ç.P.L.	: Çok Programlı Lise
Ç.Y.D.D.	: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
E	: Erkek
Edt.	: Editör
E.M.L	: Endüstri Meslek Lisesi
Haz.	: Hazırlayan
İ.H.L.	: İmam Hatip Lisesi
İ.O.	: İlköğretim Okulu
K	: Kız
KML	: Kız Meslek Lisesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEM	: Milli Eğitim Müdürlüğü
MTEM	: Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
PİO	: Pansiyonlu İlköğretim Okulu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
S.M.L	: Sağlık Meslek Lisesi
TEV	: Türk Eğitim Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Sakarya İli Arazi Durumu.....	3
Tablo 2. Sakarya İli Nüfus Dağılımı (2000).	4
Tablo 3. Yıllara Göre Sakarya İli Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Oranları (1955-2000). ..	5
Tablo 4. II. Meşrutiyet Döneminde Sakarya’da Bulunan İptidailerin Dağılımı (1908)..	12
Tablo 5. Sakarya İli’nde Yer Alan Rüşdiyeler (1898–1903).	14
Tablo 6. Adapazarı’nda Yer Alan Etnik ve Dinsel Grupların Okul Dağılımı (1890).	14
Tablo 7. 1890 Yılında Adapazarı’nda Okulların Kentlere, Dinlere ve Etnik Gruplara Dağılımı.	15
Tablo 8. Sakarya İli’nde Yer Alan Rüşdiyeler (1898).	22
Tablo 9. II. Abdülhamit Devrinde Adapazarı Dâhilinde Açılan Okullar.	22
Tablo 10. Sakarya İli’nde Yer Alan Rüşdiyelerin Öğrenci Sayıları (1903).	23
Tablo 11. Adapazarı’nda Nüfus Dağılımı (1906–1907).	23
Tablo 12. Adapazarı’nda Bulunan Gayr-ı Müslimlerin Okul ve Öğrenci Sayıları (1903).	24
Tablo 13. Sakarya İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin İlçelere Dağılımı (2004–2005).	33
Tablo 14. Sakarya İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Sınıflara Göre Dağılımı (2004–2005).	34
Tablo 15. Sakarya İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılımı (2004–2005).	35
Tablo 16. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarının İlçelere Dağılımı (2004–2005).	37
Tablo 17. Sakarya’da Yer Alan Pansiyonlu İlköğretim Okulları (2004–2005).	38
Tablo 18. Sakarya İli’nde Yer Alan Özel İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	39
Tablo 19. Sakarya’da İlköğretim Okullarında Çalışan Kadrolu Öğretmen Dağılımı (2004–2005).	40
Tablo 20. Adapazarı İlçesi İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).	42
Tablo 21. Adapazarı Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).	43
Tablo 22. Adapazarı BSİO’larda Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	46
Tablo 23. Akyazı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	50
Tablo 24. Akyazı Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	50
Tablo 26. Akyazı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	52
Tablo 27. Akyazı BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	52
Tablo 27. Akyazı İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).	52
Tablo 28. Ferizli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	56
Tablo 29. Ferizli Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	57
Tablo 31. Ferizli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	58
Tablo 32. Ferizli BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Dağılımı (2004–2005).	58
Tablo 32. Ferizli İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	59
Tablo 34. Geyve İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	62

Tablo 34. Geyve Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	63
Tablo 35. Geyve Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	64
Tablo 37. Geyve BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	65
Tablo 38. Geyve’de Yer Alan İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	65
Tablo 38. Hendek İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	68
Tablo 39. Hendek Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	69
Tablo 40. Hendek Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	70
Tablo 41. Hendek BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	71
Tablo 42. Hendek İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).	71
Tablo 43. Karapürçek İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	74
Tablo 44. Karapürçek Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	74
Tablo 45. Karapürçek Kırsal Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	75
Tablo 46. Karapürçek BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	75
Tablo 48. Karapürçek İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).	76
Tablo 48. Karasu İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	79
Tablo 49. Karasu Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	79
Tablo 52. Karasu Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	81
Tablo 51. Karasu BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	81
Tablo 52. Karasu İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).	81
Tablo 53. Kaynarca İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	85
Tablo 54. Kaynarca Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	86
Tablo 55. Kaynarca Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	87
Tablo 56. Kaynarca BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	87
Tablo 57. Kaynarca İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).	88
Tablo 58. Kocaali İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	91
Tablo 59. Kocaali Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	92
Tablo 60. Kocaali Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	93
Tablo 61. Kocaali BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).	93
Tablo 62. Kocaali İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).	94
Tablo 63. Pamukova Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	97
Tablo 64. Pamukova Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları ve Öğrenci Sayıları (2004–2005).	98

Tablo 65. Pamukova BSİO'larda Öğrenci Sayıları (2004–2005).	99
Tablo 66. Pamukova İlköğretim Okulları Sınıflarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	100
Tablo 67. Sapanca İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	104
Tablo 68. Sapanca Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	104
Tablo 69. Sapanca Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	105
Tablo 70. Sapanca BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004–2005).	106
Tablo 71. Sapanca İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	106
Tablo 72. Söğütlü İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	110
Tablo 73. Söğütlü Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	110
Tablo 74. Söğütlü Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	111
Tablo 75. Söğütlü Yeniköy BSİO'da Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004–2005).	112
Tablo 76. Söğütlü İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	112
Tablo 77. Taraklı Kentsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Sayıları (2004–2005).	116
Tablo 78. Taraklı Kırsal Yerleşmedeki İlköğretim Okulları ve Öğrenci Sayıları (2004–2005).	117
Tablo 79. Taraklı'da Yer Alan BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004–2005).	118
Tablo 80. Taraklı İlköğretim Okullarında Öğrencilerin Sınıflara Dağılımı (2004–2005).	118
Tablo 81. Sakarya Eğitiminin Deprem Öncesi Durumu (1998–1999).	120
Tablo 82. 17 Ağustos 1999 Depremi Sonrası Eğitim Kurumlarının Durumu.	121
Tablo 83. 1999 Depremi Sonrasında Gönüllü Kuruluş ve Kişilerce Yapılan Okul ve Tesisler.	123
Tablo 84. Deprem Sonrası Öğrencilere Yapılan Yardımlar.	124
Tablo 85. Sakarya'da Öğrenci-Öğretmen Sayısı (2000).	125
Tablo 86. Sakarya'da Taşınmalı Eğitimin Dağılımı (2004–2005).	127
Tablo 89. Sakarya İli Taşınmalı İlköğretim Uygulaması (2004–2005).	129
Tablo 88. Adapazarı'nda Yer Alan Ortaöğretim Kurumları ve Öğrenci Sayıları (2004–2005).	131
Tablo 89. Adapazarı İlçesinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Sayıları (2004–2005).	132
Tablo 92. Adapazarı'nda Yer Alan En Kalabalık 7 Ortaöğretim Kurumu (2004–2005).	134
Tablo 91. Sakarya İli İlçelerinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları (2004–2005).	135
Tablo 92. Sakarya İli İlçelerinde Yer Alan Çok Programlı Liseler (2004–2005).	136
Tablo 93. Sakarya İli'nde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğretmen Sayıları (2004–2005).	137
Tablo 94. Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	138
Tablo 95. Sakarya Üniversitesi Ön Lisans Programları Öğrenci Sayıları (2005–2006).	139
Tablo 96. Sakarya Mühendislik Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	140

Tablo 97. Sakarya Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	140
Tablo 98. Sakarya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	140
Tablo 99. Sakarya İlahiyat Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	141
Tablo 100. Sakarya Teknik Eğitim Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	141
Tablo 101. Sakarya Eğitim Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	141
Tablo 102. Sakarya Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	142
Tablo 103. Sakarya Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	142
Tablo 104. Sakarya Devlet Konservatuvarı Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).	142
Tablo 105. Altan Öğrenci Alımını Durduran Bölümler (2005–2006).	143
Tablo 106. Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğrenci Sayıları (2005–2006). ...	143

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Sayım Dönemlerine Göre Sakarya İli Nüfus Artış Oranları.....	5
Grafik 2. Sakarya İli 1955 ve 2000 Yılları Nüfus Piramitleri.	6
Grafik 3. Sakarya İli İlköğretim Okulları Öğrencilerinin İlçelere Dağılımı (2004–2005).	33
Grafik 4. Sakarya İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılımı (2004–2005).	36
Grafik 5. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	37
Grafik 6. Adapazarı Kentsel-Kırsal Nüfus Dağılımı (2000).	43
Grafik 7. Kentsel-Kırsal Yerleşmelerdeki Öğrenci Oranları (2004–2005).	43
Grafik 8. Adapazarı Kentsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	44
Grafik 9. Adapazarı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	45
Grafik 10. Adapazarı'nda Yer Alan Resmi ve Özel İlköğretim Kurumlarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	47
Grafik 11. Akyazı ve Sakarya Öğrenci Sayıları (2004–2005).	50
Grafik 12. Akyazı Kentsel Yerleşme İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	51
Grafik 13. Ferizli ve Sakarya Öğrenci sayıları (2004–2005).	56
Grafik 14. Ferizli Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	57
Grafik 15. Geyve ve Sakarya Öğrenci Sayıları (2004–2005).	62
Grafik 16. Geyve Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	63
Grafik 17. Geyve Kırsal yerleşmelerdeki Okullarda Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı (2004–2005).	64
Grafik 18. Hendek ve Sakarya İlköğretim Öğrenci sayıları (2004–2005).	68
Grafik 19. Hendek Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	70
Grafik 20. Karapürçek ve Sakarya İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).	74
Grafik 21. Karapürçek Kentsel Yerleşme İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	75
Grafik 22. Karasu ve Sakarya İlköğretim Öğrenci Sayıları (2004–2005).	79
Grafik 23. Karasu Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	80
Grafik 24. Kaynarca ve Sakarya İlköğretim Okulları Öğrenci sayıları (2004–2005).	85
Grafik 25. Kaynarca Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	86
Grafik 26. Kocaali ve Sakarya'da İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).	91
Grafik 27. Kocaali Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı.	92
Grafik 28. Pamukova Kentsel Yerleşmelerdeki Öğrencilerin Okullara Dağılımı	97
Grafik 29. Pamukova Kırsal Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	98
Grafik 30. Sapanca ve Sakarya İlköğretim Öğrenci sayıları (2004–2005).	104

Grafik 31. Sapanca Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	105
Grafik 32. Sapanca Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	106
Grafik 33. Sakarya ve Söğütli İlköğretim Öğrenci Sayıları (2004–2005).	110
Grafik 34. Söğütli Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	111
Grafik 35. Söğütli İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	112
Grafik 36. Taraklı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	117
Grafik 37. Adapazarı'nda Yer Alan Ortaöğretim Kurumu Öğrencilerinin Cinsiyet Dağılımı (2004–2005).	133
Grafik 38. Ortaöğretim Öğrencilerinin İlçelere Dağılımı (2004–2005).	136
Grafik 39. Sakarya'da Yer Alan Ç.P.L.'lerin Öğrenci Sayıları (2004–2005).	137

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita 1. Sakarya İli Morfoloji Haritası.....	3
Harita 2. Sakarya İli Lokasyon Haritası.	7
Harita 3. Sakarya İli'nde İlköğretim Okullarının İlçelere Dağılımı (2004–2005).	8
Harita 4. Sakarya İli İlköğretim Okullarının İlçelere Dağılımı (2004–2005).....	32
Harita 5. Adapazarı İlçesi.	41
Harita 6. Adapazarı İlçesi Fiziki Haritası.	42
Harita 7. Akyazı İlçesi.	48
Harita 8. Akyazı İlçesi Fiziki Haritası.	49
Harita 9. Ferizli İlçesi.	54
Harita 10. Ferizli İlçesi Fiziki Haritası.	55
Harita 11. Geyve İlçesi.	60
Harita 12. Geyve İlçesi Fiziki Haritası.	61
Harita 13. Hendek İlçesi.	66
Harita 14. Hendek İlçesi Fiziki Haritası.	67
Harita 15. Karapürçek İlçesi.	72
Harita 16. Karapürçek İlçesi Fiziki Haritası.	73
Harita 17. Karasu İlçesi.	77
Harita 18. Karasu İlçesi Fiziki Haritası.	78
Harita 19. Kaynarca İlçesi.	83
Harita 20. Kaynarca İlçesi Fiziki Haritası.	84
Harita 21. Kocaali İlçesi.	89
Harita 22. Kocaali İlçesi Fiziki Haritası.	90
Harita 23. Pamukova İlçesi.	95
Harita 24. Pamukova İlçesi Fiziki Haritası.....	96
Harita 25. Pamukova İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).	100
Harita 26. Sapanca İlçesi.	102
Harita 27. Sapanca İlçesi Fiziki Haritası.	103
Harita 28. Söğütli İlçesi.	108
Harita 29. Söğütli İlçesi Fiziki Haritası.	109
Harita 30. Taraklı İlçesi.	114
Harita 31. Taraklı İlçesi Fiziki Haritası.	115
Harita 32. Taraklı BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2004–2005).....	119

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 1. Adapazarı'nın Köklü Okullarından Olan Sabiha Hanım İlköğretim Okulu. ...	18
Resim 2. Deprem Sonrasında Kurulan Prefabrik Sınıflardan Bir Görüntü.	120
Resim 3. Deprem Sonrasında Oluşturulan Çadır Sınıflardan Bir Görünüm.	121
Resim 4. Deprem Sonrası Atatürk İlköğretim Okulu Yıkım Çalışmaları.	122
Resim 5. Deprem Sonrasında Yıkılan Atatürk İlköğretim Okulunun Yeni Hali.	123
Resim 6. Adapazarı'nın Köklü Okullarından Biri Olan Atatürk Lisesi'nden Bir Görünüm.	134
Resim 7. Sakarya'da Çocuklar Kitapla Büyüsün Kampanyasından Bir Görünüm.	149

I. PROBLEM

Adapazarı, 22 Haziran 1954 tarihinde 6419 Sayılı kanunla il olmuş ve Sakarya adını almıştır. Osmanlı Devleti döneminde okul sayısı bakımından gelişmiş bir seviyede bulunan Sakarya günümüzde gerekli atılımı gösterememiştir. Özellikle sanayinin gelişmesine paralel olarak Sakarya önemli miktarda göç almıştır. Artan nüfusun okul ihtiyacı aynı oranda karşılanamamış ve eğitimde okul sıkıntısı çekilir olmuştur. Ayrıca 17 Ağustos 1999 depremi de eğitim-öğretimi derinden etkilemiştir. Sakarya İli'nin verimli Adapazarı ovasına sahip olması nüfusun kırsal alanlarda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu durum sonucunda da dağınık kırsal yerleşmeler görülmeye başlamış ve okullar gerekli öğrencileri bulamaz hale gelmiştir. Sonuçta bazı okullar kapatılmak zorunda kalmış ve eğitimde gerekli kalite yakalanamamıştır.

II. AMAÇ

Sakarya'da eğitim alanında yapılmış yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bunun sonucunda da araştırmalarda veri sıkıntısı çekilmektedir. Sakarya, eğitim tarihi alanında yapılmış çalışma ve istatistik bakımından oldukça fakir kalmıştır. Bu çalışmada eğitim faaliyetleri genel olarak değerlendirilerek gerekli istatistikî bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

III. ÖNEM

Türkiye'nin eğitim tarihi incelenerek, Sakarya'nın eğitimiyle bağdaştırılmıştır. Eğitimde yaşanan sıkıntıların giderilmesi için çözüm yolları önerilmiştir. Ülkelerin gelişmişliklerinde kaliteli eğitimin gerekli olduğu düşünüldüğünde eğitim alanında yapılan çalışmaların önemi ortaya çıkacaktır. Sakarya'nın eğitimine katkıda bulunması ve kendinden sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi beklenmektedir.

IV. VARSAYIMLAR

Sakarya'da kırsal kesimde yeterince öğrenci bulunmaması tam teşekküllü okulların açılmamasına neden olmuştur. Bu nedenle ilköğretim birinci kademe eğitimini tamamlayan öğrenciler uzak bölgelere gitmek zorunda kalmakta ve bu durum öğrencilerde hoşnutsuzluğa yol açmaktadır. Kırsal yerleşme oranının fazla olması ancak

birkaç kırsal yerleşmenin dışında kırsal bölgelerde ortaöğretim kurumunun olmaması öğrencilerin ilköğretimden sonra eğitimden kopmalarına neden olmaktadır.

V. SINIRLILIKLAR

Sakarya İli ile ilgili verilerin elde edilmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Sakarya hakkında yeterince bilgi bulunmamaktadır. Halk kütüphanesi Sakarya İli eserleri bakımından oldukça fakir durumdadır. Sakarya Üniversitesi kütüphanesinde Sakarya İli ile ilgili eserler ve tezler için bir bölüm bulunmakta ancak burada da her türlü bilgiye ulaşmak mümkün olmamaktadır.

VI. YÖNTEM

Sakarya İli'nde Eğitimin Dağılışı adlı bu araştırma bilimsel yöntemler ışığında hazırlanmıştır. Araştırma konusu ve örnekleme seçilirken bu konuda yeterince çalışma yapılmamış olması ve örneklem hakkında çekilen kaynak sıkıntısı etkili olmuştur.

Araştırmada ilk olarak seçilen alan ve konu üzerinde literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra derlenen dokümanların okunması ve alan araştırmasına geçilmiştir. Eğitimle ilgili istatistiksel bilgiler Sakarya Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve Sakarya Üniversitesi'nden temin edilmiştir. Konu ile ilgili yapılan sınırlı çalışmalar incelenmiş ve daha sonra verileri analiz edilerek araştırmanın yazımına geçilmiştir.

Araştırma yazılırken sosyal bilimlerde kullanılan araştırma yöntemlerinden dağılım, korelasyon, neden-sonuç ilkeleri ile harita, tablo ve grafik gibi istatistiksel ifade yöntemlerinden yararlanılmıştır.

GİRİŞ

Sakarya'nın yazılı tarih dönemlerinin M.Ö XII. yüzyılda başladığı, Sakarya ve çevresinde Frigler, Bithynialılar¹, Kimmerler, Persler ve Lidyalılar'ın dönemler halinde hüküm sürdüğü tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır.²

Sakarya'nın, 14. yüzyılın başlarında Orhan Gazi'nin komutanlarından Konuralp tarafından Tığcılar³ adıyla kurulduğu bilinmektedir. Tığcılar'ı içine alan kara parçası Sakarya'nın iki kolu arasında sıkışmış bir ada görünümünde olduğundan daha sonraki yıllarda bu yerler "Ada" olarak anılmaya başlanmıştır.⁴ Ada Karyesi zamanla büyümüş coğrafi konumundan dolayı alışveriş merkezi haline gelmiş ve ardından Adapazarı adıyla anılmaya başlamıştır.⁵ Adapazarı'nda Tığcılar, Semerciler, Pabuçcular, Çıracılar, Hasırcılar ve Tuzla adını taşıyan yerleşim yerleri önceleri adlarını taşıdıkları meslek sahiplerinin yerleşmiş oldukları yerlerdi.

Osmanlı Devleti'nin ikinci padişahı olan Orhan Bey zamanında Kara Mürsel Paşa, Akçakoca ve Konuralp; Akyazı, Hendek ve Karasu ile birlikte Adapazarı'nı da alarak Osmanlı topraklarına kattılar.⁶ 19. yüzyılın sonlarında Müstakil İzmit Mutasarrıflığı'nın yönetim alanı içinde kalan yöre, Kurtuluş Savaşı'nda ulusal direnişe katılma amacıyla İstanbul'dan Ankara'ya gidenlerin kullandığı Geyve Boğazı nedeniyle büyük önem kazandı. 10 Mayıs 1920'de Ahmed Anzavur ve Kuva-yi İnzibatiye kuvvetlerinin eline geçti. 23 Mayıs 1920'de Çerkez Ethem liderliğindeki Kuva-yi Seyyare birlikleri tarafından kurtarıldı. Ancak 27 Mart 1921'de Yunan ordusu tarafından işgal edildi. 21 Haziran 1921'de Kuva-yi Milliye birlikleri tarafından geri alındı.⁷

¹ Bithynia: Bursa-Eskişehir-Kocaeli üçgeninde, Sakarya'yı da içine alan tarım yönünden verimli ovalara sahip bir bölgedir. Tarih boyunca bu verimli ovalara sahip olabilmek için Bithynia bölgesi medeniyetlerin savaşmasına sebep olmuştur.

² Türker EROĞLU (Editör), *Sakarya ve Deprem*, Sakarya Valiliği, Sakarya, 2000, s. 1.

³ İhsan UZUNGÜNGÖR, "Adapazarı'nın En Eski Yerleşim Birimi Tığcılar'dır.", *Irmak Dergisi*, Seçil Ofset, Sakarya, Mayıs 2003, S. 29, s. 12.

⁴ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Adapazarı, 2003, s. 41.

⁵ Uğur TIN, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu*, Merkez Matbaacılık, Adapazarı, 2004, s. 15.

⁶ Nuri YAVUZ, Editör Mehmet ALPARGU, "Sakarya ve Çevresinin Türk Hâkimiyetine Girişi", *Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Adapazarı, 1999, s. 26.

⁷ *Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1994, C. XXVII, s. 71.

İl merkezi olan Adapazarı yakın tarihte kurulmuş bir kenttir.⁸ Adapazarı 1837 yılında kaza haline gelmiştir.⁹ 19. yüzyılın sonlarına doğru İzmit Sancağı'nın kazası olmuştur. 22 Haziran 1954 tarihinde, 6419 sayılı kanunla il olmuş ve Sakarya adını almıştır.¹⁰

Marmara Bölgesi'nin kuzeydoğu bölümünde yer alan Sakarya İli, adını Sakarya Nehri'nden almıştır. İlin yüzölçümü 4.817 km²'dir.¹¹ 29°57'–30°53' doğu meridyenleri, 40°17'–41°13' kuzey paralelleri arasında yer alır.

Sakarya İli, adını aldığı Sakarya Ovası'nın güneybatı kenarında kurulmuştur. Sakarya, doğudan Düzce ve Bolu Dağı, güneyden Bilecik, batıdan Kocaeli ve kuzeyden de Karadeniz ile çevrilidir.¹² Sakarya İli'nde yüzey şekilleri fazla karmaşık değildir. İl merkezinde rakım ortalama 31 metredir. Sakarya'nın en yüksek noktası Keremali Dağı'nın 1.543 metreye ulaşan doruğudur.¹³ Adapazarı Marmara Bölgesi'nin iklim özelliklerini taşır.

Sakarya İli'nin bulunduğu bölge III. jeolojik zamanda oluşmaya başlamış ve IV. zamanın başlarında Sakarya Ovası şekillenmiştir.¹⁴ Bu jeolojik zamanda ortaya çıkan büyük kırılma ve kıvrılma hareketleri Trakya'nın, Kocaeli Yarımadası'nın kuzeyine doğru farklı yönlerde çarpılmasına neden olmuştur.

Çarpılma neticesinde biri Karadeniz, diğeri de Marmara Denizi'ne açılan iki vadinin çökmesiyle de İstanbul Boğazı oluşmuştur. Çarpılmanın etkisi Sakarya İli'nde kuvvetli olmuş ve Karadeniz'e doğru eğim kazanmıştır. Yurdumuzun önemli akarsularından olan Sakarya Nehri'nin taşıdığı alüvyonların birikmesiyle IV. zamanda alüvyon ovalar oluşmuştur. Yeryüzü şekilleri arasında platolar önemli yer tutar. Sakarya İli yüzölçümünün %43'ünü platolar oluşturmaktadır. Bu platolar yer yer ormanlarla kaplıdır. Sakarya'nın en önemli platosu batıdan Sakarya vadisine kadar sokulan Kocaeli Platosu'dur.

⁸ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 113.

⁹ *Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya*, Varol Ofset Adapazarı, 1998, s. 55; H. Musa TAŞDELEN, "Sakarya'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı Üzerine", *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya, 2005, C. II, s. 833.

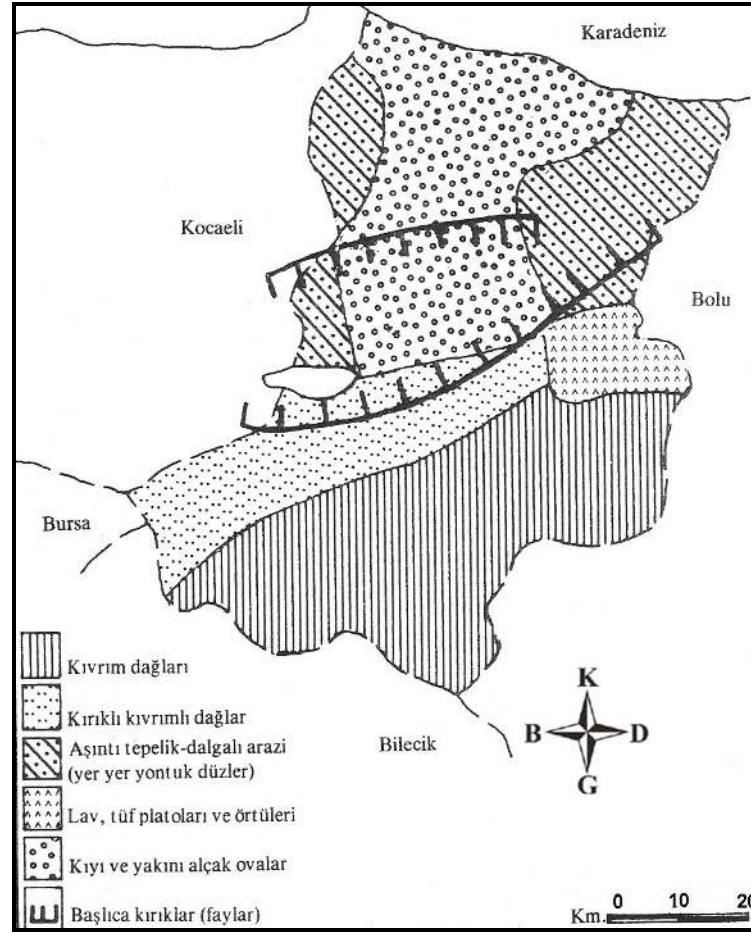
¹⁰ Enver KONUKÇU, "Sakarya'nın Tarihi Coğrafyası", *Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, (Editör Mehmet ALPARGU), Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1999, s. 14.

¹¹ EROĞLU, *a.g.e.*, s. 9.

¹² Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 3.

¹³ Ana Britanica, s. 71.

¹⁴ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 43.

Harita 1. Sakarya İli Morfoloji Haritası.

Sakarya İli doğal bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir. Kuzey Anadolu kıyı dağlarının uzantısı olan dağlar gür ormanlarla kaplıdır. Kayın başta olmak üzere gürgen, kavak, kestane, ıhlamur, çınar, akçaağaç ve meşe başlıca ağaç türlerini oluşturur.¹⁵ 700 metre yükseklikten sonra iğne yapraklı ağaçlar da yer almaya başlar.

Tablo 1. Sakarya İli Arazi Durumu.

Arazinin Kullanım Amacı	Kapladığı Alan (Hektar)	İl Yüzölçümündeki Payı
Tarım Alanı	237.110	49,0
Ormanlık ve Fundalık	208.290	43,0
Çayır ve Mera	16.433	3,5
Tarım Dışı Alan	21.667	4,5
Toplam	483.500	100,0

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü.

¹⁵ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 3.

Sakarya'nın iklimi hem Karadeniz'in hem de Marmara'nın iklim özelliklerini taşımaktadır. Kışlar bol yağışlı ve ılık, yazlar ise sıcaktır. Adapazarı merkezinde yıllık ortalama sıcaklık 14,1°C'dir. Yıllık ortalama yağış miktarı 1.016 mm, nispi nem oranı %73,9'dur.¹⁶

Rüzgârlar genellikle kuzeydoğudan poyraz, kuzeybatıdan karayel olarak eser. Zaman zaman güneyden esen lodos Adapazarı Ovası'nda sıcaklığın artmasına neden olmaktadır.¹⁷

2000 yılında yapılan son nüfus sayımına göre Türkiye'nin nüfusu 67.803.927'dir. Türkiye bu nüfusuyla dünyanın en yüksek nüfuslu ilk 20 ülkesi içerisinde yer almaktadır.¹⁸ Sakarya İli'nin 2000 yılındaki nüfusu ise 756.168; 1990–2000 dönemindeki nüfus artış oranı da ‰ 10,1'dir.¹⁹

Tablo 2. Sakarya İli Nüfus Dağılımı (2000).

İl	1990			2000		
	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
Sakarya	683.281	404.742	278.539	756.168	459.824	296.344

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı.

Sakarya İli'nde kırsal nüfus oranı Türkiye ortalamasının tersine bir durum arz etmektedir. Türkiye'de kentleşme oranı %65 iken, bu oran Sakarya'da %45'e düşmektedir. Bu duruma bağlı olarak da Türkiye'de kırsal nüfus oranı %35 iken, Sakarya İli'nde %55'e çıkmaktadır. Buradan Sakarya İli'nin gelişmişlik düzeyinin düşük ve halkın temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Ancak bu oranların ortaya çıkmasında verimli Adapazarı Ovası etkili olmuştur.

¹⁶ Uğur TIN, 2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s. 18.

¹⁷ TIN, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, 2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s. 18.

¹⁸ Editör Füsun ÜSTEL, Coğrafya 2002, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 2002, s. 204.

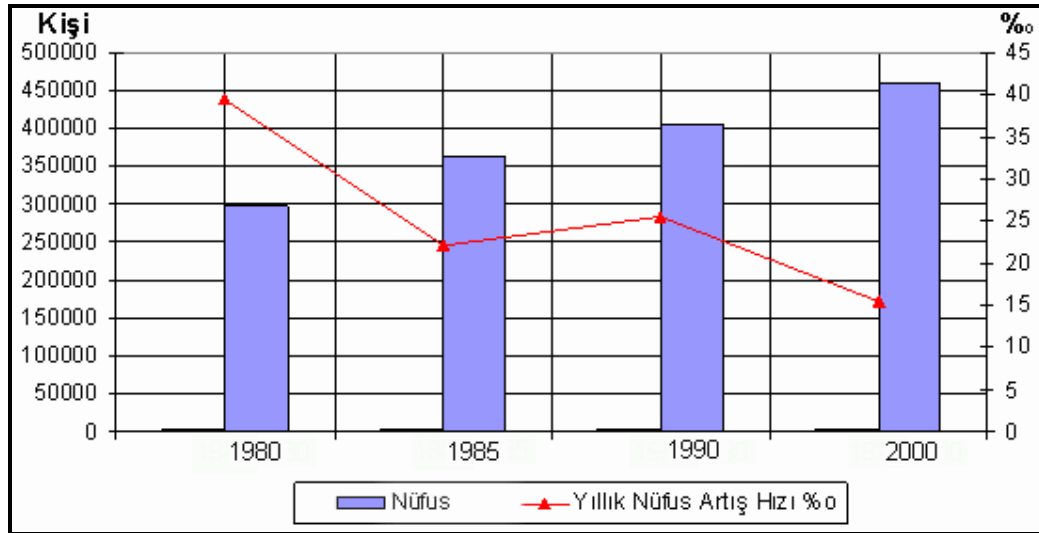
¹⁹ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, DİE Matbaası, Ankara, 2002, C. LIV, s. 26.

Tablo 3. Yıllara Göre Sakarya İli Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Oranları (1955-2000).

Yıl	Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı ‰
1955	297.108	39,51
1960	361.992	22,00
1965	404.078	25,51
1970	459.052	15,34
1975	459.649	20,35
1980	548.747	21,33
1985	610.500	22,46
1990	683.061	10,17
2000	756.168	

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı.

1990–2000 yılları nüfus artış miktarları incelendiğinde diğer dönemlere göre düşük seviyelerde olduğu ve yıllık ‰ 10,17 olarak hesaplandığı görülmektedir.²⁰ Bu azalışa sebep olarak 17 Ağustos 1999 depremi verilebilir. Deprem sonrasında Adapazarı ve yakın çevresinden büyük bir göç hareketi olmuştur.

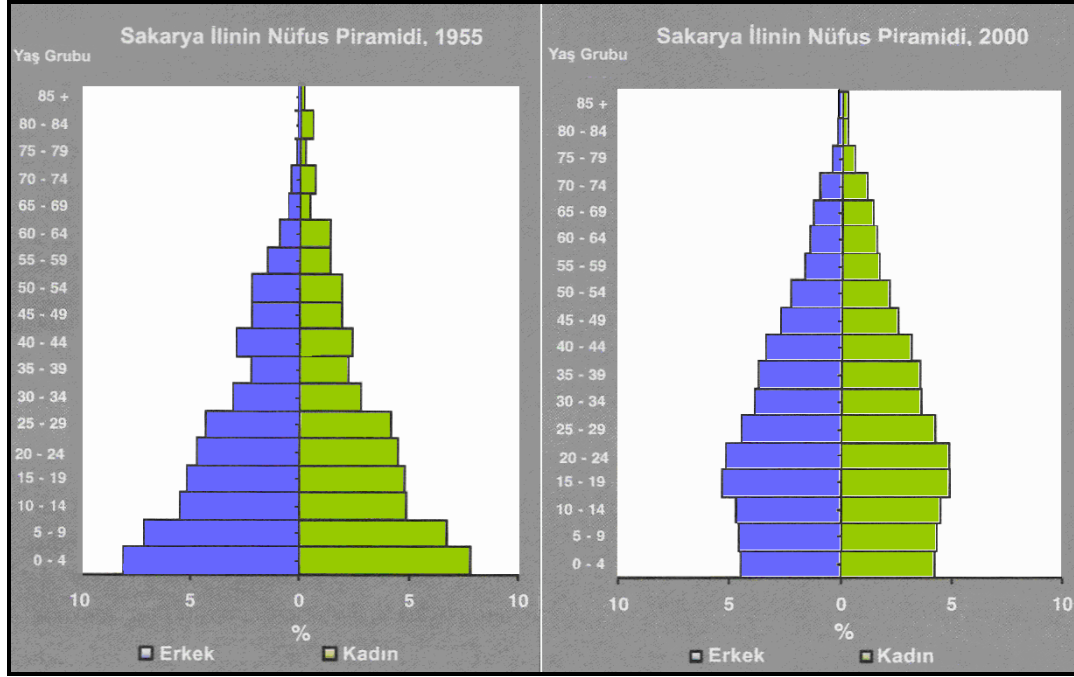
Grafik 1. Sayım Dönemlerine Göre Sakarya İli Nüfus Artış Oranları.

Sakarya İli'nde kilometre kareye düşen kişi sayısı 1955 yılında ortalama 66 kişi iken, 2000 yılında 156 kişiye yükselmiştir.²¹ Sakarya İli'nin ortalama hane halkı

²⁰ DİE, a.g.e., s. 43.

²¹ DİE, a.g.e., s. 62.

büyüklüğü ise yavaş bir şekilde azalmaktadır. 1955 yılında ortalama 5,7 kişi olan hane halkı büyüklüğü 2000 yılında 4,5 kişi olmuştur. Bu azalışta geçen yıllarla artan eğitim seviyesi ve ekonomik sıkıntılar önemli bir etki yaratmıştır.

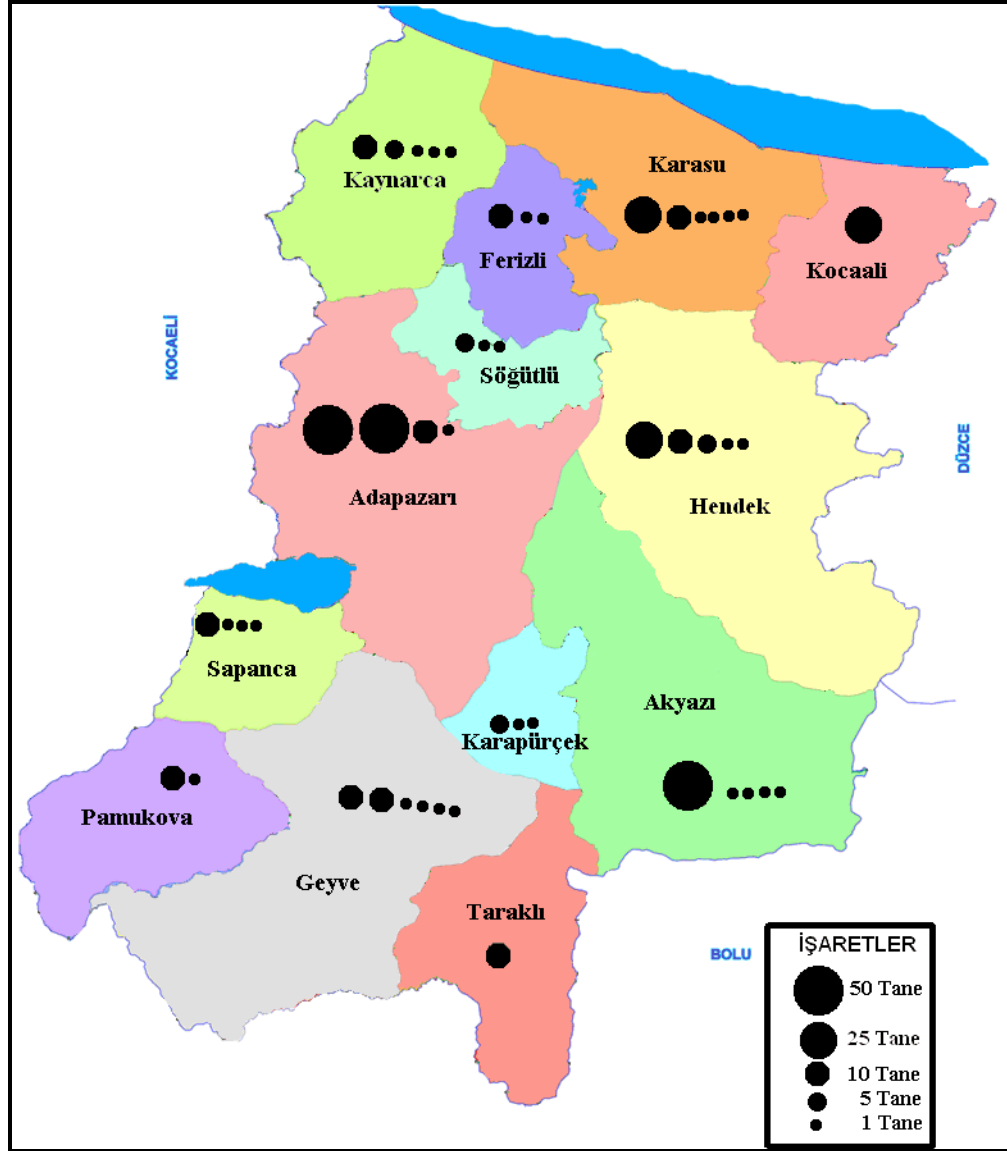
Grafik 2. Sakarya İl'i 1955 ve 2000 Yılları Nüfus Piramitleri.

Sakarya İl'i'nin 1955 ve 2000 yıllarına ait nüfus piramitleri incelendiğinde Cumhuriyet öncesi savaş döneminde doğan ve 1955 yılında "35-39" yaş arasını oluşturan grubun azınlıkta olduğu görülmektedir. Bunu savaş yıllarında erkek nüfusun silâh altında olması nedeniyle evliliklerin azalması, bunun sonucunda doğum oranlarının azalması ile açıklayabiliriz.

2000 yılı nüfus piramidi incelendiğinde 15 yaş altı nüfusun yaş küçüldükçe azalmasıdır. Bu tip nüfus piramitleri nüfus artış oranının azalmakta olduğu durumlarda görülmektedir. Yani 1985 yılından günümüze doğru nüfus artış oranında düzenli bir azalış olmaktadır. 2000 yılına ait nüfus piramidi gelişmiş ülkelere ait piramitlere benzer bir görüntü çizmektedir (Grafik 2).

Harita 2. Sakarya İli Lokasyon Haritası.

Harita 3. Sakarya İli'nde İlköğretim Okullarının İlçelere Dağılımı (2004–2005).

I. BÖLÜM

EĞİTİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

I. İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Eğitim bireyde istenilen yönde davranış değişiklikleri oluşturma sürecidir. Bireylerde eğitim ilk olarak ailede başlamakta ve örgün eğitim kurumlarının ilk safhası olan ilköğretim okullarında devam etmektedir. Eğitim tarihimizde ilköğretim kurumlarının sıbyan mektepleri, rüşdiyeler, idadiler, ilkokullar ve son olarak da ilköğretim okulları şeklinde teşkilatlandığı görülmektedir. Araştırmada ilköğretimdeki bu tarihi gelişim Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak ele alınacaktır.

A) Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

1299'da Söğüt'te temeli atılan Osmanlı Devleti, sağlam bir geleneğe sahip medrese mirasını devralmıştı. İmparatorluğun eğitim kurumları, kuruluş döneminden ilk yenileşme hareketleri dönemine kadar, Sıbyan Mektepleri, Acemi Oğlanlar Mektebi, Enderun Mektebi ve medreseler olmak üzere dört ayrı kategoride ele alınabilir.

1) Sıbyan Mektepleri

Osmanlılar, Selçuklular ve öteki İslam ülkelerindeki mektep, kütüphane denilen ilköğretim düzeyindeki okulları da aldılar. Genellikle camilere bitişik olarak yapılan, bazen de caminin bir köşesinde yer alan ilköğretim düzeyindeki bu okullara Mahalle Mektebi, Sıbyan Mektebi, Taş Mektep gibi isimler verilmiştir.²² Sıbyan mektebi ismi ile ünlenen ilkokul düzeyindeki bu okullar varlıklı kişiler, devlet adamları ve vakıf yoluyla kurulur, giderleri de oluşturulan vakıfların gelirleriyle karşılanırdı.²³

Sıbyan Mekteplerinde genellikle dini bilgiler, Kur'an okuma, okuma-yazma, aritmetik (matematik) bazen de Arapça ve Farsça öğretilirdi. 1846'da basılan bir yönetmeliğe göre sıbyan mekteplerinin dersleri şunlardır: Elifba, Kur'an-ı Kerim, İlmühal, Tecvid, Harekeli Türkçe, Muhtasar Ahlak-ı Memduha ve Hat.²⁴

²² İlhan BAŞGÖZ, *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1995, s. 3.

²³ Mustafa ERGÜN, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1997, s. 53.

²⁴ Hasan Ali KOÇER, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s. 8.

Sıbyan okullarının büyük kısmı vakıf yoluyla kurulduğu ve bu nedenle vakfiyelerine sıkı sıkıya bağlı oldukları için bu mektepler durağan bir seyir izlemiş ve çağa ayak uyduramamışlardır.²⁵

II. Mahmut döneminde sıbyan okullarında ıslahat için bazı teşebbüsler yapılmıştı ancak medrese ve ulema sıbyan mekteplerini kendi etki sahası olarak gördüğü için buraya kendi anlayışı dışında bir görüşü sokmuyorlardı.²⁶ 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnamesi'nden sonra devlet tereddütlü olsa da ilköğretimde yeni bir siyaset takip etmiştir. Bu siyasette yapılacak yenilikleri kolayca uygulamak amacıyla sıbyan okullarının dışında, iptidaî okulları açmak önem taşıyordu.

Tanzimat döneminde görülen olaylardan bir tanesi de tepkilerden korunmak için eski kurumlara dokunmadan yenisini yapma siyasetidir. Bu siyasete uygun olarak 1863'lerde sıbyan mektepleri seviyesinde iptidaî adıyla yeni okulların açılması fikri ortaya atılmış ancak bu fikir 1872 yılında "iptidaî numune mektebi" açılınca uygulamaya geçmiştir.²⁷ 1882'den sonra Maârif Nezareti bu ikiliği kaldırmak için iptidaî okullarına ağırlık vermiş, sıbyan mekteplerinin yeni usule dönüştürülmesi hızlanmış ve 1900'lü yılların başında birçok okul bu programı uygular hale gelmiştir.

Araştırmamızın konusu olan Sakarya İli 1905–1906 eğitim-öğretim yılında İzmit müstakil sancağına dâhildir. 100 yıl öncesinde İzmit, Yalova, Geyve, Adapazarı, Karamürsel, Kandıra ve İzmit'i kapsayan İzmit sancağında iptidaî sayısı toplam 259 iken; günümüzde sadece Sakarya İli'nde 373 ilköğretim okulu bulunmaktadır.²⁸ İlköğretimde niceliksel artış oldukça önemli miktarlarda gerçekleşmiştir. II. Meşrutiyet döneminde Sakarya'da farklı büyüklüklerde olmak üzere 20 tane iptidaî bulunmakta ve derslik sayısı 1 ile 6 arasında değişmektedir (Tablo 4).²⁹

²⁵ Bayram KODAMAN, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 57.

²⁶ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 59.

²⁷ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 68.

²⁸ Halil AYTEKİN, Hazırlayan Bilal ERYILMAZ, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Sakarya'da Eğitim Örgütü ve Yönetimi", *Dünden bugüne Adapazarı Sempozyumu*, SAÜ Yayınları, Sakarya, 1997, s. 303.

²⁹ AYTEKİN, *a.g.e.*, s. 311.

Tablo 4. II. Meşrutiyet Döneminde Sakarya’da Bulunan İptidailerin Dağılımı (1908).

Okulun Mevkii	1 Derslikli	2 Derslikli	3 Derslikli	6 Derslikli	Toplam
Adapazarı	1	-	1	1	3
Adliye	1	-	-	-	1
Akçasar	1	-	1	-	2
Akyazı	-	1	-	-	1
Balaban	-	1	-	-	1
Emirbağ	1	-	-	-	1
Geyve	-	1	1	-	2
Günyüzü	1	-	-	-	1
İncili	-	1	-	-	1
Karacalı	1	-	-	-	1
Kuyumcalı	1	-	-	-	1
Sapanca	1	-	1	-	2
Saraç	1	-	-	-	1
Selek	1	-	-	-	1
Taraklı	-	1	-	-	1
Toplam	10	5	4	1	20

Kaynak: *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya, 2005.

2) Rüşdiye Mektepleri

II. Mahmut döneminde sıbyan mekteplerinin yetersiz olduğu görülerek, 1838 yılında bu okullarda ıslaha gidilmiştir. 1773’ten itibaren açılan modern askerî okullarda, öğrencilere başlangıçta Türkçe okuma-yazma öğretilmesi, burada hedeflenen öğretimi geciktirmekte ve seviyeyi düşürmekteydi. Çünkü sıbyan mekteplerinde bu açık kapatılamamakta ve böyle bir eksiklikle gelen öğrencilerin bu eksikliğin giderilmesi gerekmekteydi. Bu sebeple, sıbyan mektepleri ile askerî okullar arasında yer alacak yeni bir okulun kurulmasına ihtiyaç duyuldu. Bunun için, ilkokuldan sonra çocukların devam edebileceği rüşdiye okullarının açılması planlandı.³⁰

Hazırlanan tasarıya göre, sıbyan okullarına "sınıf-ı evvel", bu yeni kurulacak okullara da "sınıf-ı sâni" denilmesi düşünülmüştü. Ancak II. Mahmut bu adı beğenmemiş, bu okullara çocukların rüşd çağları olan 14–15 yaşlarına kadar devam edecek olmaları nedeniyle "rüşdiye" denilmesini istemiştir.³¹

³⁰ Fatma ÜREKLİ, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları" *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (www.manas.kg/pdf/sbd-3-22 27.10.2005)

³¹ KODAMAN, a.g.e., s. 7.

İlk açılan ortaöğretim kurumları olan ve kendine özgü yönleri bulunan rüşdiye mektepleri, *Mekteb-i Maârif-i Adliye* ile *Mekteb-i Ulûm-u Edebiye*'dir. Özellikle sivil memur yetiştirmeyi amaçlayan *Mekteb-i Maârif-i Adliye*, II. Mahmud'un mahlası adlî olduğu için bu adı almış olup hukuk eğitimiyle bir ilişkisi yoktur.³² 1875–78 döneminde 400'e yakın rüşdiye açılmıştır.³³ 1867'ye kadar bu mekteplere Müslüman çocuklar alınırken bu tarihten sonra gayri Müslimler de alınmaya başlanmıştır. Bu maksatla adaylar Türkçe imtihana tabi olmuşlardır.³⁴ Bu okullarda dini ilimler, hesap, coğrafya, hatt, hendese, cebir, usûl-ü defter, resim, müzik gibi dersler okutulmuştur.³⁵

Kodaman'a göre; "açılması öngörülen rüşdiyeleri, sıbyan mekteplerinin ıslahı çerçevesinde düşünürsek ilkokul; yüksek okullara öğrenci yetiştiren bir yer olarak düşünürsek orta dereceli bir okul gibi kabul etmek yerinde olur".³⁶ Rüşdiyeler zaman zaman ortaokul statüsünde kabul edildiği için bu çalışmada ilköğretim kısmında yer verilmiştir.

Lise ayarındaki idadi ve sultanîler kuruluncaya kadar rüşdiyeler, tüm ortaöğretim kademesini temsil eden bir okul olarak kalmışlardır. Rüşdiyelerin öğretim süresi ilk açıldıklarında iki yıl iken, daha sonra dört yıla, 1859 yılından itibaren de altı yıla çıkarılmıştır. Sonra tekrar beş, dört ve üç yıla indirilmiştir. Ders programı da öğretim süresinin artıp eksilmesine göre sürekli değişmiştir.³⁷

Kızlara orta öğretim imkânı ilk kez Tanzimat döneminde sağlanmıştır. İlk kız rüşdiyesi 6 Ocak 1859 tarihinde İstanbul'un Sultanahmet semtinde açılmıştır.³⁸ 1869 yılında ülke çapında açılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 1870 yılında da kız rüşdiyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla ilk kız öğretmen okulu olan *Dârülmuallimat* açılmıştır.³⁹ Erkekler için de öğretmen yetiştirmek amacıyla *Darülmuallimin-i Rüşdî* açılmıştır.⁴⁰

³² Mustafa ERGÜN, *Türk Eğitim Tarihi*, (<http://egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm> 17.05.2005)

³³ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 94.

³⁴ Sadiye TUTSAK, "Osmanlı Devrinden Cumhuriyet Türkiye'sine Miras Kalan Ortaöğretim Kurumunun Gelişimi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 135, s. 51.

³⁵ BİLİM, *a.g.e.*, s. 15.

³⁶ KODAMAN, *a.g.e.*, 91.

³⁷ Mustafa ERGÜN, *Türk Eğitim Tarihi*, (<http://egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm> 17.05.2005).

³⁸ AKYÜZ, *a.g.e.*, s. 117.

³⁹ Mustafa ERGÜN, *Türk Eğitim Tarihi*, (<http://egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm> 17.05.2005)

⁴⁰ Cemil ÖZTÜRK, "Türkiye'de Öğretmen Yetiştiren Kurumların Doğuşu: Darülmuallimin-i Rüşdi (1848-1877)", *Milli Eğitim Dergisi*, S. 137, s. 75.; Darülmuallimin-i Rüşdi'nin kuruluşu hakkında detaylı bilgi için bakınız KOÇER, *a.g.e.*, s. 55.

Günümüzdeki anlamıyla ilköğretimin ikinci kademesini oluşturan rüşdiyelerden Sakarya İli'nde 1898 yılında dört tane bulunmaktadır.⁴¹

Tablo 5. Sakarya İli'nde Yer Alan Rüşdiyeler (1898–1903).

Mektebin Adı	Öğrenci Sayısı 1898	Öğrenci Sayısı 1900	Öğrenci Sayısı 1903
Adapazarı Mekteb-i Rüşdiyesi	57	42	65
Geyve Mekteb-i Rüşdiyesi ⁴²	---	24	54
Hendek Mekteb-i Rüşdiyesi	27	33	52
Sapanca Mekteb-i Rüşdiyesi	121	50	63
Taraklı Mekteb-i Rüşdiyesi	39	38	35
Toplam	244	187	269

Kaynak: *Salname-i Nezaret-i Maârif Umumiye*, 1316–1321.

XIX. yüzyılın sonlarında Adapazarı merkezinde ve çevre mahallelerde değişik seviyelerde 148 okul bulunmaktaydı. Bunların 133'ü ilkokuldu. 148 okulun 136'sı Müslüman, 12'si gayri Müslim okuluydu. Müslümanlara ait olan 136 ilkokulda 915 öğrenci öğrenim görmekteydi.⁴³ 1890 yılı başlarında çeşitli okulların etnik ve dinsel dağılımı ise şöyledir (Tablo 6).

Tablo 6. Adapazarı'nda Yer Alan Etnik ve Dinsel Grupların Okul Dağılımı (1890).

Topluluk Adı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
Müslüman	2 Medrese	30
	1 İdadi	85
	133 İlkokul	800
Rum Ortodoks	1 Erkek Lisesi	150
	1 Kız Lisesi	100
Ermeni Gregoryan	4 Kız Ortaokulu	760
	4 Erkek Lisesi	310
Ermeni Protestan	1 Misyoner Ortaokulu	120
	1 Erkek İlkokulu	50
Toplam	7 Lise, 2 Medrese, 5 Ortaokul, 134 İlkokul	2.405

Kaynak: *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya, 2005.

⁴¹ *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye* (1316), Matbaayı Amire, İstanbul, 1898, s. 1228–29.

⁴² 1898 yılında Geyve ilçesinde rüşdiye bulunmadığı için Maarif Salnamesinde yer verilmemiştir.

⁴³ Kenan OLGUN, “Sakarya’da Eğitim”, *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya, 2005, C. II, s. 952.

1890 yılında Ağaçlı, Akabad, Akhisar, Hendek, Karasu, Şeyhler ve Taraklı'da bulunan toplam 211 okulda 3.216 ğrenci öğrenim görmüştür.⁴⁴ Bu okulların dağılımı Őoyledir (Tablo 7). Bu okulların yanında 1894 yılında Adapazarı'nda bir Amerikan ve bir tane de Fransız okulu bulunmaktaydı.⁴⁵

Tablo 7. 1890 Yılında Adapazarı'nda Okulların Kentlere, Dinlere ve Etnik Gruplara Dağılımı.

Yer Adı	Topluluk Adı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
Hendek	Müslüman	1 Medrese	32
		1 İdadi	75
		27 İlkokul	360
Şeyhler	Müslüman	31 İlkokul	400
	Rum Ortodoks	1 İlkokul	65
	Ermeni Gregoryan	1 İlkokul	60
Karasu	Müslüman	22 İlkokul	310
	Rum Ortodoks	1 İlkokul	52
	Ermeni Gregoryan	1 İlkokul	39
Ağaçlı	Müslüman	35 İlkokul	406
	Rum Ortodoks	1 İlkokul	40
	Ermeni Gregoryan	1 İlkokul	40
Akabad	Müslüman	19 İlkokul	203
	Rum Ortodoks	1 İlkokul	36
	Ermeni Gregoryan	1 İlkokul	45
Akhisar (Pamukova)	Müslüman	1 İdadi	38
		36 İlkokul	463
	Ermeni Gregoryan	3 İlkokul	150
	Ermeni Protestan	1 İlkokul	55
Taraklı	Müslüman	5 Medrese	45
		1 İdadi	50
		20 İlkokul	252
Toplam		6 Medrese, 3 İdadi, 202 İlkokul	3.216

Kaynak: *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya, 2005.

⁴⁴ OLGUN, *a.g.m.*, s. 952.

⁴⁵ Adnan ŞİŞMAN, *Osmanlı Devleti'nde XX. Yy. Başlarında Amerikan Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Alem Basın-Yayın, Balıkesir, 1994, s. 23, 145.

3) İdadi Mektepleri

İdadi Arapça “ıdad” kökünden türetilmiştir ve hazırlama anlamına gelmektedir.⁴⁶ 1869 yılında yayınlanan Nizamname’ye kadar birçok mektebin hazırlık sınıfına hatta bazen sıbyan mekteplerine bile idadi denilmiştir.⁴⁷ *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*’ne göre “kendisinden üstün bulunan herhangi bir mektebe talebe hazırlayan ve yetiştiren mekteplere idadi denilmiştir”. Bayram KODAMAN’a göre; “Maârif tarihçileri, bu idadi sınıflarını ilk ve ortaöğretim derecelerinden birine dâhil etmek istemişler; ancak karar vermekte güçlük çektiklerinden meseleyi ortada bırakmışlardır.”⁴⁸ İdadilerin açılış amaçları arasında Müslüman ve Hristiyan halkı kaynaştırmak ve ortak kültüre mensup olarak yetiştirmek de yer almıştır.⁴⁹

1869 Maârif Nizamnamesi’ne göre 4 yıllık rüşdiyelerin üstünde idadiler 3 yıllık birer ortaokul olarak düşünülmüş ancak bu düşünce uygulamaya 1873 yılında Darülmaârif’in idadi halinde teşkilatlandırılmasıyla geçmiştir.⁵⁰ Harp Okulu ve Askeri Tıbbiye’de öğrenim görmek isteyen öğrencilere rüşdiyeden sonra bilgilerini tamamlamaları amacıyla açılan hazırlık sınıflarına “İdadi Mektebi” denildi.⁵¹ 1847 yılında bu okullardan ordu merkezlerinde ve askerlik bakımından önemli merkezler olan Bursa ve Bosna’da birer okul açılmıştır.⁵² Münif Paşa’nın nazırlığı zamanında İstanbul’da idadi seviyesinde bir kız okulu 13 Mart 1880 tarihinde açılmıştır.⁵³ 1905–1906 yılı istatistiklerine göre II. Abdülhamit devri sonuna kadar Osmanlı ülkesi genelinde vilayetlerde 93, müstakil sancaklarda 5 idadi olmak üzere 98 idadi açılmıştır.⁵⁴ Bunların dışında aynı yıl 11’i özel ve 5’i askeri olmak üzere özel statüye sahip 16 idadi bulunmaktaydı.⁵⁵

20. yy’ın ilk yıllarında Sakarya İli’nde müstakil bir idadi ya da sultanî yer almamaktadır. Yakın merkez olarak İzmit sultanîsi vardı ve Adapazarı halkı da lise

⁴⁶ Ferit DEVELİOĞLU, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, 14. Baskı, s. 409.

⁴⁷ BİLİM, *a.g.e.*, s. 63.

⁴⁸ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 114.

⁴⁹ Tanju GÜRKAN, Erten GÖKÇE, *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s. 16–17.

⁵⁰ KOÇER, *a.g.e.*, s. 101.

⁵¹ TUTSAK, *a.g.m.*, s. 3.

⁵² KOÇER, *a.g.e.*, s. 130.

⁵³ KOÇER, *a.g.e.*, s. 131.

⁵⁴ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 125-126.

⁵⁵ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 128-129.

düzeyinde bu okuldan yararlanmaktaydılar.⁵⁶ Sakarya İli'nde lise düzeyinde okullar olan idadilerden 1915 yılında Adapazarı İdadisi adıyla bir tane açılmıştır. Bu okul bir ara kapanmışsa da daha sonra tekrar açılmış ancak I. Dünya Savaşı sonucu meydana gelen işgaller yüzünden Hendek ilçesine taşınmıştır.⁵⁷

B) CUMHURİYET DÖNEMİ

1) Türkiye’de İlköğretim Alanında Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti döneminde eğitime önem verilmiştir. Bu alanda özellikle ilköğretime oldukça ilgi gösterilmiştir. Yapılan inkılâpların halka benimsetilmesinde ve geniş kitlelerin etkilenmesinde önemli aracın eğitim olması gösterilen ilginin sebepleri arasında sayılmaktadır. Cumhuriyet döneminde eğitime verilen önem hükümet politikalarına da yansımış ve 14 Ağustos 1924 tarihinde kurulan hükümetin programında “ilk işimiz mevcut okulları iyi yönetmek” denilmektedir.⁵⁸

23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve sonra da eğitim işlerini yürütmesi için Maârif Vekilliği kurulmuştur. İstanbul Hükümeti ile birlikte Maârif Nazırlığı da ortadan kalkmış ve eğitimde yönetim alanında değişiklikler yapılmıştır.⁵⁹ 3 Mart 1924 tarihinde ilan edilen Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile de eğitim alanındaki karışıklık ortadan kaldırılmıştır. Bu kanunla; ülkedeki bütün eğitim kurumları Maârif Vekâleti’ne bağlanmış, medreseler kapatılmıştır.⁶⁰

Cumhuriyetin ilköğretim yılında (1923–24) 4.894 ilkokulda 341.941 öğrenci, 23 lisede 1.241 öğrenci, 9 Yüksekokulda 2.914 öğrenci varken, 1998–99 öğretim yılında 44.525 ilköğretim okulunda 9.512.044 öğrenci, ortaöğretimde 5.708 okulda 2.013.152 öğrenci, 65 üniversitede 1.322.345 öğrenci öğrenim görmüştür.⁶¹

2) Sakarya’da İlköğretim Alanında Gelişmeler

Osmanlı Devleti döneminde şimdiki Sakarya İli sınırlarını da içine alan İzmit Sancağı içinde 590 okul varken, Cumhuriyet sonrası bu okulların ancak 185’i

⁵⁶ AYTEKİN, *a.g.e.*, s. 312.

⁵⁷ OLGUN, *a.g.m.*, s. 962.

⁵⁸ OLGUN, *a.g.m.*, s. 964.

⁵⁹ Esat Abdullah YALDUZ, Uşak’ta Eğitimin Dağılışı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Afyon, 2003, s. 12.

⁶⁰ ŞİŞMAN, “Atatürk ve Lâik Eğitim”, Atatürk Konferansları (1998 – 75. Yıl - Yurtiçi), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, s. 79–86.

⁶¹ OLGUN, *a.g.m.*, s. 964.

kullanılabilir hale getirilmiştir. Bunlara ilave olarak 89 yeni okul inşa ettirilmiş ve 40 köy okulunun da binaları yeniden yaptırılmıştır.⁶² Bu dönemde Adapazarı, Geyve ve Hendek ilçelerinde de tam teşekküllü yeni okullar açılmıştır.

Resim 1. Adapazarı'nın Köklü Okullarından Olan Sabiha Hanım İlköğretim Okulu.

1923 yılında Kocaeli'nde 261 ilkokul öğretmeni varken, bu sayı 1927'de 354'e, 1945'de 568'e, 1950 yılında ise 731'e çıkmıştır. İl genelinde 1927 yılında 11.867 olan öğrenci sayısı 1950 yılında da 35.678'e çıkmıştır.

Sakarya'nın il olduğu 1954 yılında 237 okulda 131'i kadın, 363'ü de erkek olmak üzere 494 öğretmen görev yapmıştır. 28.202 öğrenci mezun veren bu okullarda aynı yıl 26.034 öğrenci öğrenim görmekteydi.

Sakarya İli'nde ilköğretim okulları sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir. 1954-55 eğitim-öğretim yılında 237 olan ilköğretim okulu sayısı 1959-60 yılında 413'e, 1964-65 yılında 482'ye çıkmıştır. 1954-55 eğitim-öğretim yılında 494 olan öğretmen sayısı okul sayısı ile paralel artış göstererek Cumhuriyetimizin 50. yılı olan 1972-73 eğitim-öğretim döneminde 2.099'a ulaşmıştır.

1972-73 eğitim-öğretim yılında sayısı 608 olan ilköğretim okullarının %26'sı (157 okul) Sakarya merkez ilçe olan Adapazarı'nda bulunmaktaydı. Cumhuriyetimizin

⁶² OLGUN, a.g.m., s. 965.

50. yılına denk gelen bu dönemde Sakarya’da köylerin birçoğunda ilkokul bulunmamaktaydı. 1970 yılında toplam 488 köyün 456’sında ilkokul bulunurken 32 köyde ise okul bulunmamaktaydı. İlkokulu bulunan köylerin, toplam köy sayısına oranı %93,44’tür. 1970 yılında köylerde okullaşma oranı %87,21 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayılara bakılırsa Sakarya’da köylerin okullaşma oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak Marmara bölgesinde yer alan Sakarya bölgedeki bazı illerin gerisinde kalmaktadır. Bölge dâhilindeki İstanbul’da bu oran %98,94, Bilecik’te %98,81 ve Kocaeli’nde %94,36’dır. Sakarya, köylerin okullaşması bakımından, komşularından sadece Bolu’dan yüksek bir ortalama sahiptir.⁶³

1973 yılı sonrasında gerçekleşen ilerleme 1962–71 yılları arasındaki artışa oranla düşük kalmıştır. Ancak okullaşma oranında ileri bir düzeye ulaşılmıştır. 1962 yılında 456 olan ilkokul sayısı 1979–80 eğitim-öğretim yılında 665’e çıkmıştır. Bu okullarda 72.489 öğrenci öğrenim görmüştür.

18 Ağustos 1997 tarihinde yürürlüğe giren 4306 sayılı yasayla 1997–98 eğitim-öğretim yılından itibaren 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmiştir. Bu yasayla birlikte ilkokullar ve ortaokullar ilköğretim okulu adı altında birleştirilmiştir. Yasanın yürürlüğe girdiği yıl 45.649 olan okul sayısı 1998–99 eğitim-öğretim yılında 44.525’e, 1999–2000 eğitim-öğretim yılında ise 43.324’e gerilemiştir.⁶⁴ Okul sayılarında meydana gelen bu azalmalara rağmen öğrenci sayıları artmaya devam etmiştir. Okul sayılarındaki azalma öğrenci sayıları azalan okulların kapatılması ve liselerin bazı bölümlerinde öğrenci kalmaması nedeniyle meydana gelmiştir. Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkması ile birlikte Sakarya İli’nde de okul sayılarında azalma meydana geldiği görülmektedir. 1997–98 eğitim-öğretim yılında 538 olan ilkokul sayısı, 1998–99’da 422’ye, 1999–2000’de 421’e ve araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 373’e gerilemiştir. Bu gerilemenin en önemli nedeni öğrencileri az olan okulların kapatılarak öğrencilerin yakın merkez okullara taşınmasıdır.

⁶³ OLGUN, *a.g.m.*, s. 984

⁶⁴ OLGUN, *a.g.m.*, s. 987.

II. TÜRKİYE’DE ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

Onsekizinci yüzyıla gelinceye kadar ülkemizdeki başlıca eğitim kurumları sıbyan mektepleri ile medreseler idi. XVII. yüzyılda bunların dışında kurulan ilk çağdaş eğitim kurumlarının çeşitli türde askeri, teknik ve ihtisas okulları olduğu bilinmektedir.

Ülkenin ekonomik kalkınmasını ele almak üzere 1838 yılında kurulan Meclis-i Umur-ı Nafia, yeni tür okulların açılmasını ve eğitime önem verilmesini önerdi. “Bu düşünceden hareketle, gerek askerî, teknik ve ihtisas okullarına öğrenci hazırlamak, gerekse devlet kadrolarına daha yeterli memur yetiştirmek amacıyla “rüş” (ergenlik) çağındaki çocukların devam edeceği rüşdiye adında okulların açılmasına başlandı.”⁶⁵

1838 yılında açılan *Mekteb-i Maârif-i Adliye*, isimli ilk rüşdiye, ülkemizdeki ortaöğretimin başlangıcı olarak kabul edilir.⁶⁶ “İlk sivil ve çağdaş bir eğitim kurumu olan bu okuldan sonra, yeni rüşdiyelerin açılması ve bunların sayılarının giderek artmasıyla Türk orta eğitimi belirgin bir oluşum süreci içersine girmiştir.”

1857 yılında Maârif-i Umumiye Nezareti’nin kurulmasıyla eğitim bir devlet görevi olarak kabul edilmeye başlandı. “Bu bakanlığın görevlerini tanımlayan 3 Mart 1861 tarihli genelgede, öğretim kurumlarının sıbyan (ilk), rüşdiye (orta), mekâtib-i fûnun-u mütenevvia (yüksek dereceli çeşitli bilim ve meslek okulları) olmak üzere üç basamağa ayrılacağı, bir üst basamaktaki öğretim kurumuna gidebilmek için, bir alt basamakta öğrenimini tamamlamanın zorunlu olduğu bilinmekte idi.”⁶⁷

XIX. yüzyılın son çeyreğinde idadilerin kurulmasıyla ortaöğretim iki kademeli hâle getirildi. İdadiler, (lise) dört yıllık rüşdiyelere (ortaokul) dayalı olarak üç yıllık öğretim veren kurumlar oldu.

Zaman zaman ilköğretim, zaman zaman da ortaöğretim kurumları olarak sayılan rüşdiye ve idadilerin tarihçelerine ilköğretim bölümünde yer verildiği için burada değinilmemiştir. Bu okulların dışında diğer bir ortaöğretim kurumu olan *sultanî*ler yer almaktaydı. Bu isim Galatasaray’da kurulan gerçek anlamda ilk liseye verilen “Mekteb-i Sultanî” deyiimiyle ortaya çıkmıştır.⁶⁸ 1869 tarihli Maârif-i Umumiye

⁶⁵ KODAMAN, *a.g.e.*, s. 91.

⁶⁶ KOÇER, *a.g.e.*, s. 43; Mekteb-i Maarif-i Adliye’nin açılış tarihi Y. AKYÜZ’ün *Türk Eğitim Tarihi* (Alfa Yayınevi, İstanbul 2001, s. 137.) adlı eserinde 1839 olarak verilmiştir.

⁶⁷ KOÇER, *a.g.e.*, s. 53.

⁶⁸ ŞİŞMAN, “Galatasaray Mekteb-i Sultanî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, C. XIII, s. 323; Yılmaz ÖZTUNA, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1983, C. X, s. 433.

Nizamnamesi’nde ortaöğretimin üst sınıflarını teşkil etmek üzere vilayet merkezlerinde açılması düşünülen okullara “Sultanî” ismi verilmiştir.

Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi kendi özel program ve öğretim sistemini Meşrutiyet devrinde de aynen korumuştur. Tevhid-i Tedrisat’tan sonra da derslerin Fransızca olarak gösterilmesine devam edilmiş; öğretim süresi diğer liselerden bir fazla olmak üzere diğer liselerin programlarının uygulanmasına geçilmiştir.⁶⁹

Genel eğitim kurumları olan rüşdiyeler ve idadilerin yanı sıra beceri eğitimi veren meslek okullarının açılması da Tanzimat dönemine rastlar. 1842’de uygulamalı Tarım Okulu, 1846’da Askeri Baytar Mektebi, 1847 yılında Ziraat Mektebi, 1851’de Ticaret Mektebi, 1858’de Orman ve Maden Mektebi ve 1860’da Telgraf Memurları Mektebi açılmıştır.⁷⁰ Geniş yetkilerle Tuna Valiliği’ne atanan Mithat Paşa tarafından 1861–1864 yılları arasında önce Niş’te, sonra Sofya ve Rusçuk’ta kimsesiz ve yetim çocuklara meslek öğretmek amacıyla ıslahhaneler açılmıştır.⁷¹ Ayrıca 1868’e kadar çeşitli illerde Sanat mektepleri açmıştır. Ancak 1860’da yürürlüğe giren Maârif-i Umumiye Nizamnamesi’nde meslek okullarına yer verilmemiştir. XIX. yüzyılın başlarına kadar genel ve mesleki eğitim kurumları birbirinden farklı çizgilerde gelişmişlerdir.

1924 yılında çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde büyük bir reform gerçekleştirilmiştir. Tüm eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı’nın denetimine alınarak medreseler kapatılmıştır. Türk eğitim sistemi eğitimde birlik ilkesi ile “lâik” bir nitelik kazanmıştır. Aynı yıl yapılan düzenlemeyle rüşdiyeler ve idadiler, üç yıllık ortaokul ve üç yıllık lise haline getirilmiştir. Böylece ortaöğretim ilkokula dayalı üçer yıllık iki kademe şeklinde yapılandırılmıştır.

A) SAKARYA’DA ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

1) Cumhuriyet Öncesinde Ortaöğretim

Osmanlı Devleti’nde modern anlamda açılan ilk kurumlar olan rüşdiye, idadi ve sultanîlerden önce Osmanlı eğitim sistemi medrese temelliydi. Sıbyan mekteplerinde okuma-yazma ve temel din bilgileri öğretilirdi. Mekteplerde ise devlet kademelerinde

⁶⁹ KOÇER, *a.g.e.*, s. 132.

⁷⁰ Tayyip DUMAN, “Mesleki ve Teknik Eğitimin Gelişimi”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. I, s. 66.

⁷¹ DUMAN, *a.g.e.*, s. 67.

çeşitli görevler yapacak memurlar yetiştirilirdi. Medreseler klasik Osmanlı eğitiminde sıbyan mekteplerinden sonra ikinci basamağı oluşturmaktaydılar. Medreseler Osmanlının kuruluş ve yükselme dönemlerinde çok işe yaramış ancak ilerleyen zamanlarda kendini yenileyememesi ve nakilci öğretime devam ederek çağının gerisinde kalması sonucu bu işlevini yitirmiştir.

1898 tarihli Maârif Salnamesi'ne göre Adapazarı'nda Merkez, Hendek, Sapanca ve Taraklı'da olmak üzere 4 rüşdiyede toplam 244 öğrenci öğrenim görmektedir.⁷² Bu okullarda öğrenci sayıları şöyledir (Tablo 8).

Tablo 8. Sakarya İli'nde Yer Alan Rüşdiyeler (1898).

Mektebin Adı	Öğrenci Sayısı	Memuriyet
Adapazarı Mekteb-i Rüşdiyesi	57	Ali Rıza Efendi Ahmed Efendi
Hendek Mekteb-i Rüşdiyesi	27	Abdulrauf Efendi
Sapanca Mekteb-i Rüşdiyesi	121	Muhammed Bahaddin Efendi Hüseyin Bedreddin Efendi
Taraklı Mekteb-i Rüşdiyesi	39	Ömer Atuf Efendi İsmail Hakkı Efendi

Kaynak: Salname-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye(1316).

Ülkemizin her yerinde olduğu gibi Adapazarı'nda da II. Abdülhamit döneminde (31 Ağustos 1876 – 27 Nisan 1909) çok sayıda okul açılmıştır.⁷³ Bu okulların yeri, türü ve açılış tarihleri şöyledir (Tablo 9).

Tablo 9. II. Abdülhamit Devrinde Adapazarı Dâhilinde Açılan Okullar.

Yer	Tür	Açılış Tarihi
Adapazarı Hamidiye Köyü	İlkokul	1892
Hendek Nahiyesi	Ortaokul-Lise	1889
Sapanca Nahiyesi	Ortaokul-Lise	1884
Geyve Akhisar (Pamukova) Nahiyesi	İlkokul	1896
Merkez Çarşı Mahallesi	İlkokul	1894
Kandıra Şeyhler Nahiyesi Hoca Köyü	İlkokul	1897
Kaymas Nahiyesi Süleymanlı Köyü	İlkokul	1897
Karasu Nahiyesi İncili Köyü	İlkokul	1897

Kaynak: Sakarya İli Tarihi.

⁷² *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye* (1316), Matbaayı Amire, İstanbul 1898, s. 1228–29.

⁷³ OLGUN, a.g.m., s. 955.

1903 tarihli Maârif Salnamesine göre Adapazarı, Hendek, Geyve, Sapanca ve Taraklı'da birer rüşdiye bulunmaktaydı. Bu okullarda, Adapazarı'nda 65, Hendek'te 52, Geyve'de 54, Sapanca'da 63 ve Taraklı'da 35 olmak üzere toplam 269 öğrenci öğrenim görmektedir (Tablo 10).⁷⁴

Tablo 10. Sakarya İli'nde Yer Alan Rüşdiyelerin Öğrenci Sayıları (1903).

Mektebin Adı	Öğrenci Sayısı	Memuriyet
Adapazarı Mekteb-i Rüşdiyesi	65	Ali Rıza Efendi Ahmed Efendi Zaim Efendi
Geyve Mekteb-i Rüşdiyesi	54	Osman Efendi Mahmud Efendi
Hendek Mekteb-i Rüşdiyesi	52	Abdulrauf Efendi
Sapanca Mekteb-i Rüşdiyesi	63	Muhammed Hulusi Efendi Bahaddin Efendi Şükrü Efendi
Taraklı Mekteb-i Rüşdiyesi	35	Sezai Efendi Hakkı Efendi

Kaynak: *Salname-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye*(1321).

İstanbul'a yakın olması, kavşak noktası üzerinde bulunması ve verimli bir ovaya sahip olması Adapazarı'nın hep önemini korumasını sağlamıştır. Bu yüzden Sakarya'da Müslümanlardan başka çeşitli milletlere mensup gayri Müslimlerde bulunmaktaydı.⁷⁵

Tablo 11. Adapazarı'nda Nüfus Dağılımı (1906–1907).

Din ve Millet	Cinsiyet	Adapazarı	Geyve	Toplam
Müslüman	Kadın	34.797	15.357	50.154
	Erkek	38.251	15.946	54.197
	Toplam	73.048	31.303	104.351
Rum	Kadın	3.600	3.196	6.796
	Erkek	4.095	3.198	7.293
	Toplam	7.695	6.394	14.089
Ermeni	Kadın	7.092	4.037	11.129
	Erkek	7.967	4.147	12.114
	Toplam	15.059	8.184	23.243

Kaynak: *Sakarya İli Tarihi*.

⁷⁴ *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye* (1321), Asır Basımevi, İstanbul, 1903, s. 718.

⁷⁵ OLGUN, a.g.m., s. 952.

1903 tarihli Maârif Salnamesine göre Adapazarı ve Geyve'deki 9 Rum ve 7 Ermeni okulunda 2.489'u Ermeni ve 532'si de Rum olmak üzere toplam 3.201 öğrenci öğrenim görmekteydi (Tablo 12).⁷⁶

Tablo 12. Adapazarı'nda Bulunan Gayr-ı Müslimlerin Okul ve Öğrenci Sayıları (1903).

Yer	Millet	Okulun Adı	Öğrenci Sayısı	
			Kız	Erkek
Adapazarı-Sapanca	Rum	Sapanca Rum İlkokulu	4	24
Adapazarı	Rum	Adapazarı Rum Erkek	0	12
Adapazarı	Rum	Adapazarı Rum Kız Ortaokulu	35	0
Adapazarı	Rum	Adapazarı Rum İlkokulu	15	95
Adapazarı-Eksece	Rum	Rum Eksece İlkokulu	3	66
Adapazarı-Eksece	Rum	Eksece İlkokulu	23	41
Adapazarı-Eksece	Rum	Eksece Rum İlkokulu	24	36
Adapazarı	Rum	Pelid Rum İlkokulu	2	14
Adapazarı- Kirazlı	Rum	Kirazlı Rum İlkokulu	3	35
Adapazarı	Ermeni	Nerses İlk ve Oratokulu	290	390
Adapazarı	Ermeni	Aram ve Kailyan İlk ve	351	514
Adapazarı	Ermeni	Ropen İlk ve Ortaokulu	150	175
Adapazarı	Protestan	Kilsî Ortaokulu	92	45
Geyve	Ermeni	Sahakyan İlk ve Ortaokulu	85	15
Geyve	Ermeni	Aramyan ve Kaiyanyan İlk ve	51	71
Geyve	Ermeni	Arşaranyan İlk ve Ortaokulu	80	180
Toplam			1.208	1.713

Kaynak: *Sakarya İli Tarihi*.

Adapazarı'nın da içinde yer aldığı İzmit Sancağı'nda XIX. yüzyılın sonunda 23'ü lise, 29'u ortaokul, 538'i ilkokul olmak üzere toplam 590 okul bulunmaktaydı.⁷⁷

Cumhuriyet dönemi öncesinde Adapazarı'nda ilk ve ortaokullardan başka bir de idadi vardı. 1915 yılında açılan Adapazarı İdadisi, Adapazarı'nda açılmış lise düzeyindeki ilk okuldur.⁷⁸

2) Cumhuriyet Sonrasında Ortaöğretim

Sakarya'da Cumhuriyet sonrasında ortaöğretimde gelişmeler ilköğretime göre yavaş kalmıştır. Sakarya'da 1955–56 eğitim-öğretim yılında Adapazarı Lisesi'nin kurulmasıyla başlayan lise eğitimi 1980 yılına gelindiğinde oldukça ilerlemiş durumdaydı. Bu yıllar arasında öğrencilerin sayısı 33 kat artmış ve 134'ten 4.525'e

⁷⁶ OLGUN, *a.g.m.*, s. 957.

⁷⁷ OLGUN, *a.g.m.*, s. 958.

⁷⁸ OLGUN, *a.g.m.*, s. 962.

ulaşmıştır. Kız öğrencilerin sayısı ise 50 kat artarak 28'den 1.536'ya yükselmiştir. Sayıları 4.525 olan lise öğrencilerinin 4.292'si genel liselerde, 211'i akşam lisesinde ve 22'si de özel lisededir.⁷⁹

Sakarya'da 1988-89 eğitim-öğretim yılında bir Anadolu Lisesi açılmış ve bu okulla birlikte 1989-90'da okul sayısı 19'a çıkmıştır. Bu okulların 12'sinde normal öğretim, 7'sinde de ikili öğretim yapılmaktaydı.⁸⁰ Sakarya'da ortaöğretimde yaşanan gelişmeler yıllarla beraber artmıştır. 1994-95 eğitim-öğretim yılında okul sayısı 24'e, 1998-99'da 27'ye çıkmıştır. Öğrenci sayıları da 11.600'den 12.457'ye yükselmiştir.

III. YÜKSEKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

“Üniversite” sözcüğünün kökeni Latince bağımsız, tüzel kişiliğe sahip ve ortak çıkarları olan kişiler topluluğu anlamındaki “Universitas”dır. Medreseler bozulduğu ve yetersiz kaldığı için bu kurumların düzeltilemeyeceği sonucuna varılarak Tanzimat'tan sonra bugünkü anlamda ilk üniversite 1846 yılında kurulan *Darülfünun*'dur.⁸¹ Aslında *Darülfünun*'un kuruluşu Fatih'in İstanbul'u fethine kadar dayanmaktadır. Fatih 1463-1470 yılları arasında 8 medreseden oluşan Fatih Medresesi'ni inşa ettirmiştir. Bu medrese dönemine göre üniversite eğitimi vermiştir. Günümüze yaklaştıkça yapılan reformlarla *Darülfünun*, *İstanbul Üniversitesi*'ne dönüştürülmüştür.⁸² Amacı Osmanlı Devleti'nin her kesiminden gelecek öğrencilere bilimi sevdirmek olacak olan *Darülfünun*'un kuruluşu açılmasının kararlaştırıldığı tarihten 17 yıl sonra olacaktır.⁸³ *Darülfünun* 5 defa yeniden oluşturulmuş ve son olarak 1933 yılında kapatılmıştır.

I. Dârülfünun:

1846 yılında açılması kararlaştırılmış ancak açılışı 1863 yılında gerçekleştirilebilmiştir. İtalya'dan *Darülfünun*'u inşa için Tosati adlı bir mimar getirilmiştir. Bu binanın Ayasofya ve Sultanahmet arasına yapılması kararlaştırılmıştır. 31 Aralık 1863 pazartesi günü binanın tamamının inşası bitmemesine rağmen öğretime başlanmıştır. Ancak binanın ve ders aletlerinin yangınla tahrip olması sonucunda

⁷⁹ OLGUN, *a.g.m.*, s. 991.

⁸⁰ OLGUN, *a.g.m.*, s. 992.

⁸¹ Aydoğan ATAÜNAL, *Türkiye'de Yüksek Öğretim*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara 1998, s. 8.

⁸² Mehmet SARAY, *İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1996, s. 5.

⁸³ ATAÜNAL, *a.g.e.*, s. 9.

eğitime ara verilmiştir.⁸⁴ Birkaç yıl sonra da tutucu çevrelerin baskısı ve nitelikli öğrenci bulamama gibi sorunlardan kapatılmıştır.

II. Dârülfünun-u Osmanî:

Maârif-i Umumiye nizamnamesi'nin 79–128. maddeleri *Darülfünun*'la ilgilidir.⁸⁵ Nizamname de İstanbul'da *Darülfünun-ı Osmanî* kurulacağı; Hikmet ve Edebiyat, İlm-i Hukuk, Ulüm-ı Tabîîye ve Riyaziye şubelerinden oluşacağını her şubenin öğretim süresinin üç yıl, müderris olacaklar için dört yıl olacağı belirlenmiş; öğretim biçimi hakkında da geniş bilgi verilmiştir.⁸⁶ Nizamname'nin 84. maddesinde; derslerin Türkçe olarak okutulacağı ancak Türkçe ders vermeye kabiliyetli kişiler bulununcaya kadar Fransızca olarak okutulacağı belirtilmiştir. *Darülfünun* Müdürlüğüne Avrupa'da Müspet bilimler öğrenimi yapan Tahsin Efendi getirilmiştir. Tahsin Efendi Türkçe, Cemaleddin Efendi Arapça ve Aristokli Efendi de Fransızca ders vermiştir.⁸⁷ Okul 20 Şubat 1870 pazar günü törenle açılmıştır.⁸⁸

Sadrazam Ali Paşa tarafından korunan *Darülfünun*, paşanın 1871 yılında ölümü üzerine kapatılmıştır.⁸⁹ Üç yıla yakın bir süre eğitim veren *Darülfünun-u Osmanî* 1873 yılında imkânsızlıklar sonucunda kapatılmıştır.⁹⁰

III. Dârülfünun-u Sultanî:

Saffet Paşa'nın gayretleri sonucunda üçüncü *Darülfünun* açılmıştır. *Darülfünun-u Osmanî*'nin yaşamadığını gören Saffet Paşa, *Darülfünun-u Sultanî* ya da *Mekteb-i Âliye-i Sultaniye* adıyla Galatasaray Sultanîsi'nin içinde Hristiyan bir müdür ve batılı hocalardan oluşan kadro ile okulu açmıştır.⁹¹ Müdürlüğüne *Galatasaray Sultanîsi* Müdürü Sava Efendi getirilerek 1874 yılında öğretime başlamıştır.⁹² Okulda Hukuk, Mühendislik ve Edebiyat şubeleri kurulmuştur. Türkçe ders verecek öğretmen bulunamadığı için öğretim dili Fransızca olarak kabul edilmiştir.⁹³ *Darülfünun-u Sultanî*'nin tasarruf gerekçeleri ile 1877'de önce Hukuk ve Mühendislik daha sonra

⁸⁴ SARAY, *a.g.e.*, s. 46.

⁸⁵ Hasan Ali KOÇER, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 104–106.

⁸⁶ KOÇER, *a.g.e.*, s. 105.

⁸⁷ KOÇER, *a.g.e.*, s. 109.

⁸⁸ ATAÜNAL, *a.g.e.*, s. 12.

⁸⁹ ATAÜNAL, aynı yer.

⁹⁰ SARAY, *a.g.e.*, s. 46.

⁹¹ KOÇER, *a.g.e.*, s. 110.

⁹² ATAÜNAL, *a.g.e.*, s. 12.

⁹³ Yücel GELİŞLİ, “Darülfünun’un Kuruluşu ve Gelişimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, S. 143. www.meb.gov.tr (20.05.2005).

Edebiyat şubesinin de kapanmasıyla okul 1881’de tamamen ortadan kalkmıştır.⁹⁴ Okulun kapatılmasında 1877–78 Osmanlı-Rus Harbi’nin getirdiği ekonomik sıkıntılar etkili olmuştur.⁹⁵

IV. Dârülfünun-u Şahane:

Darülfünun Mutlakıyet Dönemi’nin siyasî ortamındaki belirsizlikler sebebiyle uzun süre kapanmıştır. Okulu açma çabaları 1900’lü yıllara kadar yetersiz kalmıştır. Okulun açılması için Halil Rıfat Paşa’nın Sadrazam olduğu dönemde 1897 yılında irade çıkmıştır.⁹⁶

Darülfünun; *Darülfünun-u Şahane* adıyla 1900 yılında tekrar açılabilmiştir. Okulda Ulum-i Aliye-i Diniye, Edebiyat, Ulum-i Riyaziye ve Tabîîye şubeleri kurulmuştur.⁹⁷ *Darülfünun* yükseköğretim çağına gelen gençlerin yasağa rağmen Avrupa’ya kaçıp gitmelerine engel olmak amacıyla açılmıştır. Okul için ayrı bir bina tahsis edilmemiş, *Mülkiye Mektebi* içinde açılmış, yönetimi de *Mülkiye Mektebi* müdürü tarafından yürütülmüştür.⁹⁸ 1 Ağustos 1316’da (1898) 27 maddelik bir *Darülfünun* nizamnamesi çıkarılmıştır. Nizamnamenin 1. maddesinde *Darülfünun-u Osmanî*’nin adı *Darülfünun-u Şahane* olmuştur. 2. maddeye göre bölümler değişmiş ilk iş olarak Dini İlimler şubesi eklenmiştir. Bu nizamnamenin 3, 5 ve 7. maddeleriyle ilmi ve idari serbestlik kaldırılarak her şey hükümetin kontrolüne bırakılmıştır.⁹⁹

V. İstanbul Dârülfünunu:

Darülfünun’un esas gelişmesi 1908’den sonra olmuştur. 21 Eylül 1908’de *Mülkiye Mektebi*’ndeki eski yerinden çıkarılmış, Zeynep Hanım Konağına nakledilmiş, programları tamamen gözden geçirilerek daha önceki dönemde siyasal nedenlerle programa konulmayan; Tarih, Edebiyat ve Felsefe dersleri eklenmiş ve *Darülfünun-u Şahane* ismi yerini *Darülfünun-u Osmanî*’ye bırakmıştır.

1908 yılından sonra yüksekokullara ve bilhassa *Darülfünun*’a öğrenci müracaatı çok fazla olmuştur. 1909 yılında *Darülfünun* özel bir binaya kavuşturulmuş, öğretim araç ve gereçleri bakımından da zenginleştirilmiştir.

⁹⁴ KOÇER, *a.g.e.*, s. 111.

⁹⁵ SARAY, *a.g.e.*, s. 47.

⁹⁶ GELİŞLİ, *a.g.m.*

⁹⁷ ATAÜNAL, *a.g.e.*, s. 12.

⁹⁸ KOÇER, *a.g.e.*, s. 142.

⁹⁹ KOÇER, *a.g.e.*, s. 143.

1911 yılında yayınlanan bir talimatnameye göre *Darülfünun*'un beş şubesinde birer Muallimler Meclisi (Profesörler Kurulu) kuruluyor ve kendi aralarında şube reislerini seçiyorlardı. Bu değişiklik Emrullah Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Talimatname ile *Darülfünun*'da Dinî İlimler, Hukuk, Fen, Tıp ve Edebiyat Fakülteleri oluşturulmuştur. Bu yenileşme döneminde okulun Tıp Fakültesi hariç diğer fakültelerine Nazır Şükrü Bey zamanında; Edebiyat Fakültesine 10, Fen Fakültesine 6, Hukuk Fakültesine 4 Alman profesör getirilmiştir. Ayrıca Darülmesai adında araştırma enstitüleri kurulmuştur.¹⁰⁰

Türk kadını yüksek öğrenim imkânını ilk olarak Meşrutiyet döneminde elde etmiştir. Kızlara yönelik dersler ilk kez *İstanbul Dârülfünunu*'nda 5 Şubat 1914 tarihinde başlamıştır. Bu derslerde kadın haklarının öğretilmesi, ev bilgileri, tabiat, sağlık, tarih, pedagoji gibi konular işlenmekteydi. Dersler haftada dört gün olarak düzenlenmişti. Tarih dersi İhsan Bey, kadın sağlığı ve ilk tababet (ilk yardım) Dr. Besim Ömer Paşa, iktisat ve ev idaresi Ahmet Cevdet Bey, ilm-i heyet Salih Zeki Bey, malûmat-ı fenniyye Sait Bey, kadın hukuku Mahmut Esat Efendi, fenn-i terbiye İsmail Hakkı Bey tarafından verilmekteydi.¹⁰¹ İlk mezunlarını 1917 yılında veren bu kurum 1920 yılında kaldırılıp *Darülfünun*'a bağlanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk, *Darülfünun* üzerinde önemle durmuştur. Bu kurumu değerlendirmek üzere davet edilen İsviçreli Profesör Albert MALCHE'nin 31 Mayıs 1932 tarihli raporundan kısa süre sonra 1933'te *Darülfünun* lağvedilerek yerine *İstanbul Üniversitesi* kurulmuştur. 1933 reformu ülkemizde modern üniversite eğitiminin gerçek başlangıcıdır.¹⁰²

Ekim 1919 Nizamnamesi ile ilmî muhtariyet kazanan *Darülfünun*'a 1924'te tüzel kişilik tanınmıştır. 1933 yılında 2252 sayılı kanun *Darülfünun*'u kaldırmış, Millî Eğitim Bakanlığı kendisine bağlı *İstanbul Üniversitesi*'ni kurmakla görevlendirilmiştir.¹⁰³

Yüksek Mühendis Mektebi'nin yeniden düzenlenmesi sonucunda 1944 yılında İTÜ kurulmuş olup bunu 1946'da Ankara Üniversitesi izlemiştir. Ayrıca 1946'da 2252

¹⁰⁰ GELİŞLİ, a.g.m.

¹⁰¹ Şefika KURNAZ, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Kadınların Eğitimi", *Milli Eğitim Dergisi*, S. 113 (www.meb.gov.tr) (20.04.2005).

¹⁰² *Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu*, YÖK Yayınları, Ankara, 2001, s. 22.

¹⁰³ GELİŞLİ, a.g.m.

sayılı kanun yürürlükten kaldırılmış ve çıkarılan 4936 sayılı kanunla üniversitelere muhtariyet verilmiştir.¹⁰⁴

A) SAKARYA'DA YÜKSEKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

Sakarya Üniversitesi'nin çekirdeğini 1970 yılında açılan Sakarya Mühendislik ve Mimarlık Yüksekokulu oluşturmuştur. 1971 yılında Akademiye dönüşen okulda 1972–73 öğretim yılında 25 öğretim üyesi, 16 kız, 441 erkek toplam 457 öğrenci vardı.¹⁰⁵ 1982 yılında ise Sakarya Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'ne dönüşmüş, 1982–1992 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlı bir fakülte olarak öğretim vermiştir. 3 Temmuz 1992 tarih ve 3837 sayılı kanun ile “Sakarya Üniversitesi” kurulmuştur.¹⁰⁶

Sakarya Üniversitesi kuruluşundan itibaren hızlı bir gelişme göstermiş, öğretim elemanı sayısı 1994–1995 yılında 310'a, 1997–1998 öğretim yılında ise 591'e yükselmiştir.¹⁰⁷ 1999 yılında meydana gelen deprem Sakarya Üniversitesi'ni olumsuz etkilemiştir. Bir ara kapanmanın eşiğine gelen üniversite, dönemin rektörü ve öğretim elemanlarının gayretleriyle ayakta kalmayı başarabilmiştir.

¹⁰⁴ *Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu*, s. 22.

¹⁰⁵ Kenan OLGUN, “Sakarya’da Eğitim”, *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya, 2005, C. II, s. 1001.

¹⁰⁶ www.sakarya.edu.tr (20.05.2005).

¹⁰⁷ OLGUN, aynı yer.

II. BÖLÜM

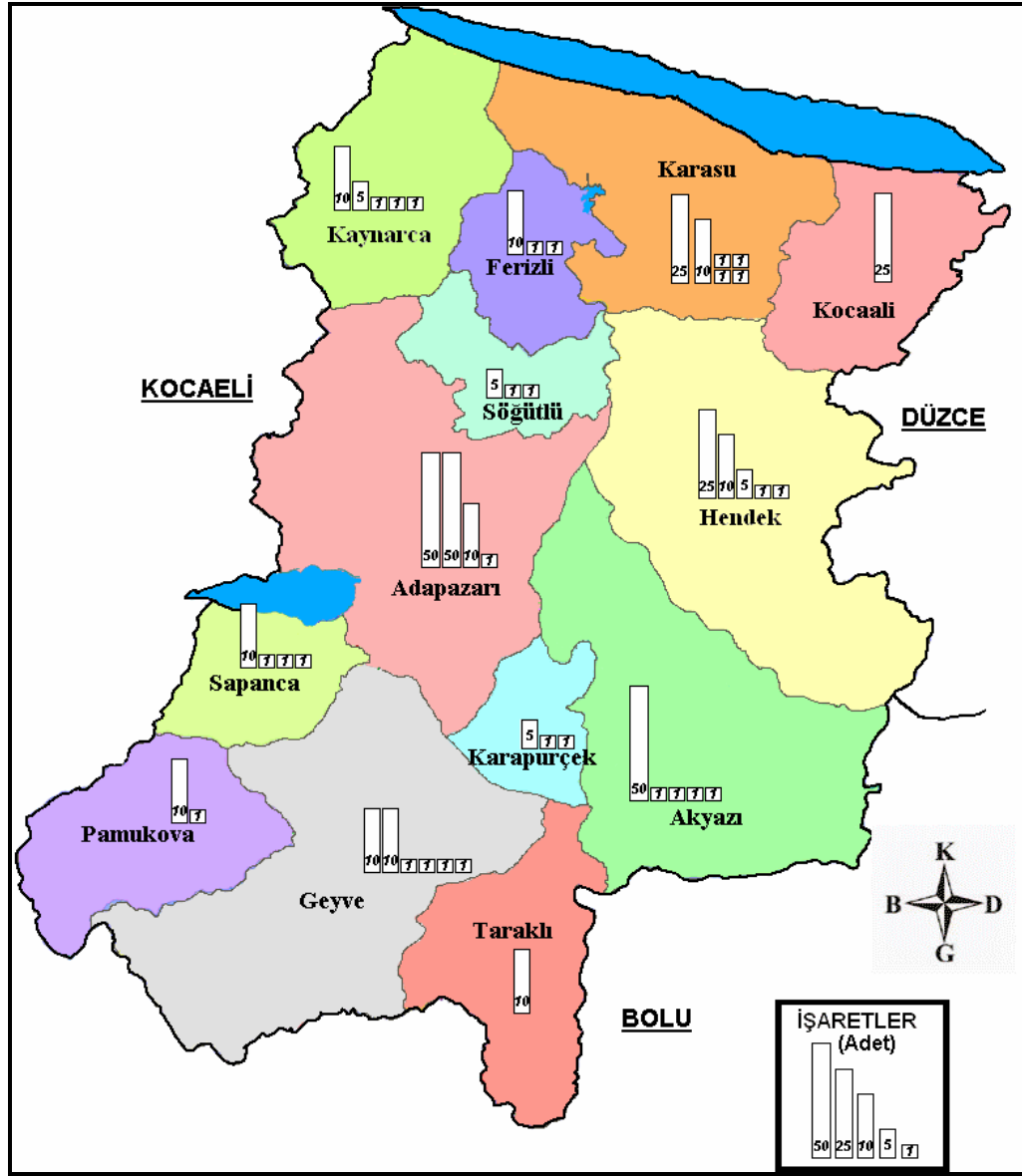
İLKÖĞRETİM

IV. İLKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

A) SAKARYA İLİ'NİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Sakarya'da eğitimin dağılımının incelendiği, bu araştırmanın ana kapsamını ilköğretim okulları oluşturmaktadır. İlköğretim okullarının dağılımı incelendiğinde Sakarya İli içerisinde 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 373 ilköğretim okulunun bulunduğu görülmektedir (Harita 4). Bu okulların ilçelere dağılımı ile ilçelerin nüfus miktarları arasında doğru bir orantı vardır. 756.168 kişi olan il nüfusunun 340.825 kişilik kısmı Adapazarı'nda yaşamaktadır. Bu nüfus il genelindeki toplam nüfusun %45'ini oluşturmaktadır. İlköğretim okullarının sayısını incelediğimiz zaman 373 ilköğretim okulunun 111'inin Adapazarı'nda yani Sakarya merkez ilçede yer aldığı görülmektedir.

Bu okullar il genelindeki ilköğretim okullarının %30'unu oluşturmaktadır. Bu oran oldukça düşük görünmekle birlikte öğrenci sayılarının dağılımı incelendiği zaman asıl durum ortaya çıkacaktır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 53.735'i Adapazarı'nda olmak üzere Sakarya İli'nde toplam 111.785 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki ilköğretim öğrencileri arasında %48'lik kısmı oluşturmaktadır. Sakarya illinde yer alan ilköğretim okullarının %30'u Adapazarı ilçesinde yer almasına rağmen, öğrencilerin %48'i Adapazarı ilçesinde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmüşlerdir. Az sayıda ilköğretim okulunda fazla öğrencinin öğrenim görebilmesi, ikili eğitim uygulanması ve sınıfların ortalama öğrenci sayılarının yüksek olması ile açıklanabilmektedir.

Harita 4. Sakarya İli İlköğretim Okullarının İlçelere Dağılımı (2004–2005).

Sakarya İli'nde yer alan ilköğretim okullarının %44'ü, nüfus bakımından en kalabalık iki ilçe olan Adapazarı ve Akyazı'da bulunmaktadır. İl nüfusunun %55'inin bulunduğu iki ilçede ilköğretim okullarının %44'ünün bulunması eğitim öğretim bakımından olumsuz bir durumdur. Oran bakımından aradaki farkın kapanabilmesi için okullarda ikili eğitim uygulanmakta ve ortalama sınıf yoğunlukları yükselmektedir.

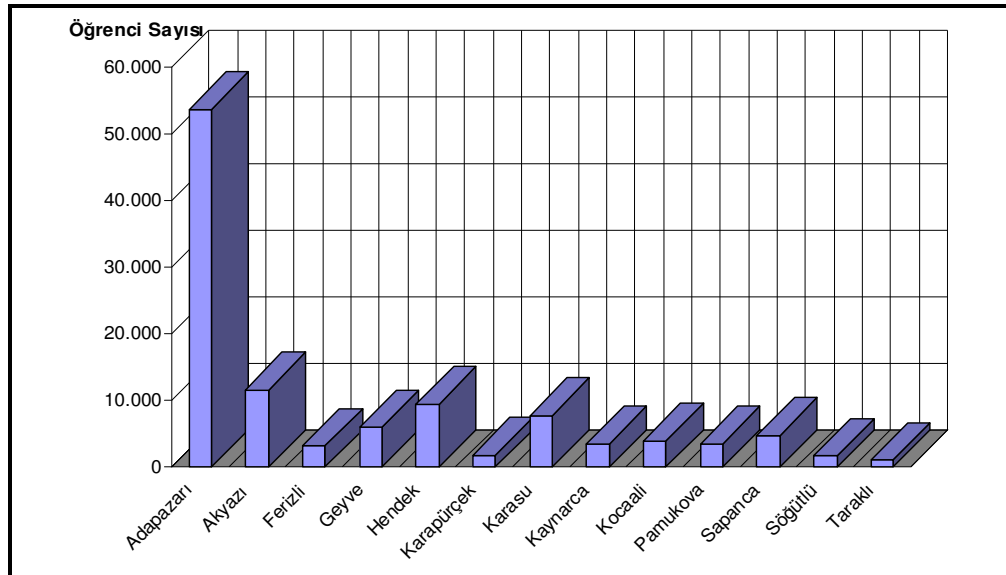
2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde öğrenim gören öğrenci sayısı 111.785'tir (Tablo 13, Grafik 3). Öğrencilerin %48'i Sakarya merkez ilçe olan

Adapazarı'nda öğrenim görmüştür. İl nüfusunun %45'ini barındıran Adapazarı'nda ilköğretim öğrencilerinin %48'inin öğrenim görmüş olmasının nedeni ilçeye yakın merkezlerde oturan öğrencilerin öğrenimlerine Adapazarı'nda yer alan ilköğretim okullarında devam etmeleridir. Bu öğrenciler gününbirlik gidiş gelişlerle öğrenimlerine devam etmişlerdir.

Tablo 13. Sakarya İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin İlçelere Dağılımı (2004–2005).

İlçe Adı	Öğrenci Sayısı	%
Adapazarı	53.735	48,06
Akyazı	11.599	10,37
Ferizli	3.200	2,86
Geyve	5.937	5,31
Hendek	9.410	8,41
Karapürçek	1.792	1,60
Karasu	7.722	6,90
Kaynarca	3.505	3,13
Kocaali	3.936	3,52
Pamukova	3.470	3,10
Sapanca	4.775	4,27
Söğütli	1.711	1,53
Taraklı	993	0,88
Toplam	111.785	%100

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 3. Sakarya İli İlköğretim Okulları Öğrencilerinin İlçelere Dağılımı (2004–2005).

Tablo 13 ve grafik 3 incelendiği zaman okul sayılarında olduğu gibi öğrenci sayılarında da ikinci sırayı Akyazı ilçesinin aldığı anlaşılmaktadır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya’da öğrenim gören 111.785 ilköğretim okulu öğrencisinin 11.599’u, yani %10,37’si Akyazı’da öğrenim görmüştür. Daha sonra 9.410 öğrenci ile Hendek ve 7.722 öğrenci ile Karasu ilçeleri gelmektedir.

Sakarya İli’nde öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımına bakıldığı zaman düzenli bir dağılım olduğu görülmektedir. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya’da öğrenim gören öğrencilerin 14.526’sı 1. sınıfa, 14.218’i 2. sınıfa, 14.075’i 3. sınıfa, 14.106’sı 4. sınıfa, 14.757’si 5. sınıfa, 13.305’i 6. sınıfa, 12.903’ü 7. sınıfa ve 13.819’u da 8. sınıfa devam etmiştir (Tablo 14). Sınıflara göre öğrenci dağılımının düzenli olmasında 8 yıllık zorunlu eğitimin payı büyüktür.

Tablo 14. Sakarya İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Sınıflara Göre Dağılımı (2004–2005).

İlçe Adı	Sınıflara Göre Öğrenci Sayıları								
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Toplam
Adapazarı	6.938	6.835	6.678	6.805	7.160	6.386	6.160	6.739	53.735
Akyazı	1.541	1.561	1.459	1.426	1.503	1.390	1.410	1.399	11.599
Ferizli	390	365	405	390	432	392	381	433	3.200
Geyve	826	748	719	722	780	703	700	739	5.937
Hendek	1.215	1.245	1.177	1.190	1.243	1.131	1.101	1.108	9.410
Karapürçek	260	237	231	227	244	195	196	202	1.792
Karasu	988	956	1.042	958	964	908	891	1.002	7.722
Kaynarca	450	418	439	431	466	435	410	456	3.505
Kocaali	479	477	488	520	517	461	503	491	3.936
Pamukova	450	385	431	458	499	450	389	402	3.470
Sapanca	626	644	612	618	618	565	553	538	4.775
Söğütli	216	221	258	233	203	185	199	196	1.711
Taraklı	147	126	136	128	128	104	110	114	993
Toplam	14.526	14.218	14.075	14.106	14.757	13.305	12.903	13.819	111.785

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Adapazarı’nda yer alan ilköğretim okullarının 67’si kent merkezinde yer almaktadır. Bu okulların ilçe genelindeki ilköğretim okullarına oranı %60’dır. Sakarya İli’nde yer alan 13 ilçeden yalnızca 3’ünde ilköğretim okullarının %50’den fazlası kent

merkezlerinde bulunmaktadır. Kalan 10 ilçede yer alan ilköğretim okullarının ağırlıklı olarak kırsal yerleşmelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Sakarya İli'nde yer alan ilköğretim okullarının %70,51'i kırsal yerleşmelerde yer almasına rağmen öğrencilerin %71'i kent merkezlerinde öğrenim görmüştür. Okulların dağılımıyla öğrencilerin dağılımı bir tezat oluşturmaktadır. Kırsal yerleşmelerdeki öğrencilerin gününbirlik olarak kent merkezlerindeki okullara devam etmeleri ve taşınalı eğitim sonucunda kırsal bölgelerdeki öğrencilerin kent merkezlerine taşınmasıyla kırsal yerleşmelerde okul sayısı fazla olmasına rağmen öğrenci sayısı düşük olmuştur. Ayrıca kırsal yerleşmelerdeki okul sayıları yüksek olsa da okulların bir kısmında birleştirilmiş sınıflarla eğitim yapılması; kiminde de 5. sınıfa kadar öğrenim verilmesi sonucunda öğrenci sayıları sınırlı kalmıştır.

2000 yılı nüfus sayımında Sakarya İli'nin nüfusu 756.158 olarak tespit edilmiştir.¹⁰⁸ Bu nüfusun %55'i kırsal yerleşmelerde, %45'i de kentsel yerleşmelerde yaşamaktadır.¹⁰⁹ İlköğretim okullarının kırsal yerleşmelere dağılımı nüfus yapısıyla benzerlik gösterir. Ancak ilköğretim öğrencilerinin yerleşim birimlerine dağılımı incelendiğinde büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Tablo 15).

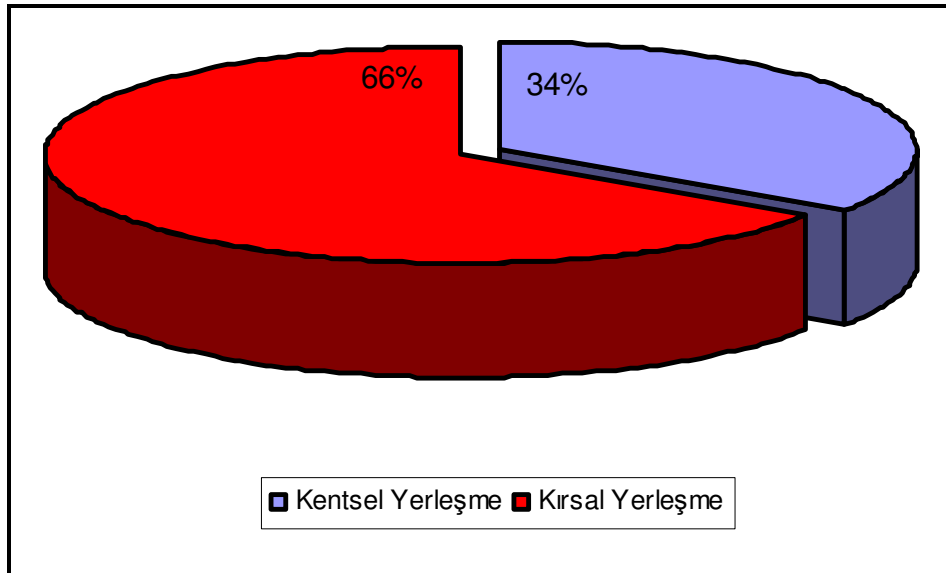
Tablo 15. Sakarya İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılımı (2004–2005).

İlçe Adı	Kentsel Yerleşme	%	Kırsal Yerleşme	%
Adapazarı	67	52,3	44	18,0
Akyazı	6	4,7	48	19,6
Ferizli	5	4,0	7	2,9
Geyve	6	4,7	18	7,3
Hendek	9	7,0	33	13,4
Karapürçek	2	1,6	5	2,0
Karasu	7	5,4	32	13,0
Kaynarca	2	1,6	16	6,6
Kocaali	7	5,4	18	7,3
Pamukova	3	2,3	8	3,3
Sapanca	7	5,4	6	2,4
Söğütli	5	4,0	2	0,8
Taraklı	2	1,6	8	3,3
Toplam	128	100,0	245	100,0

¹⁰⁸ DİE, a.g.e., s. 25.

¹⁰⁹ Uğur TIN, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, 2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s. 111.

Sakarya İli'nde kırsal nüfus oranı %55 olarak tespit edilmiştir. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim birimlerine dağılımına bakıldığında zaman, bu okullarının %65.68'inin kırsal yerleşmelerde yer aldığı görülmektedir. Yani kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı kırsal nüfusun oranından fazladır. Bu dağılım sonucunda kırsal yerleşme ve kentsel yerleşme ilköğretim okullarının sınıf öğrenci yoğunluklarında dengesizlikler ortaya çıkmıştır. İlköğretim okullarının %66'sının nüfusun %55'inin bulunduğu kırsal yerleşmelerde bulunması sonucunda eğitim açısından olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Ancak olumsuzluklar sadece bu oranlarla sınırlı değildir. İlköğretim okullarının öğrenci durumları incelendiğinde zaman olumsuzlukların daha vahim olduğu görülmektedir. Sakarya ilinde yer alan ilköğretim okulu öğrencilerinin %71'i kentsel yerleşmelerde eğitim görmüştür. Ancak öğrencilerin %71'inin bulunduğu kentsel yerleşmelerde ilköğretim okullarının yalnızca %34'ü yer almaktaydı (Grafik 5). Bu durum sonucunda da kırsal ve kentsel ilköğretim okullarının sınıf yoğunluklarında farklılıklar olmuştur.

Grafik 4. Sakarya İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılımı (2004–2005).

2001 yılında öğrenci ve öğretmen azlığı nedeniyle Türkiye genelinde 19.559 okulda birleştirilmiş sınıf uygulamasına geçilmek zorunda kalınmıştır.¹¹⁰ 2004–2005

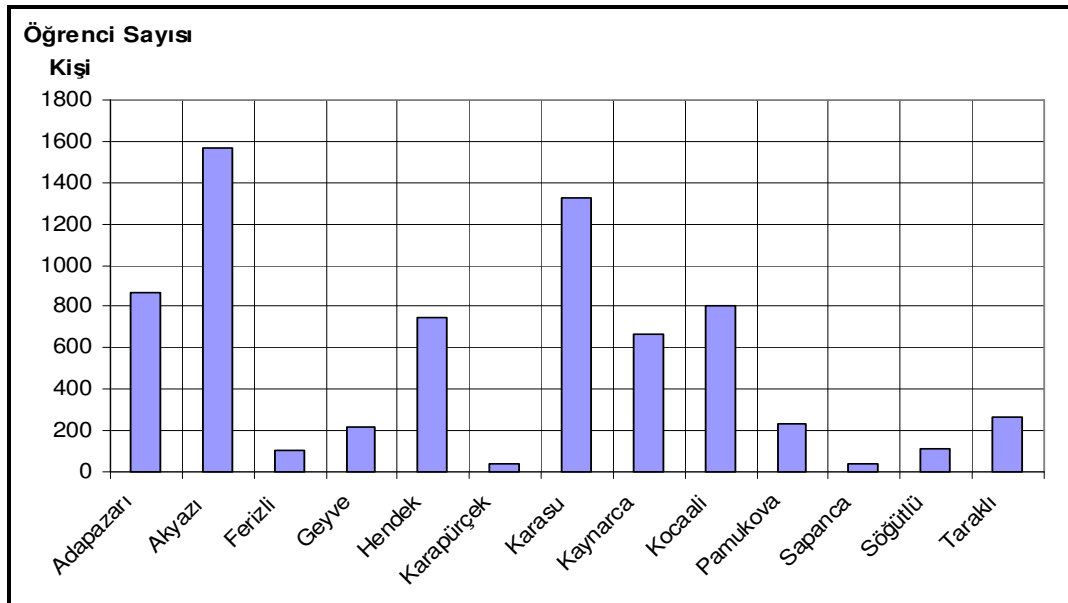
¹¹⁰ YALDUZ, a.g.t., s. 22.

eğitim-öğretim yılında bu sayı Sakarya İli'nde 139'dur. Birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 6.991 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 16. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarının İlçelere Dağılımı (2004–2005).

İlçe Adı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Adapazarı	26	414	451	865
Akyazı	26	748	816	1.564
Ferizli	4	52	55	107
Geyve	9	120	93	213
Hendek	20	381	368	749
Karapürçek	1	20	23	43
Karasu	22	615	712	1.327
Kaynarca	7	346	319	665
Kocaali	16	426	379	805
Pamukova	5	109	124	233
Sapanca	2	24	19	43
Söğütü	1	46	66	112
Taraklı	9	123	142	265
Toplam	139	3.424	3.567	6.991

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 5. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Sakarya İli'nde yer alan birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarının dağılımına bakıldığında (Tablo 16) %19'unun Adapazarı'nda yer aldığı görülmektedir. Adapazarı ilçesinde 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 26 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunmaktaydı. Aynı yıl Akyazı'da 26, Geyve'de 9, Hendek'te 20, Karasu'da 22, Kocaali'de 16 BSİO'da eğitim yapılmıyordu.

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de 299 YİBO ve 280 PİO eğitim vermekteydi.¹¹¹ Sakarya İli'nde ise 2 tane pansiyonlu ilköğretim okulu (PİO) bulunduğu görülmektedir. İlde yatılı bölge ilköğretim okulu (YİBO) bulunmamaktadır. Buradan da Sakarya İli'nin eğitim imkânları açısından zor bir durumda olmadığını görüyoruz. Çünkü YİBO'ların bulundukları yerler ulaşım ve ekonomik bakımdan geri kalmış yerler olmaktadır. Sakarya İli'nde bulunan PİO'lar Taraklı ilçesinde ve Geyve ilçesinin Doğantepe Köyü'nde yer almaktadır. PİO'ların bulundukları bölgeler il genelinde dağınık ve ulaşım zorluğu çekilen bölgeler olmaları nedeniyle dikkat çekmektedir. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında bu okullarda 1.177 öğrenci eğitim görmüştür.

Tablo 17. Sakarya'da Yer Alan Pansiyonlu İlköğretim Okulları (2004–2005).

Okulun adı	Sınıf Sayısı	Kız	Erkek	Toplam
Doğantepe Pansiyonlu İlköğretim Okulu	19	245	204	449
Taraklı Pansiyonlu İlköğretim Okulu	21	383	345	728
Toplam	40	628	549	1.177

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Öğrenci dağılımları incelendiğinde Taraklı PİO'da 728, Doğantepe PİO'da 449 öğrencinin eğitim gördüğü anlaşılmaktadır.

Eğitimin daha kaliteli verilebilmesi için gerekli olan unsurlardan birisi de özel eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetim ve denetimi altında olmak şartıyla 625 sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanunu doğrultusunda açılan okullardır. Sakarya İli'nde 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 6 tane özel ilköğretim okulu bulunmaktaydı. Bu okullarda aynı yıl 1.885 öğrenci eğitim görmüştür (Tablo 18).

¹¹¹ Milli Eğitim Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (www.meb.gov.tr, 20.04.2005).

Tablo 18. Sakarya İli'nde Yer Alan Özel İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı		
	Kız	Erkek	Toplam
Adapazarı Özel Enka İlköğretim Okulu	181	175	356
Özel Neva İlköğretim Okulu	92	88	180
Özel Sakarya İlköğretim Okulu	57	69	126
Özel Sakarya Şahin İlköğretim Okulu	138	214	352
Özel Ufuk İlköğretim Okulu	240	345	585
Sakarya Üniversitesi Vakfı Özel İlköğretim Okulu	127	159	286
Toplam	835	1.140	1.885

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Sakarya İli'nde yer alan özel ilköğretim okullarının tamamı Adapazarı ilçesinde yer almaktadır. Diğer ilçelerde özel ilköğretim kurumu bulunmamaktadır. Sakarya İli'nde yer alan özel ilköğretim kurumlarından Özel Ufuk İlköğretim Okulu 585 öğrenci ile en fazla öğrenciye sahip olan okuldu. Adapazarı Özel Enka İlköğretim Okulu 356, Özel Neva İlköğretim Okulu 180, Özel Sakarya İlköğretim Okulu 126, Özel Sakarya Şahin İlköğretim Okulu 352, Sakarya Üniversitesi Vakfı İlköğretim okulu ise 286 öğrenciye sahipti.

Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden akranları ile normalin üstünde farklılıklar gösteren bu nedenle de normal eğitim hizmetinden faydalanamayan 0–18 yaş arası çocukların eğitim aldığı özel eğitim kurumlarından Sakarya İli'nde yalnızca 1 tane bulunmaktadır.¹¹² Bu da Sakarya İli'nin özel eğitim kurumları bakımından oldukça eksik olduğunu göstermektedir.

Sakarya İli'nde 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 4.280 öğretmen görev yapmıştır (Tablo 19). Öğretmenlerin %49'u Adapazarı'nda görev yapmaktadır. Adapazarı'nda 2.106, Akyazı'da 396, Ferizli'de 115, Geyve'de 234, Hendek'te 362, Karapürçek'te 73, Karasu'da 276, Kaynarca'da 127, Kocaali'de 137, Pamukova'da 142,

¹¹² Ömer DİNÇSOY, *2000'e Beş Kala Türk Eğitim Sistemi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 100.

Sapanca’da 210, Söğütli’de 68 ve Taraklı’da 34 olmak üzere toplam 4.280 öğretmen görev yapmıştır.

Tablo 19. Sakarya’da İlköğretim Okullarında Çalışan Kadrolu Öğretmen Dağılımı (2004–2005).

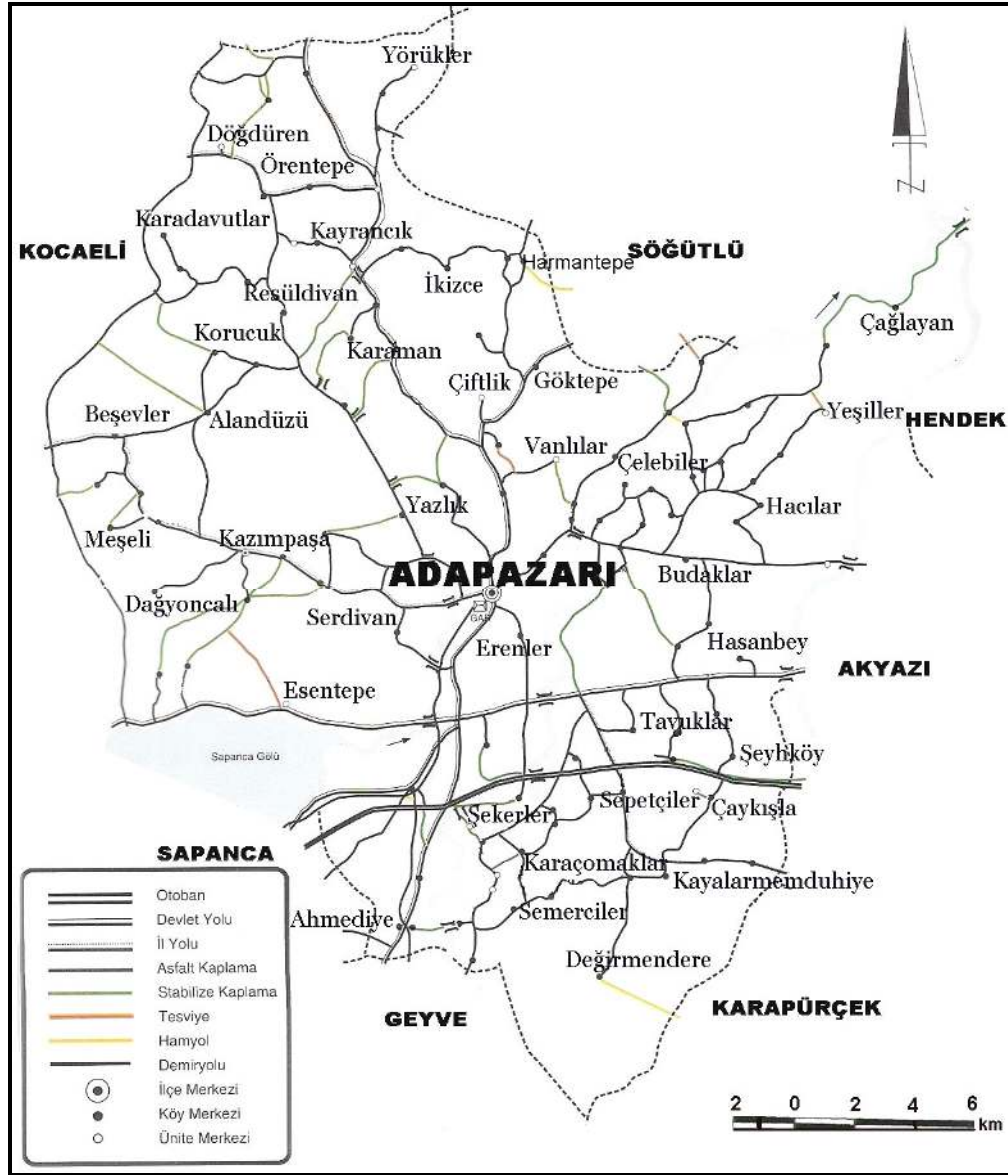
İlçe Adı	Öğretmen Sayısı		
	Kadın	Erkek	Toplam
Adapazarı	967	1.139	2.106
Akyazı	101	295	396
Ferizli	35	80	115
Geyve	64	170	234
Hendek	129	233	362
Karapürçek	23	50	73
Karasu	79	197	276
Kaynarca	29	98	127
Kocaali	43	94	137
Pamukova	47	95	142
Sapanca	101	109	210
Söğütli	26	42	68
Taraklı	9	25	34
Toplam	1.653	2.627	4.280

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

1) ADAPAZARI İLÇESİ

Adapazarı yakın tarihte kurularak hızlı gelişme gösteren bir şehrimizdir. İlk olarak Sapanca'ya bağlı bir köy olan Ada Karyesi zamanla gelişerek günümüzde Sapanca'yı da geçmiş gelişmiş bir şehir olmuştur. 22 Haziran 1954 tarihinde il statüsü kazanan Sakarya İli'nin merkez ilçesi konumuna gelmiştir.

İlçe, kuzeyden Söğütü, doğudan Akyazı ve Hendek, güneydoğudan Karapürçek, güneyden Geyve ve Sapanca ilçeleri ile batıdan da Kocaeli ile çevrilidir (Harita 5).

Harita 5. Adapazarı İlçesi.

2000 yılı genel nüfus sayımı verilerine göre Adapazarı merkez nüfusu 283.752 kişidir.¹¹³ Sakarya İli'nin en kalabalık ilçesi durumundadır.

Harita 6. Adapazarı İlçesi Fiziki Haritası.

2004–2005 eğitim öğretim yılında Sakarya İli'nde yer alan 373 ilköğretim okulunun %30'u Sakarya merkez ilçede yer almaktaydı. Araştırmada Sakarya il genelinde yer alan bütün ilköğretim okulları kapsanmıştır.

Merkez ilçe olan Adapazarı'nda yer alan ilköğretim okullarının 67'si kent merkezinde yer almaktadır. Kalan 44 ilköğretim okulu ise kırsal yerleşmelerde bulunmaktadır.

Tablo 20. Adapazarı İlçesi İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayıları		
	Kız	Erkek	Toplam
111	25.735	28.000	53.735

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

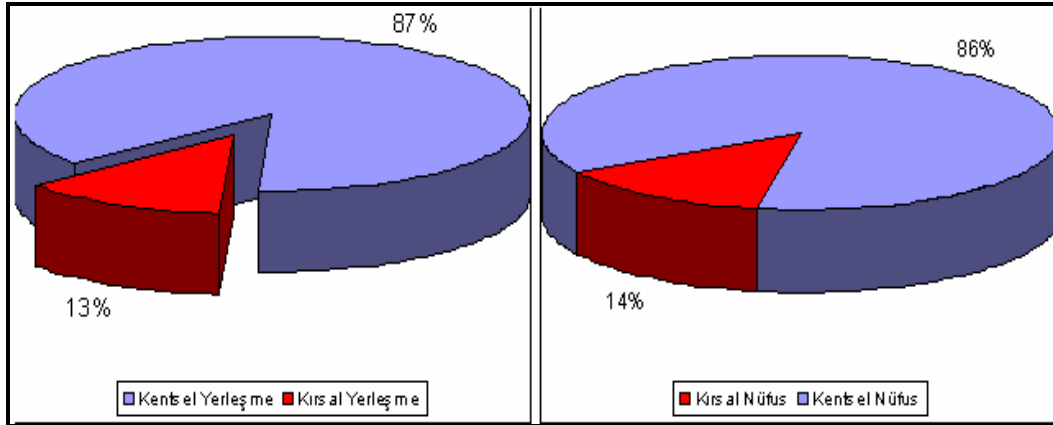
¹¹³ DİE, a.g.e., s. 25.

Tablo 21. Adapazarı Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı		
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
36	31	67	22.348	24.422	46.770

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

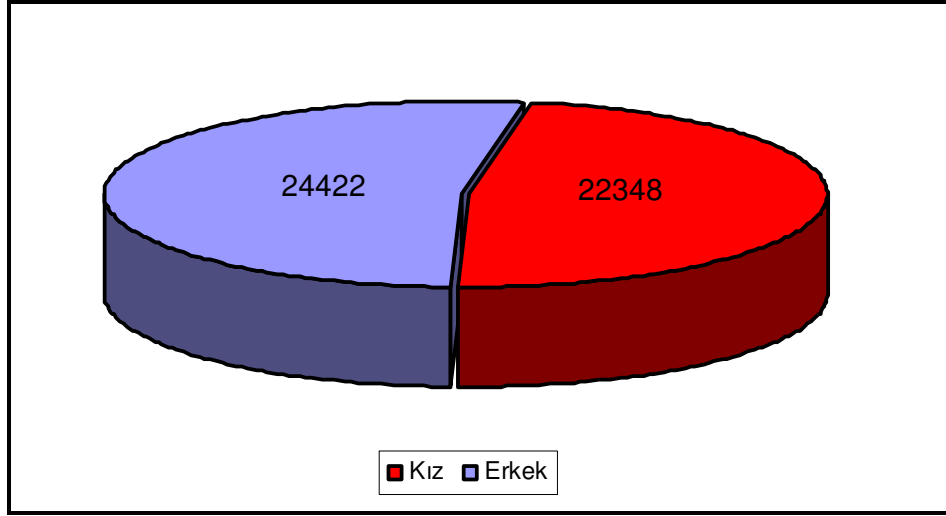
Sakarya İli'nin merkez ilçesi olması dolayısıyla Adapazarı her bakımdan çekim merkezi özelliği taşımaktadır. Bu özellik öğrenci sayısında da dikkati çekmektedir. Adapazarı'nda yer alan toplam 53.735 öğrencinin 46.770'i kentsel yerleşmelerde yer almaktadır. Bu durum, Adapazarı kentsel-kırsal yerleşme nüfus dağılımı incelendiğinde %86 kent nüfusuna karşılık, %14'lük kırsal nüfus dağılımıyla dikkati çekmektedir. Öğrenci dağılımına bakıldığı zaman, aynı paralelde %87 ve %13'lük bir dağılım oluşmaktadır.

Gratik 6. Adapazarı Kentsel-Kırsal Nüfus Dağılımı (2000).

Gratik 7. Kentsel-Kırsal Yerleşmelerdeki Öğrenci Oranları (2004–2005).

Adapazarı nüfus dağılımı incelendiğinde nüfusun %86'sının kentsel yerleşmelerde yaşadığı görülmektedir (Gratik 6). Nüfusun %86'sının kentte yaşaması sonucunda buralarda yer alan okullar ihtiyacı karşılamakta yetersiz duruma gelmiştir. Bu duruma çözüm amacıyla kent merkezinde yer alan 31 ilköğretim okulunda ikili öğretime gidilmek zorunda kalınmıştır. İkili öğretim uygulaması nedeniyle de okullarda öğrenim saatleri kısıtlanmıştır.

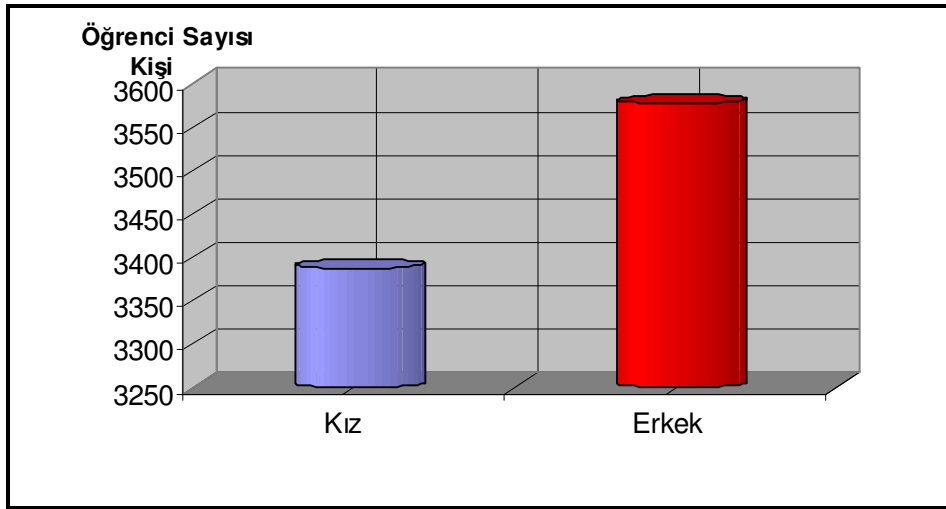
Grafik 8. Adapazarı Kentsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Türkiye genelinde yaygın olarak kullanılan ikili öğretim uygulaması fiziksel mekân bakımından çekilen sıkıntıların sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu uygulamada sabah bir grup öğrenci öğrenim gördükten sonra ara verilmeden ikinci grup öğrenci öğrenimine devam etmektedir. Sabah erken saatlerde başlayan dersler öğrencilerin dinlendikleri, ihtiyaçlarını giderdikleri ve derse hazırlandıkları teneffüsleri kısaltılarak öğle saatlerinde bitirilmektedir. Teneffüsleri kısaltılmış uygulama ikinci grup için de devam etmekte ve özellikle kış aylarında gece geç saatlerde sona ermektedir. Ayrıca sınıfların temizlenip derse hazırlanması için gerekli zaman kalmamaktadır. İlköğretim öğrencilerinin yaş durumları göz önüne alındığında böyle yoğun bir tempoyu kaldıramayacakları anlaşılmaktadır. Böylesine yoğun bir tempoda öğrenimlerine devam eden öğrenciler yoğunluğu kaldıramamakta ve başarı düzeyleri de düşmektedir.

Merkez ilçede 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 53.735 öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin kır-kent okulları dağılımı incelendiğinde 46.770'inin kent merkezinde öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %87'si kent merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir. Bu durumun olumsuz etkisi sınıfların öğrenci yoğunluğuna bakıldığında kolayca görülmektedir. Kent merkezindeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 34,33'tür. Günümüzde modern sınıf ortamının 10–24 öğrenci arasında olduğu dikkate alınırsa, Adapazarı'nda kentsel yerleşmelerde sınıf ortalamalarının

oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durum da eğitim ve öğretimi olumsuz etkilemektedir.

Adapazarı'nda öğrenim gören öğrencilerin 6.965'i kırsal kesimde öğrenimlerine devam etmiştir. 3.578 erkek, 3.387 kız öğrencinin öğrenim gördüğü okulların sayısı ise 44'tür. 6.965 öğrencinin, 344 sınıfta öğrenim gördüğü kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 20,24'tür. Bu ortalama modern eğitim ortamı için gerekli bir orandır. Ancak söz konusu okullarda diğer bakımlardan yeterli alt yapı sağlanamadığı için eğitim-öğretimde olması gereken kalite yakalanamamaktadır.

Grafik 9. Adapazarı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Yurdumuzun coğrafi koşullarının bir sonucu olarak dağınık yerleşme yaygın olarak görülmektedir. Kırsal yerleşmenin, özellikle de dağınık yerleşmenin yaygın olduğu bölgelerde halkın temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılığa dayanır.¹¹⁴ Aileler genellikle tarlalarına ve hayvanlarını besleyebilecekleri alanlara yakın oturmak istemektedirler. Böyle sahalara yol yapmak, yeterli eğitim-öğretim ve sağlık hizmetleri vermek de kolay olmamaktadır. Böyle yerleşmelere çocukların öğrenimlerine devam etmeleri için tam teşekküllü okul açılması oldukça güçtür. Sınıf başına birkaç öğrencinin düştüğü, öğrenci sayılarının bir okul açılması için yeterli olmadığı alanlarda günümüz şartlarında pek de modern olmayan bir uygulama olan birleştirilmiş sınıf

¹¹⁴ İbrahim ATALAY, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2000, s. 253.

uygulanmasına gidilmektedir. Kısaca BSİO olarak adlandırılan ve bütün öğrencilerin aynı sınıfta, aynı öğretmen tarafından topluca öğrenim gördüğü birleştirilmiş sınıflı okullardan Adapazarı'nda 26 tane bulunuyordu (Tablo 22).

Tablo 22. Adapazarı BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

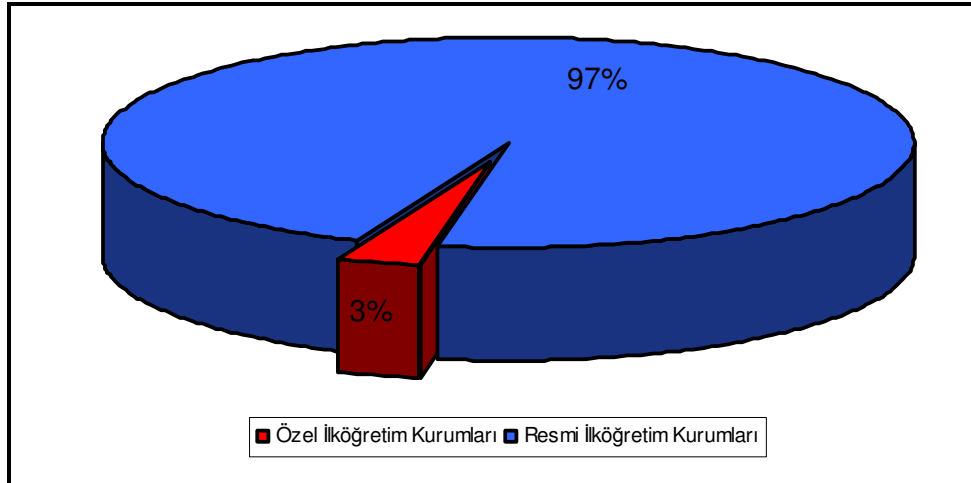
Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Öğrenci Yoğunluğu	Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
26	414	451	865	9,7	48

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Adapazarı BSİO'larda 414 kız, 451 erkek toplam 865 öğrenci öğrenim görüyordu. Merkez ve köy ilköğretim okullarının aksine BSİO'larda sınıf öğrenci yoğunluğu düşüktür. Kent merkezinde 34,33; kırsal yerleşmelerde 20,24 olan ortalama sınıf öğrenci yoğunluğu, BSİO'larda 9,7'ye düşmektedir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 18,02'dir. Öğrenciler ve öğretmenler için verimli bir eğitim-öğretim ortamı sağlamayan BSİO'lar kapatılarak; öğrencilerin yakın çevrede yer alan ilköğretim okuluna devamı sağlanarak daha kaliteli eğitim almaları sağlanmalıdır.

İl merkezinde yer alan 111 ilköğretim okuluna ilave olarak 6 tane de özel ilköğretim okulu bulunmaktadır (Tablo 18). Adapazarı ilköğretim okullarında yer alan 53.735 öğrenci dışında, özel ilköğretim kurumlarında da 1.050 erkek, 835 kız, toplam 1.885 öğrenci öğrenim görmekteydi.

Adapazarı'nda yer alan resmi ilköğretim kurumları öğrenci sayıları ve özel ilköğretim kurumları öğrenci sayıları (Tablo 18) incelendiğinde özel kurumlarda yer alan öğrencilerin resmi kurumlardaki öğrencilere oranının (Grafik 10) yalnızca %3 olduğu görülmektedir. Bu oran Sakarya gibi gelişmekte olan bir ilin eğitimi için oldukça düşüktür. Eğitimin kalitesinin artırılması için özel öğretim kurumlarının sayısı artırılarak bu konuda devlete destek verilmeli ve devlet okullarının öğrenci yükü hafifletilmelidir.

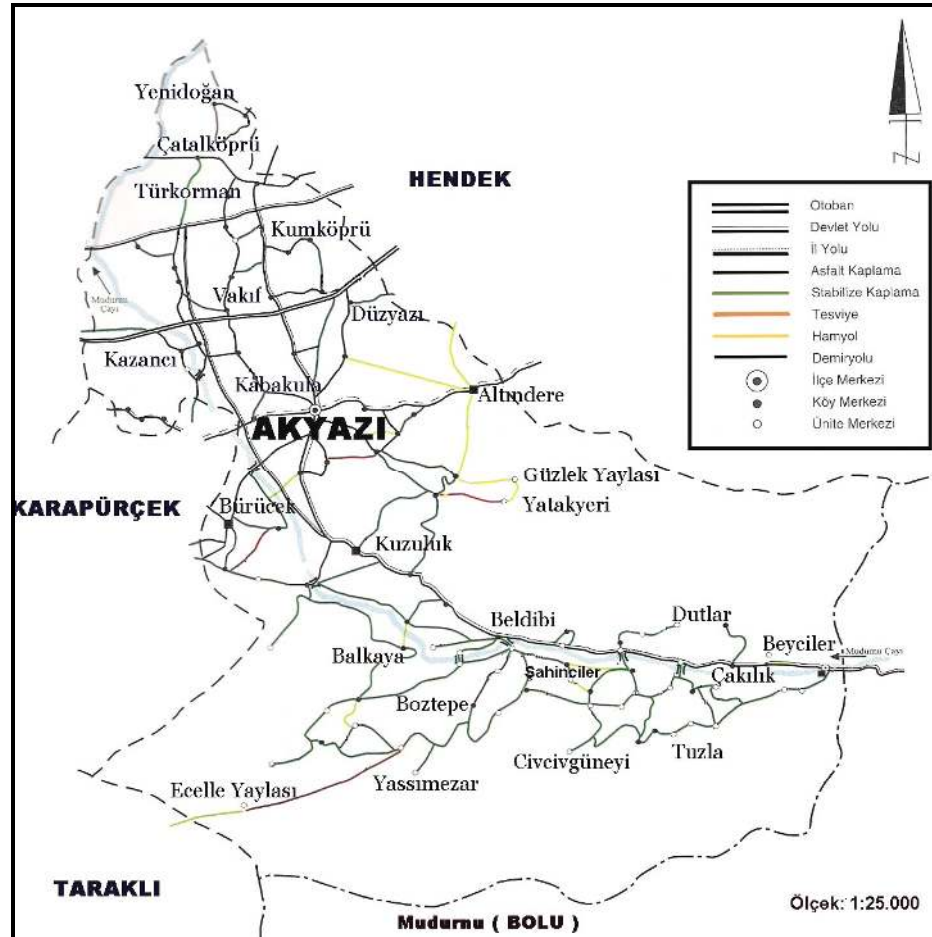

Grafik 10. Adapazarı'nda Yer Alan Resmi ve Özel İlköğretim Kurumlarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Adapazarı'nda yer alan ilköğretim okullarında 2004–2005 eğitim-öğretim yılında çeşitli branşlarda 1.139 erkek, 969 kadın toplam 2.108 öğretmen görev yapmıştır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında kırsal yerleşme ilköğretim okullarında 283, BSİO'larda 48, kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim kurumlarında ise 1.823 öğretmen görev yapmıştır.

2) AKYAZI İLÇESİ

Selçuklular devrinde kurulmuş olan bir Türk kasabası olan Akyazı Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra merkezi Göynük'te bulunan Umurhan Beyliği'nin eline geçmiştir.¹¹⁵ 1303 tarihinde Osman Bey'in komutanlarından Konuralp tarafından fethedilerek Osmanlı Devleti'ne katılmıştır.¹¹⁶

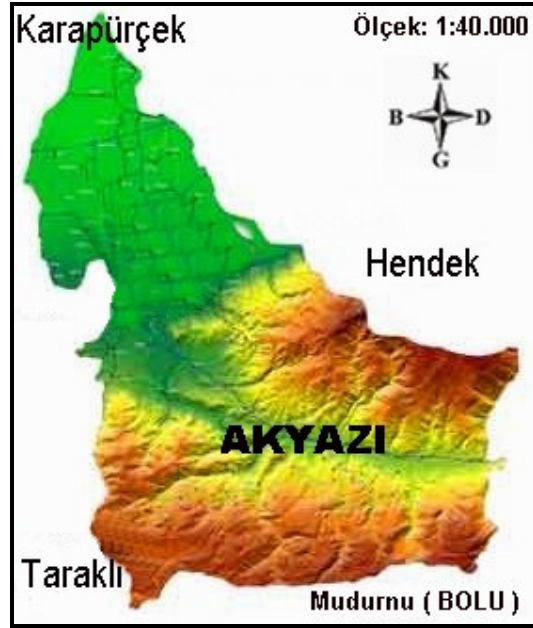

Harita 7. Akyazı İlçesi.

Akyazı, Marmara Bölgesi'nde, Sakarya İline bağlı bir ilçedir. Doğudan Bolu'nun Mudurnu ilçesi, kuzeyden Henek, kuzeybatıdan Adapazarı, batıdan Karapürçek ve güneybatıdan Taraklı ilçeleriyle çevrilidir (Harita 7,8).

¹¹⁵ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Rekza Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 46.

¹¹⁶ Nuri YAVUZ, "Sakarya ve Çevresinin Türk Hâkimiyetine Girişi", (Edt. Mehmet ALPARGU), *Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1999, s. 26.

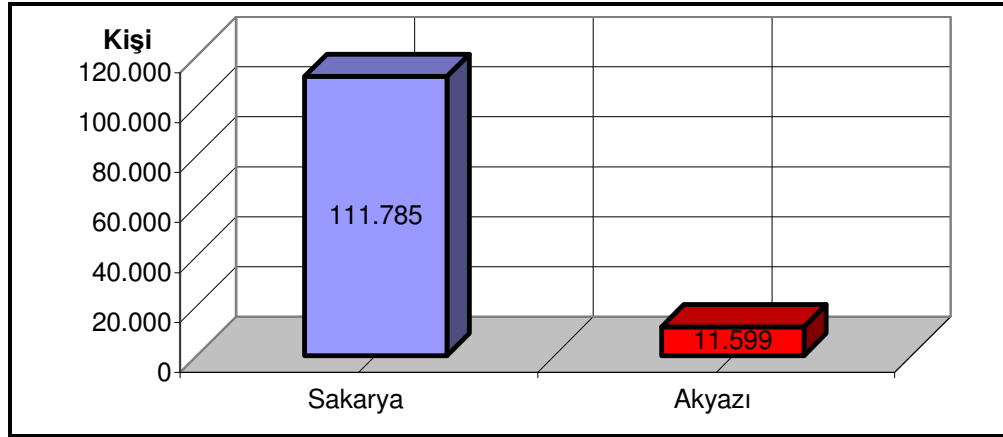
Harita 8. Akyazı İlçesi Fiziki Haritası.

İlçe, %50'si dağlık, %50'si düzlük olan bir yapı arz etmektedir. Kuzeyi ve kuzeybatısı düz ve verimli ovalardan oluşur. Dağlar ilçenin güney kesiminde yoğunluk kazanmaktadır. Kuzey Anadolu Dağları'nın uzantısı olan Samanlı Dağları'nın ilçede bulunan kısmı zengin bitki örtüsü ile kaplıdır.

22 Ekim 2000 tarihinde yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Akyazı'nın nüfusu 77.536'dır. Akyazı, nüfus yönünden Sakarya İli'nin en büyük ikinci ilçesidir.¹¹⁷

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 54'ü Akyazı ilçesinde yer almaktadır. Bu okullar il genelinin %14'ünü oluşturmaktadır. 54 ilköğretim okulu bulunan Akyazı'da 11.599 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler de il genelindeki 111.785 öğrencinin %10'unu oluşturmaktadır. Nüfus bakımından olduğu gibi ilköğretim kurumlarının sayısı bakımından da il genelinde ikinci durumda bulunmaktadır.

¹¹⁷ *Tarihte ve Günümüzde Sakarya*, Sakarya Valiliği Yayınları, Sakarya, 1996, s. 94.

Grafik 11. Akyazı ve Sakarya Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Akyazı’da kırsal nüfusun kentsel nüfusa göre çok belirgin bir üstünlüğü olduğu gibi ilköğretim kurumlarının yerleşim yerlerine dağılımında da aynı durum söz konusudur. 54 ilköğretim kurumundan sadece 6’sı yani %10’u kentsel yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 24). Bu durum nüfus oranlamasının da oldukça üzerindedir. Akyazı kentsel yerleşmelerde yer alan 6 ilköğretim okulunun 5’inde ikili öğretim uygulanmaktadır.

Tablo 23. Akyazı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
49	5	54	5.591	6.008	11.599	27,48

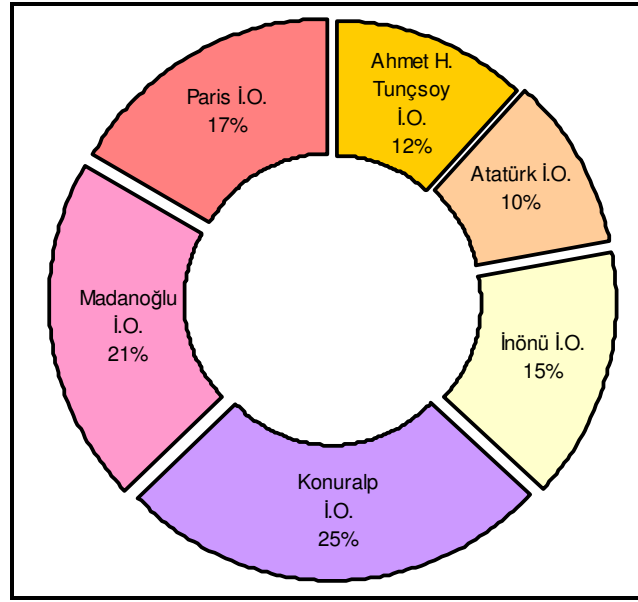
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Tablo 24. Akyazı Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Erke	Kız	Toplam
Ahmet H. Tunçsoy İ.O.	İkili	304	273	577
Atatürk İ.O.	İkili	236	262	498
İnönü İ.O.	İkili	379	347	726
Konuralp İ.O.	İkili	677	586	1.263
Madanoğlu İ.O.	İkili	520	494	1.014
Paris İ.O.	Normal	418	395	813
Toplam	6	2.534	2.357	4.891

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Akyazı kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci durumuna bakıldığında (Tablo 24), öğrencilerin yaklaşık yarısının sadece iki okulda toplandığı görülmektedir. Kentsel yerleşme öğrencilerinin %42'si Konuralp ve Madanoğlu ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir (Grafik 12). Geriye kalan dört okul öğrenci yoğunluğu bakımından daha şanslı durumda bulunmaktaydı. Bu iki okulda sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 37,08 kişiydi. Diğer 4 okulda ise bu oran 33,10 kişidir.

Grafik 12. Akyazı Kentsel Yerleşme İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Sakarya'daki ilköğretim okullarının 245'i, yani %66'sı kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Akyazı'daki ilköğretim okullarının ise 48'i yani %90'ı kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Bu oran oldukça yüksektir. Bunun nedeni Akyazı'nın dağlık bir yapıya sahip olması sonucunda kırsal nüfusun fazla olması ve halkın temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılığa dayanmasıdır.

Akyazı, ilçe merkezi dışında kalan kırsal yerleşmelerdeki 48 ilköğretim okulunda, 3.234 kız, 3.474 erkek toplam 6.708 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 23,87'dir (Tablo 25).

Tablo 25. Akyazı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
48	---	48	3.234	3.474	6.708	23,87

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

İl genelinde olduğu gibi Akyazı’da da birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. Akyazı genelinde yer alan 54 okulun 26’sında birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Öğrenci azlığı bazı bölgelerde bu uygulamaya gidilmesine sebep olsa da bazı okullarda öğretmen yetersizliği nedeniyle birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmek zorunda kalınmıştır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Akyazı’da birleştirilmiş sınıflı okullarda 1.564 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 28).

Tablo 26. Akyazı BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
26	748	816	1.564	54

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Akyazı’da yer alan 26 BSİO’da 1.564 öğrenci öğrenim görmesine rağmen sadece 54 öğretmen görev yapmıştır. Bu durumda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı artmaktadır. Zaten birleştirilmiş sınıf uygulaması ile düşen eğitimin kalitesi ve verimi daha da düşmektedir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 29,50’ye çıkmıştır. Ancak sınıf başına öğrenci ortalaması 6,48 öğrencidir.

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Akyazı’daki 11.599 öğrencinin 4.891’i kentsel yerleşmelerde, 6.078’i kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmişlerdir.¹¹⁸

Tablo 27. Akyazı İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	615	673	565	605	514	587	568	630	4.891
Kırsal İ.O.	926	888	894	821	989	803	742	769	6.708
BSİO	315	292	281	158	150	123	107	138	1.564

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

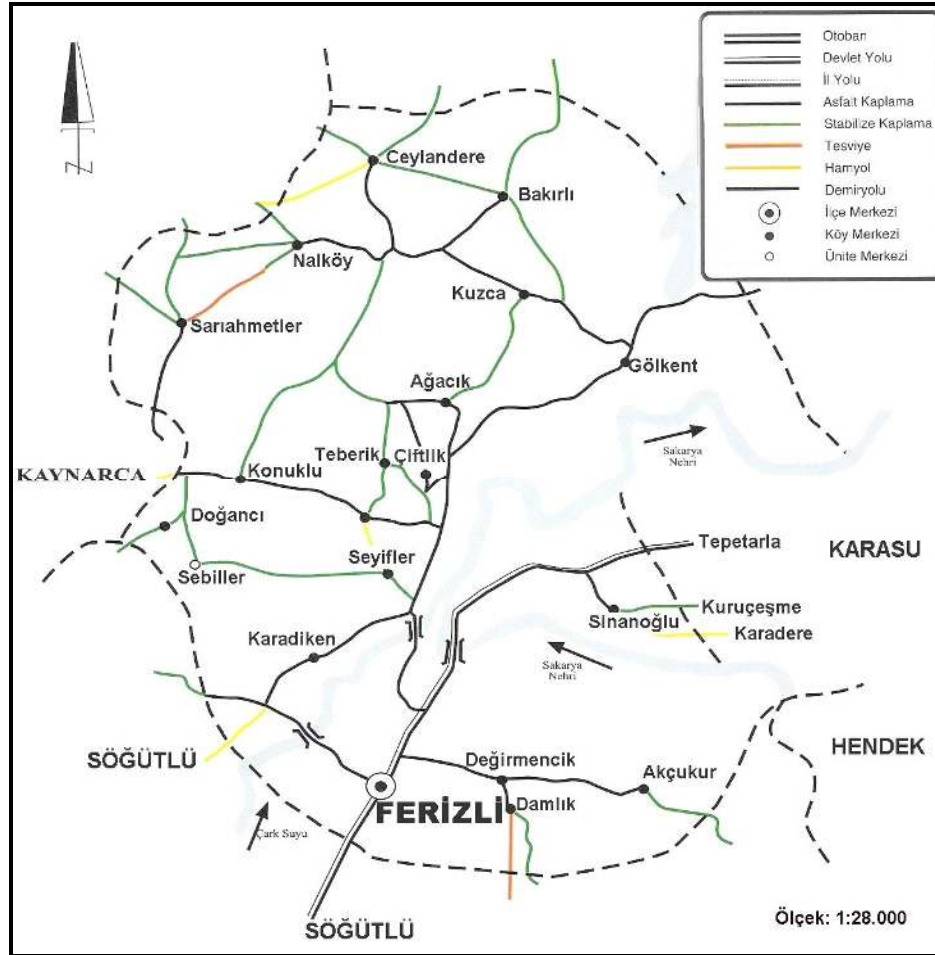
¹¹⁸ Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, Sakarya 2005.

Akyazı ilköğretim okullarında öğrenci dağılımı incelendiği zaman kentsel ve kırsal yerleşmelerdeki öğrencilerin sınıflara düzenli olarak dağıldığı görülmektedir (Tablo 27). Akyazı BSİO'lardaki öğrenci dağılımına bakıldığında 3. sınıftan sonra öğrenci sayısında önemli bir düşüş görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasına BSİO'lardaki öğrencilerin özellikle 3. sınıftan sonra öğrenimlerine taşınmalı olarak devam etmelerinden ötürü yakın merkezlere taşınmaları etkili olmuştur.

Sakarya il genelinde bulunan 4.280 ilköğretim okulu öğretmeninin 396'sının Akyazı'da bulunduğu görülmektedir. Bu öğretmenler il genelinin yalnızca %9,25'ini oluşturmaktadır. İl genelindeki öğrencilerin %10'unun bulunduğu Akyazı'da öğretmenlerin de %9'u bulunması orantılı bir dağılım olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin 167'sinin kentsel yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında, 229'unun da kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile öğretmenlerin %42'si kentsel yerleşmelerde, %58'i kırsal yerleşmelerde görev yapmışlardır.

3) FERİZLİ İLÇESİ

Ferizli, adını demir madeninin Latince adı olan ve bölgede çıkarılan Ferissium madeninden almıştır.¹¹⁹ Ferizli ilçesinin yerleşim tarihi M.Ö. 600 yıllarına kadar uzanmaktadır.¹²⁰ Bölge 12. yüzyıl sonlarında Türk hâkimiyetine girmiş olmasına rağmen değişik dini ve etnik yapıya sahip milletlerin I. Dünya Savaşı sonlarına kadar ortak yaşam alanları olmuştur.¹²¹

Harita 9. Ferizli İlçesi.

1973 yılında belediye teşkilatı kurulan Ferizli, 1990 yılına kadar Sakarya merkez ilçeye bağlı bir kasaba olarak kalmıştır. 1990 yılında çıkartılan 3644 sayılı kanun ile

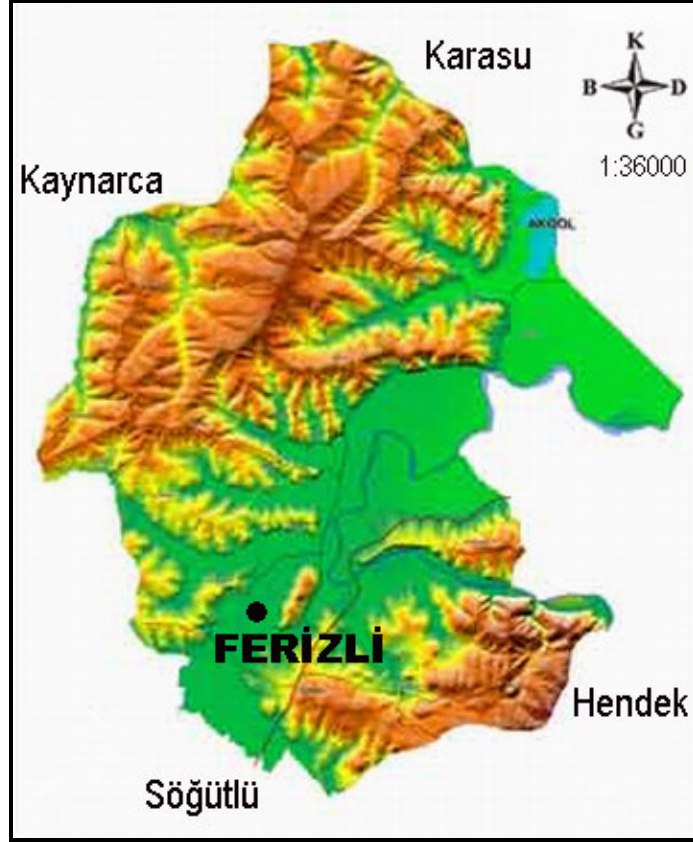
¹¹⁹ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 14.

¹²⁰ Uğur TIN, *Sakarya İli İktisadi Raporu 1999*, Çizgi Ofset, Sakarya, 2000, s. 39.

¹²¹ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 52.

Sakarya İline bağlı olarak ilçe teşkilatına dönüştürülmüştür. 2000 yılında ise Adapazarı Büyükşehir Belediyesi sınırları içine alınmıştır.¹²²

Ferizli, Sakarya İli'nin kuzeyinde yer almaktadır. Kuzeyinde Karasu, doğusunda Hendek, güneyinde Söğütü, batısında Kaynarca ile çevrilidir (Harita 9, 10).

Harita 10. Ferizli İlçesi Fiziki Haritası.

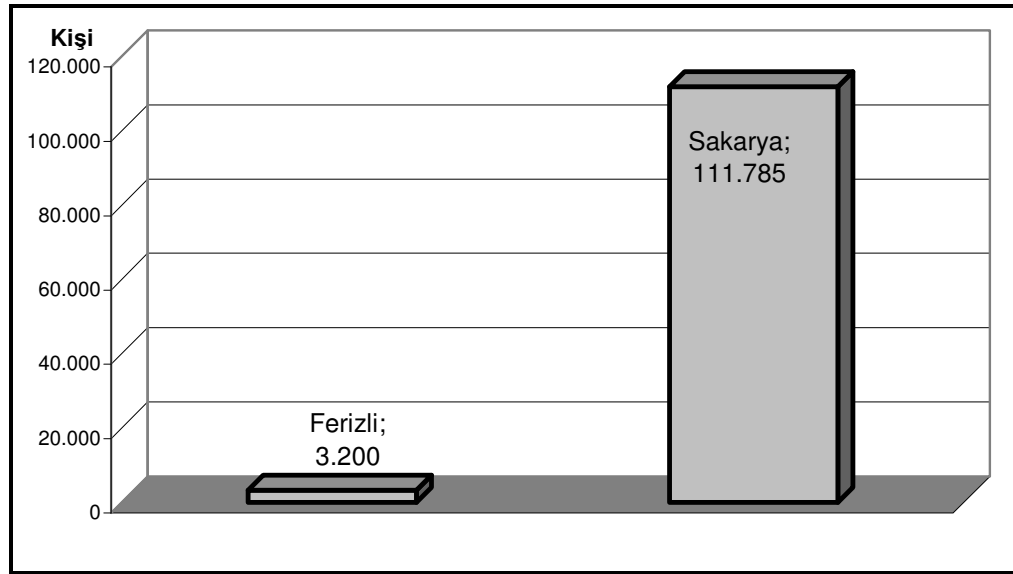
İlçenin yüzölçümü 147 km², denizden yüksekliği ise 50 metredir. İlçe merkezinin üzerinde kurulu bulunduğu alan deprem kuşağında bulunmasına rağmen, kayalık olması nedeniyle depremde az etkilenen bir yapıya sahiptir.¹²³

22 Ekim 2000 tarihinde yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Ferizli'nin nüfusu 24.383 kişidir. Nüfusun 12.379'u kentsel yerleşmelerde, 12.004'ü kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır.

¹²² Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya, Varol Ofset, Sakarya, 1998, s. 63.

¹²³ Sakarya Valiliği, Tarihte ve Günümüzde Sakarya, s. 99.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 12'si Ferizli ilçesinde yer almaktadır. Bu okullar il genelindeki okulların %3,21'ini oluşturmaktadır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 12 ilköğretim okulu bulunan Ferizli'de 3.200 öğrenci öğrenim görmüştür (Grafik 13). Bu öğrenciler Sakarya genelinin yalnızca %2,86'sını oluşturmaktadır.

Grafik 13.Ferizli ve Sakarya Öğrenci sayıları (2004–2005).

Çalışılan dönemde Ferizli'de bulunan 12 ilköğretim kurumunun 7'si kırsal yerleşmelerde bulunmaktadır. Yani Ferizli'de yer alan 12 ilköğretim okulunun %58'i kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. İlçede yer alan ilköğretim okullarının tamamında normal öğretim uygulanmıştır.

Tablo 28. Ferizli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
12	---	12	1.562	1.538	3.200	24,61

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

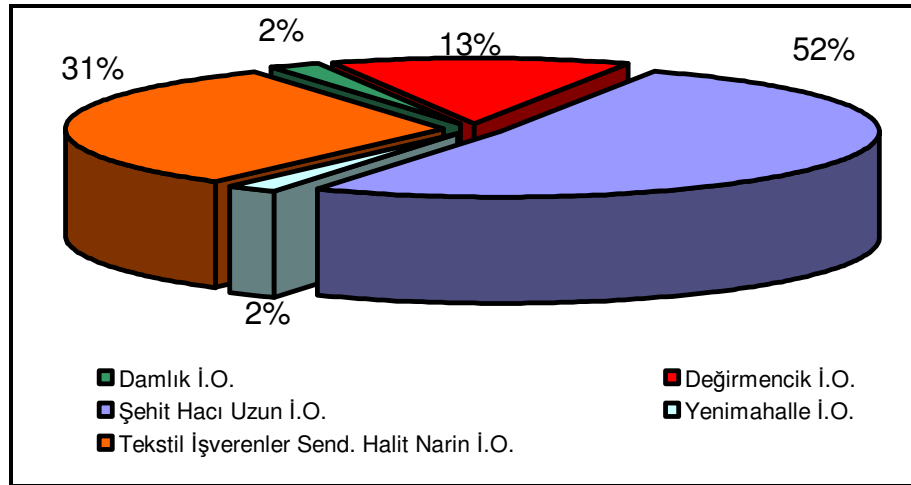
Tablo 29. Ferizli Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
	Erkek	Kız	Toplam	
Damlık İ.O.	16	25	41	8,2
Değirmencik İ.O.	120	100	220	22
Şehit Hacı Uzun İ.O.	453	438	891	27,84
Tekstil İşverenler Send. Halit Narin İ.O.	328	277	605	31,84
Yenimahalle İ.O.	24	15	39	7,8
Toplam	947	861	1.796	25,29

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Ferizli kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci durumuna bakıldığında, öğrencilerin yaklaşık yarısının sadece Şehit Hacı Uzun İlköğretim Okulu'nda toplandığı görülmektedir (Tablo 29). Şehit Hacı Uzun ve Tekstil İşverenler Sendikası İlköğretim Okulu'ndaki öğrencilerin toplamı ilçe genelinin %83'ünü oluşturmaktadır. İki okulda sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 29,33 kişiydi.

Sakarya'da ilköğretim okullarının 263'ü yani %63'ü kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Ferizli'de ise ilköğretim okulların 7'si (%58) kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı (Grafik 14). Bu oranın kentsel-kırsal nüfus ortalamasına yakın olduğu görülmektedir.

Grafik 14. Ferizli Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

İlçede kentsel yerleşmeler dışında kalan 7 ilköğretim okulunda 691 erkek, 701 kız, toplam 1.392 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 23,59 öğrencidir.

Tablo 30. Ferizli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
Ağacık İlköğretim Okulu	10	8	18
Akçukur İlköğretim Okulu	10	8	18
Bakırlı İlköğretim Okulu	201	201	402
Gölkent İlköğretim Okulu	114	129	243
Konuklu İlköğretim Okulu	105	99	204
Sarıahmetler İlköğretim Okulu	5	4	9
Sinanoglu 100.Yıl Hatice Aslan İ.O.	246	252	498
Toplam	691	701	1.392

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Sakarya il genelinde olduğu gibi Ferizli ilçesinde de birleştirilmiş sınıf uygulaması kullanılmaktadır. Birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılan 4 ilköğretim okulu ilçedeki okulların %33'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 31. Ferizli BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Kız	Erkek	Toplam	
Akçukur İ.O.	Normal	8	10	18	--
Damlık İ.O.	Normal	25	16	41	2
Sarıahmetler İ.O.	Normal	4	5	9	--
Yenimahalle İ.O.	Normal	15	24	39	2
Toplam		52	55	107	4

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

BSİO'larda 52 kız, 55 erkek, toplam 107 öğrenci öğrenim görmesine rağmen yalnızca 4 öğretmen görev yapmıştır. Diğer okullarda öğretmen ihtiyacı ücretli öğretmenlerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu durum sonucunda öğretmen başına öğrenci sayısı 26,75'e yükselmiştir. Sınıf başına öğrenci ortalaması ise 6,68'dir.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Ferizli’deki öğrencilerin 1.392’si kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında, 1.796’sı da kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmişlerdir.

Tablo 32. Ferizli İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okullar	Sınıflar								
	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam
Kentsel İ.O	221	210	224	217	247	203	226	248	1.796
Kırsal İ.O	169	155	181	173	185	189	155	185	1.392
B.S.İ.O	26	20	24	14	23	---	---	---	107
Toplam	416	385	429	404	455	392	381	433	3.295

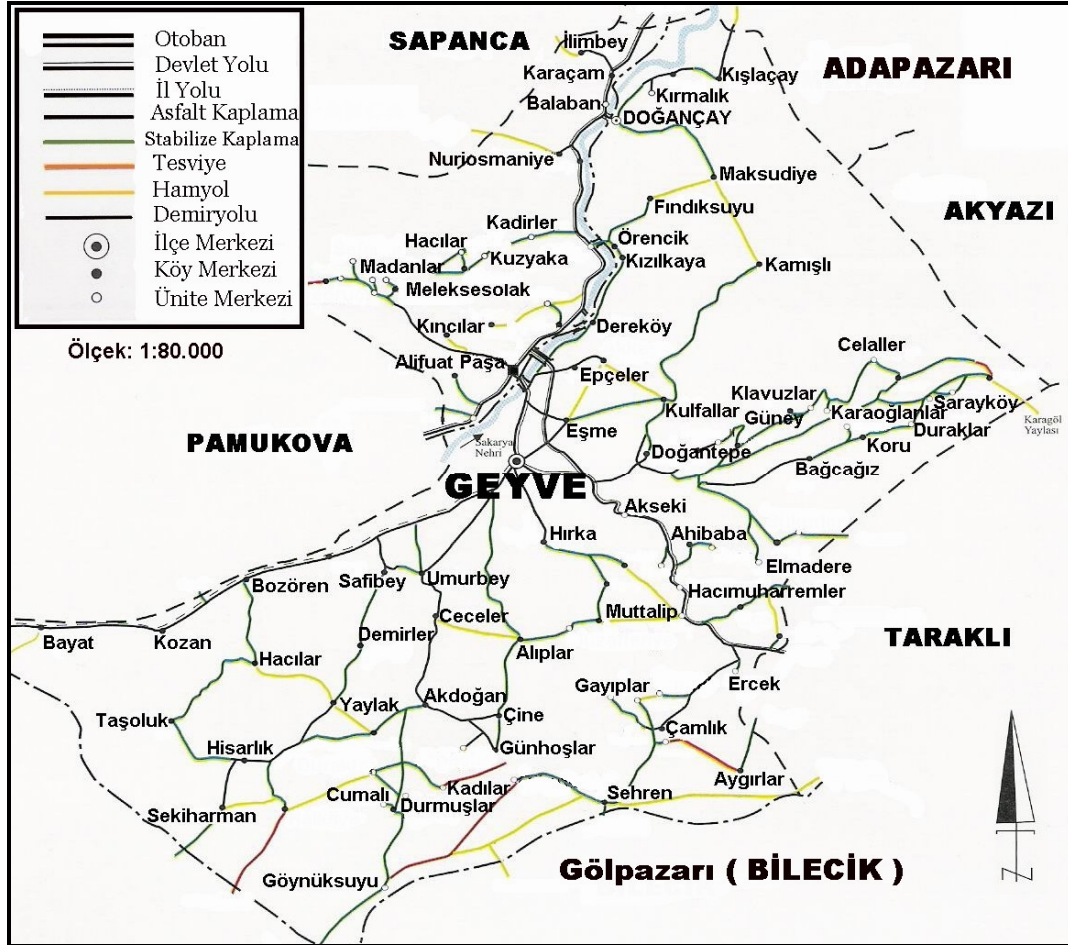
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

İlköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılımı incelendiği zaman kentsel ve kırsal yerleşmelerdeki öğrencilerin sınıflara düzenli olarak dağıldığı görülmektedir (Tablo 32). Ferizli BSİO’lardaki öğrenci dağılımına bakıldığında zaman 3. sınıftan sonra öğrenci sayısında önemli bir düşüş görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasına BSİO’larda özellikle 3. sınıftan sonra öğrencilerin öğrenimlerine taşınmalı olarak devam etmeleri neden olmaktadır. 5. sınıftan sonra BSİO’larda öğrenim gören öğrenci bulunmamaktadır.

Ferizli’de bulunan öğretmen sayıları incelendiği zaman, Sakarya genelinde bulunan 4.280 ilköğretim öğretmenin 115’inin Ferizli’de yer aldığı görülmektedir. Bu öğretmenler, il genelindeki öğretmenlerin yalnızca %2,68’ini oluşturmaktadır. İl genelindeki öğrencilerin %2,86’sının ve öğretmenlerin %2,68’inin bulunması dengeli bir dağılıma işaret eder. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında öğretmenlerin 71’i kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında, 44’ü de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmaktadırlar. Diğer bir ifade ile öğretmenlerin %62’si kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında, %38’i de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmaktadırlar.

4) GEYVE İLÇESİ

İlçenin adı aslında Rumca bir kelime olan Gekve'den gelmektedir. Burası İzmit Kalesi'ni yapan İskender'in akrabalarından Gekve adlı kadın kralın çobanları için yaptırdığı küçük bir kaledir.¹²⁴ Burayı yaptıran kadının adı ile anılır. Sonradan dilimizde yumuşatılarak Geyve halini almıştır (Harita 10).

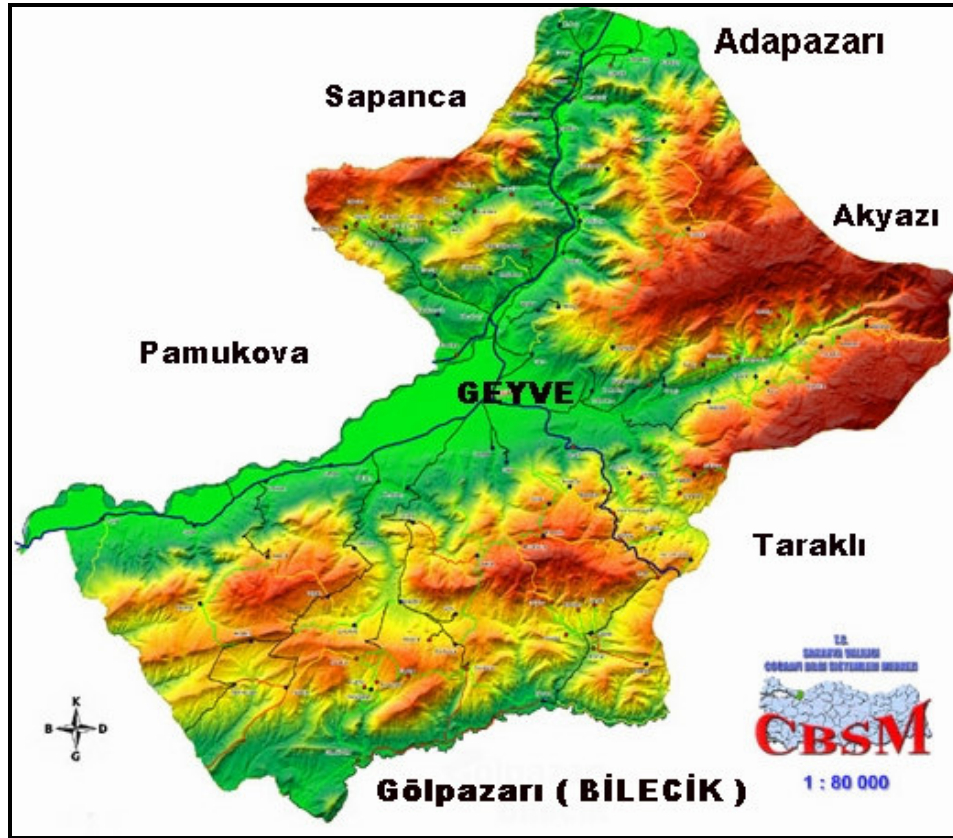
Harita 11. Geyve İlçesi.

Geyve, Kurtuluş Savaşı sırasında milli mücadelenin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bölge Kuvay-i Milliye için çok önemli olan ve savaşın kazanılmasını sağlayan bir nokta olan Geyve Boğazı'nı da içinde barındırmaktadır. Geyve Boğazı

¹²⁴ ATSO, 2001 İktisadi Rapor, ATSO Yayınları, Sakarya, 2002. s. 44

Kuvay-i Milliye birliklerinin ele geçirmek zorunda oldukları, stratejik önemi yüksek bir noktadır.¹²⁵

Güneyden Bilecik, doğudan Akyazı ve Taraklı, kuzeyden Adapazarı ve Sapanca, batıdan Pamukova ilçeleriyle çevrili (Harita11, 12) olan ilçenin, 22 Ekim 2000 tarihinde yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre nüfusu 44.907 kişidir.¹²⁶ Nüfusunun 17.318'i kent nüfusu, 27.589'u kırsal nüfustur. Nüfus bakımından dördüncü büyük ilçedir.

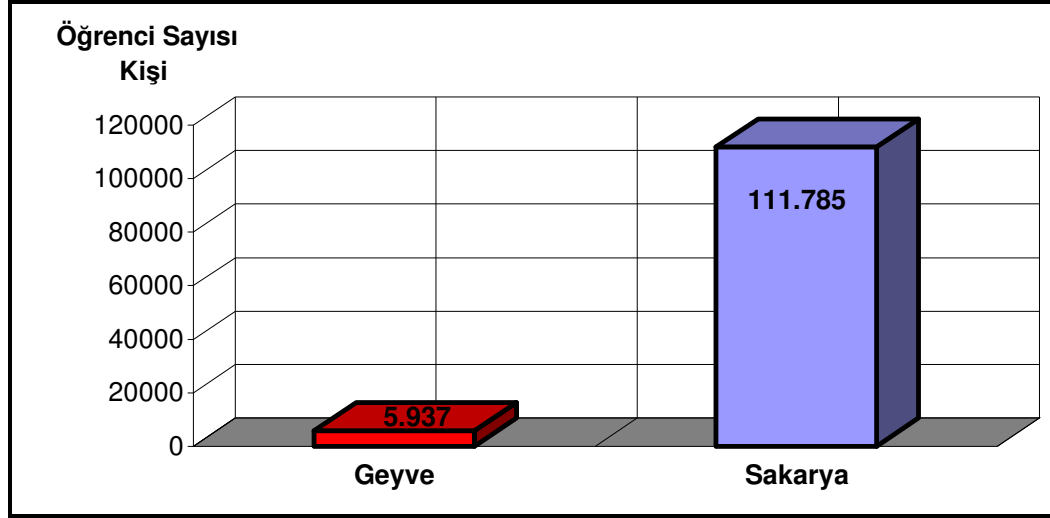
Harita 12. Geyve İlçesi Fiziki Haritası.

Çalışmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 24'ü Geyve ilçesinde yer almaktadır. Bu 24 okul il genelindeki okulların %6'sını oluşturmaktadır. Geyve'de yer alan ilköğretim

¹²⁵ Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya, s. 28.

¹²⁶ Uğur TIN, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, 2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s. 111.

okullarında 5.937 öğrenci öğrenim görmüştür.¹²⁷ Bu öğrenciler il genelindeki 111.785 öğrencinin yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır.

Grafik 15. Geyve ve Sakarya Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Geyve’de kırsal nüfusun kentsel nüfusa üstünlüğü olduğu gibi ilköğretim kurumlarının yerleşim yerlerine dağılımında da aynı durum söz konusudur. Ancak kent nüfusunun oranı %39 iken, kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı sadece %25’tir. Yani Geyve’de yer alan 24 ilköğretim okulundan 6’sı kentsel yerleşmelerde, 18’i de kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Geyve’nin etrafının dağlık olması ve kırsal yerleşmelerinde dağlık alanda dağınık şekilde teşekkül etmesi sonucunda böyle bir durum ortaya çıkmıştır. Kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında normal öğretim uygulanmıştır.

Tablo 33. Geyve İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
24	---	24	2.886	3.051	5.937	25,81

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

¹²⁷ Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, Sakarya, 2005.

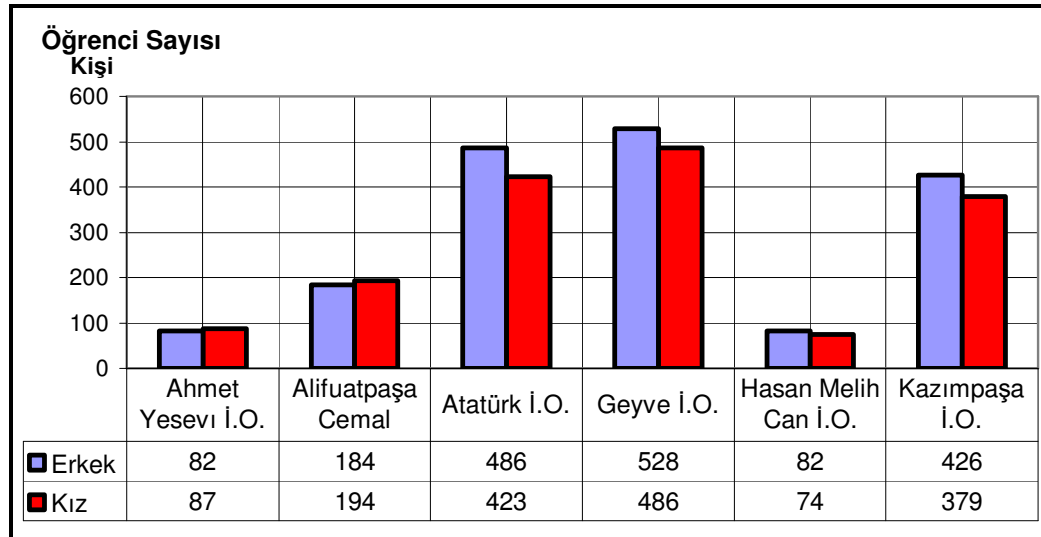
İlçede yer alan ilköğretim okulları kız-erkek sayıları bakımından incelendiğinde belirgin bir fark görülmemekle birlikte erkek sayısının 165 kişi fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 34. Geyve Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Erke	Kız	Toplam
Ahmet Yesevi İ.O.	Normal	82	87	169
Alifuatpaşa Cemal Gürsel	Normal	184	194	378
Atatürk İ.O.	Normal	486	423	909
Geyve İ.O.	Normal	528	486	1.014
Hasan Melih Can İ.O.	Normal	82	74	156
Kazımpaşa İ.O.	Normal	426	379	805
Toplam		1.788	1.643	3.431

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Geyve kentsel yerleşmelerdeki öğrenci dağılımı incelendiğinde 3.431 öğrencinin yaklaşık %56'sının Geyve İlköğretim Okulu ve Atatürk İlköğretim Okulu'nda toplandığı görülmektedir. Diğer dört okulda ise öğrencilerin %46'sı öğrenim görmüştür. Öğrencilerin %56'sı Atatürk ve Geyve ilköğretim okullarında toplanmasına rağmen iki okulun fiziki mekân bakımından diğer okullardan daha avantajlı durumda olmaları nedeniyle sınıf yoğunlukları arasında bir fark oluşmamıştır.

Grafik 16. Geyve Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

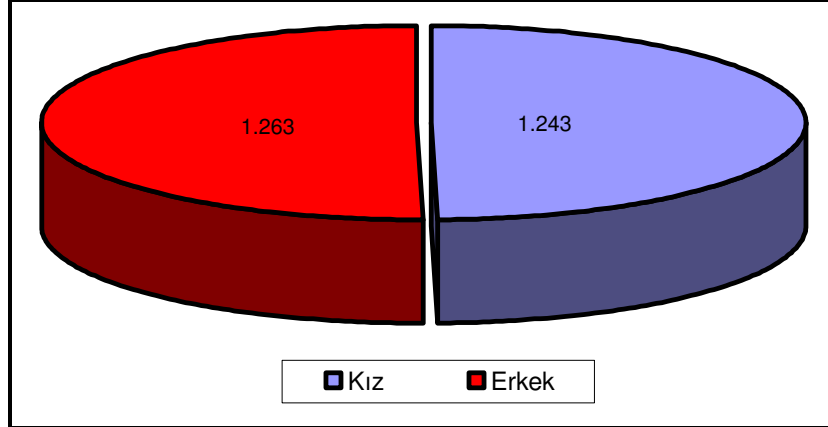
Sakarya’da ilköğretim okullarının 263’ü yani; %63’ü kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Geyve’de ise 24 okulun 18’i yani, %75’i kırsal yerleşmelerde yer almıştır. Bu oranın yüksek olmasının nedenleri arasında halkın temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olması nedeniyle kırsal yerleşmenin fazla olması ve bu yüzden küçük yerleşim birimlerine de okulların açılmasını sayabiliriz.

Geyve ilçe merkezi dışında kalan kırsal yerleşmelerdeki 18 ilköğretim okulunda, 1.243 kız, 1.263 erkek, toplam 2.506 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 20,80 öğrencidir (Tablo 35).

Tablo 35. Geyve Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
18	---	18	1.243	1.263	2.506	20,80

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 17. Geyve Kırsal yerleşmelerdeki Okullarda Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı (2004–2005).

Sakarya genelinde olduğu gibi Geyve’de de birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. Geyve’de yer alan 24 okulun 9’unda öğrenci sayılarının yetersiz olması nedeniyle birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir.

Tablo 36. Geyve BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
9	120	93	213	14

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Geyve’de birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 120 kız, 93 erkek, toplam 213 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 37). Bu okullarda 14 öğretmen görev yapmıştır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 15,21’dir. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı ise 7,88’dir.

Bu eğitim-öğretim yılında Geyve’deki 5.937 öğrencinin 3.431’i kentsel yerleşmelerde, 2.506’sı kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmişlerdir.¹²⁸ Sakarya İli’nde yer alan iki PİO’dan biri Doğanatepe’de bulunmaktadır.

Tablo 37. Geyve’de Yer Alan İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	486	402	376	411	463	435	440	418	3.431
Kırsal İ.O.	340	346	343	311	317	268	260	321	2.057
BSİO	74	77	62	---	---	---	---	---	213
P.İ.O.	45	43	46	55	52	62	61	85	449
Toplam	826	748	719	722	780	703	700	739	5.937

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Geyve’de öğrencilerin sınıflara dağılımı (Tablo 38) incelendiği zaman 8 yıllık kesintisiz eğitimin bir sonucu olarak sınıflara dağılan öğrenci sayılarının dengeli olduğu görülmektedir. Birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 3. sınıftan sonra öğrenim gören öğrenci bulunmamaktadır.

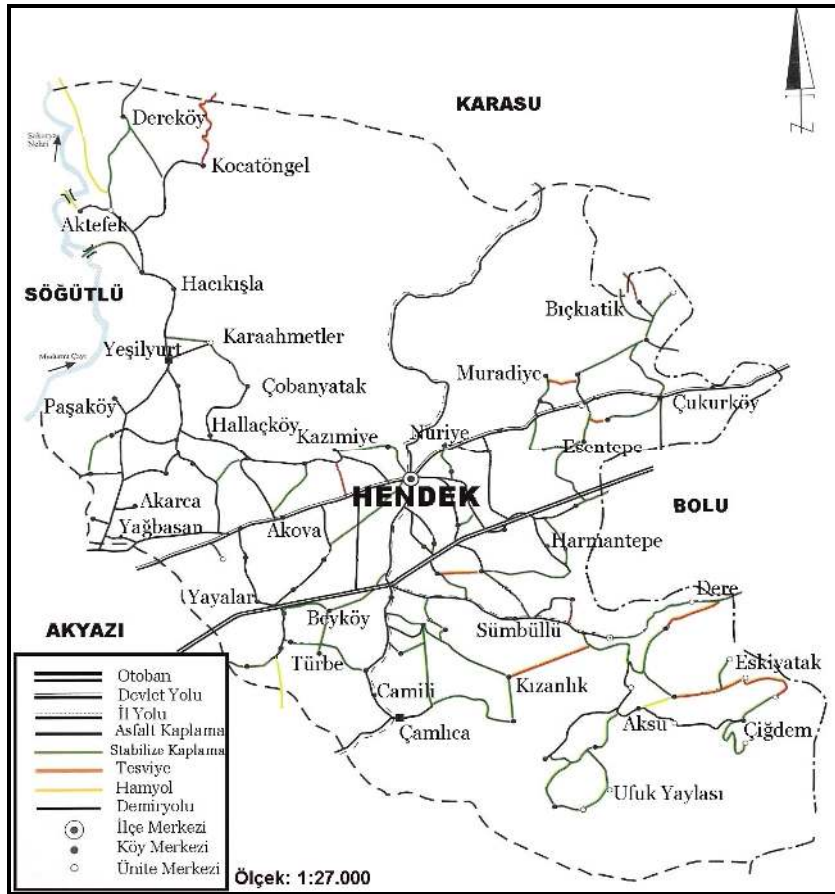
Çalışılan eğitim-öğretim yılında Sakarya il genelinde bulunan 4.280 ilköğretim öğretmenin 234’ü Geyve’de görev yapmaktadır. Bu öğretmenler Sakarya İli’nde bulunan öğretmenlerin %5,46’sını oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 123’ünün kentsel yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında, 111’inin de kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında görev yaptıkları anlaşılmaktadır.

¹²⁸ Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, Sakarya 2005.

5) HENDEK İLÇESİ

12. Asırda Orta Asya'dan Önasya ve batıya yapılan Türk göçleri sırasında, Türkistan'a bağlı Cürcan bölgesinden göç eden, Türk kabilelerinden bir kısmı şimdiki Turanlar semtine gelmiştir.¹²⁹ Kurdukları kasabaya kendi öz yurtlarının eski adı olan Handok adını vermişlerdir. Handok'un zamanla Hendek olarak değiştiği sanılmaktadır.¹³⁰ Roma, Bizans ve Selçuklu devirlerinden sonra 1326 yılında Konuralp tarafından fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır.¹³¹

Hendek belediye teşkilatı 1907 yılında kurulmuştur. Hendek İlçesi Cumhuriyetin ilanından sonra Kocaeli iline bağlı bir ilçe iken, 1954 yılında Sakarya'nın vilayet olması ile birlikte 1 Aralık 1954'te Sakarya'ya bağlanmıştır.¹³²

Harita 13. Hendek İlçesi.

¹²⁹ Sakarya Valiği Resmi İnternet Sitesi, www.sakarya.gov.tr (02.05.2005).

¹³⁰ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 61.

¹³¹ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 48.

¹³² *Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya*, s. 69.

Sakarya Ovası'nın kuzeydoğu ucunda Çam Dağı'nın eteklerinde kurulmuş olan Hendek, Kuzeyinde Kocaeli ve Karasu, güney ve güneybatısında Akyazı, batısında Ferizli ve Söğüt, doğusunda ise Bolu ve Düzce ile çevrilidir (Harita 13, 14).

Harita 14. Hendek İlçesi Fiziki Haritası.

Denizden yüksekliği 175 metre, yüzölçümü 581 km²'dir. İl merkezine uzaklığı ise 32 km'dir.¹³³ Marmara ve Karadeniz bölgelerinin geçiş noktalarından olan ilçede Karadeniz iklimi hâkimdir. İklim karasallığın etkisiyle Karadeniz iklimine göre daha soğuktur. Kışı uzun, karlı ve bol yağışlıdır.

22 Ekim 2000'de yapılan Genel Nüfus Sayımına göre ilçenin toplam nüfusu 63.703'dür. Bunun 28.537 kişisi ilçe merkezinde, geri kalan 29.766 kişisi köylerde, 5.400 kişisi beldelerde yaşamaktadır.¹³⁴ Hendek, nüfus yönünden Sakarya'nın üçüncü büyük ilçesidir.

Sakarya İli genelinde bulunan 373 ilköğretim okulundan 42'si Hendek ilçesinde bulunmaktadır. İl genelindeki okulların %11'ini oluşturan Hendek'teki 42 ilköğretim

¹³³ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 48.

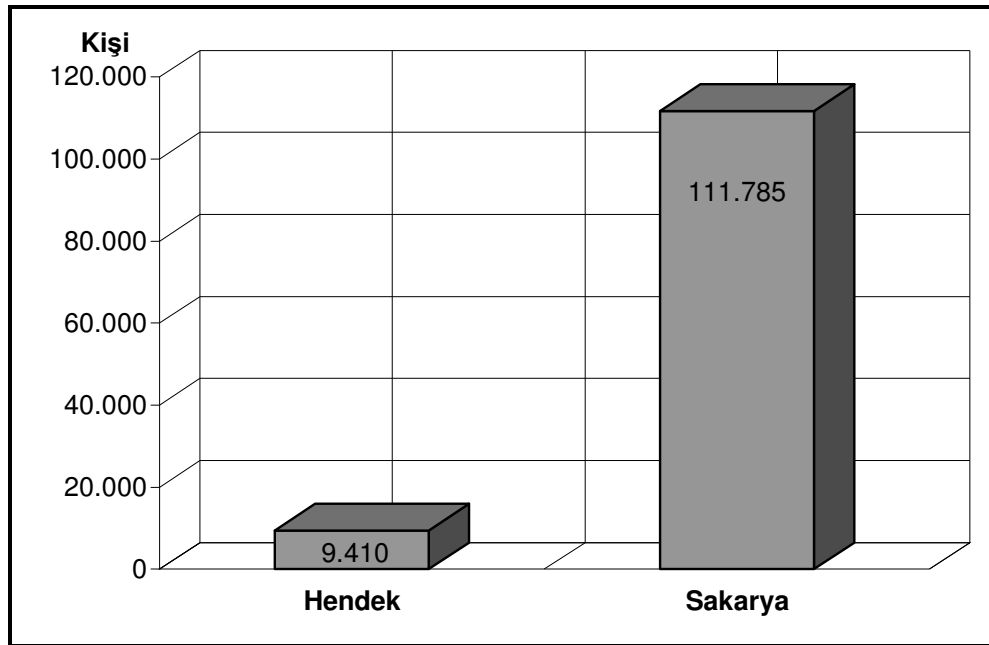
¹³⁴ Uğur TIN, *2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s. 111.

okulunda 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 9.410 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 38). Hendek'teki ilköğretim öğrencileri Sakarya genelinin %9'unu oluşturmaktadır.

Tablo 38. Hendek İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
40	2	42	4.458	4.952	9.410	26,67

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 18. Hendek ve Sakarya İlköğretim Öğrenci sayıları (2004–2005).

Araştırılan eğitim-öğretim yılında Hendek'te bulunan 42 ilköğretim kurumundan 9'u kentsel yerleşmelerde bulunmaktadır. Bu 9 ilköğretim okulu Hendek'te yer alan ilköğretim okullarının %21'ini oluşturmaktadır. Nüfus bakımından ilçeler arasında üçüncü durumda bulunan Hendek'te kent merkezinde yer alan ilköğretim okullarında öğrenci sayılarının fazla olması nedeniyle ortaya çıkan okul ihtiyacı ikili öğretim uygulaması yapılarak karşılanmaktadır. (Tablo 39).

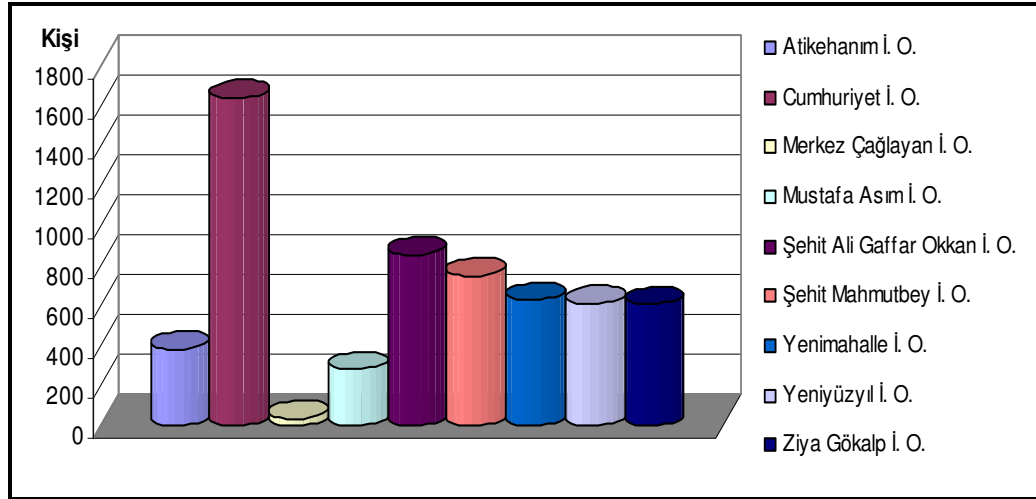
Tablo 39. Hendek Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
	Erkek	Kız	Toplam	
Atikehanım İlköğretim Okulu	179	204	383	34,81
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	744	894	1.638	40,95
Merkez Çağlayan İlköğretim Okulu	18	18	36	12
Mustafa Asım İlköğretim Okulu	127	156	283	28,3
Şehit Ali Gaffar Okkan İ. O.	394	461	855	25,90
Şehit Mahmutbey İlköğretim Okulu	355	394	749	31,20
Yenimahalle İlköğretim Okulu	292	337	629	34,94
Yeniyüzyıl İlköğretim Okulu	311	299	610	33,88
Ziya Gökalp İlköğretim Okulu	288	316	604	33,55
Toplam	2.708	3.079	5.787	33,06

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Hendek kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci sayıları incelendiğinde (Tablo 39) üç okul dışında öğrenci dağılımlarının birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Ancak bu ilköğretim okullarının ortalama sınıf yoğunluklarına bakıldığında zaman sınıf başına 30 öğrenciden fazla düştüğü görülmektedir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluklarının yüksek olması eğitim-öğretim ortamı için olumsuz bir durumdur. Öğrenciler kalabalık sınıflarda öğrenim görmek zorunda kalmakta ve bu yüzden verimli eğitim alamamaktadırlar. Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda bulunan 1.638 öğrenci toplam 40 sınıfta öğrenim görmekteydi. Bunun sonucunda da ortalama sınıf başına 40,95 gibi eğitim için çok elverişsiz bir sayı ortaya çıkmıştır. Okulda ikili öğretim uygulamasına da gidilmiş olmasına rağmen bu olumsuz durumun önüne geçilememiştir. Tablo 39 incelendiğinde Hendek'teki ilköğretim okullarında fiziki mekân bakımından sıkıntı çekildiği anlaşılmaktadır.

İlköğretim okullarının 33'ü Hendek ilçesinin kırsal yerleşmelerinde yer almaktadır. Bu okullar ilçe genelindeki okulların %79'unu oluşturmuştur. Hendek'te kırsal nüfus oranı %55 olmasına rağmen okulların yaklaşık %79'unun kırsal yerleşmelerde bulunması kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarındaki fiziki mekân sıkıntısını ortaya koymaktadır.

Grafik 19. Hendek Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Çalışılan dönemde Hendek ilçesinde kırsal yerleşmelerde yer alan 33 ilköğretim okulunda 1.873 erkek, 1.750 kız toplam 3.623 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerde sınıf başına düşen öğrenci sayısı 20,35'tir.

Tablo 40. Hendek Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
33	---	33	1.750	1.783	3.623	20,35

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kırsal yerleşmelerde ilköğretim okullarının fazla olmasında kırsal nüfusun kent nüfusundan fazla olmasının ve yüzölçümü genişliğinden dolayı dağınık kırsal yerleşmeler bulunması nedeniyle çok sayıda bölgede okulların açılması etkili olmuştur.

Yurdumuzun topografik ve demografik yapısının bir sonucu olan birleştirilmiş sınıf uygulaması Hendek ilçesinde de kullanılmaktadır. Hendek'te bulunan 42 ilköğretim okulundan 20'sinde birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmıştır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 749 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 41).

Tablo 41. Hendek BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
20	381	368	749	23

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Hendek ilçesinde yer alan 20 BSİO'da 749 öğrenci öğrenim görmüş ve bu okullarda eğitim öğretim faaliyetleri yalnızca 23 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 32,56 olmuştur. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı ise 11,34'tür.

Araştırmanın yapıldığı 2004-2005 eğitim öğretim yılında Hendek'teki öğrencilerin 3.623'ü kırsal yerleşmelerde, 5.787'si kentsel yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür (Tablo 42).

Tablo 42. Hendek İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	661	712	676	728	793	756	729	732	5.787
Kırsal İ.O.	554	533	501	462	450	375	372	376	3.623
BSİO	212	171	164	69	63	26	28	16	749

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

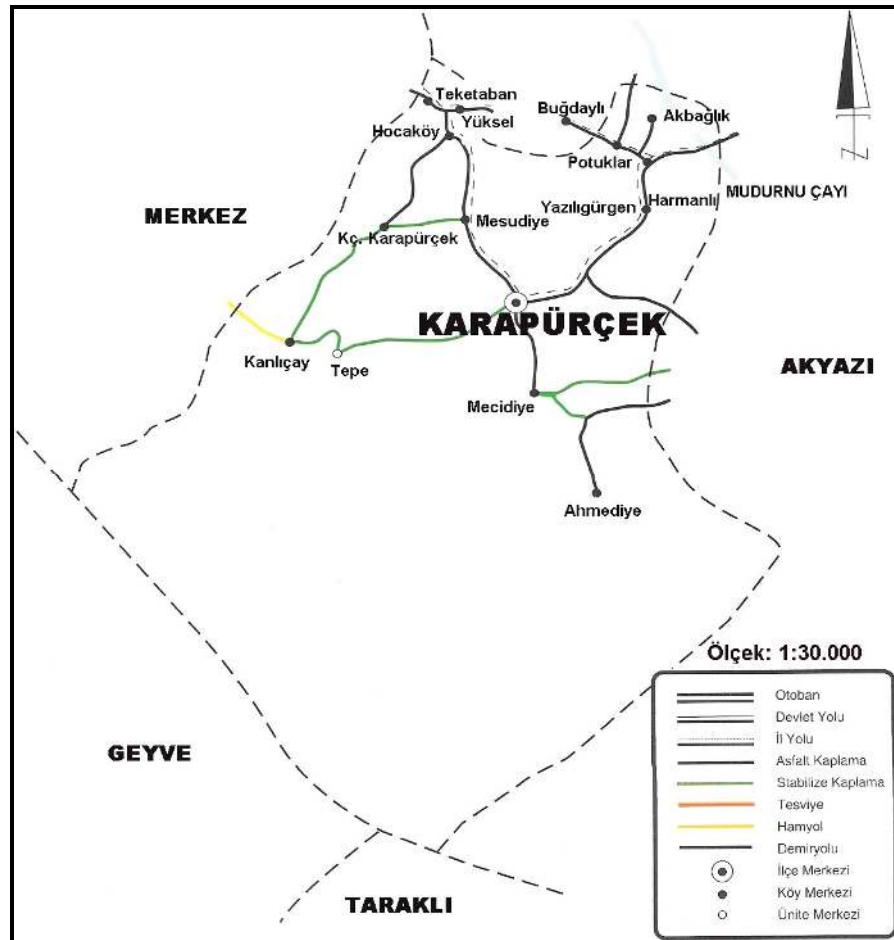
İlçenin sınıflar bazında öğrenci dağılımı incelendiği zaman kırsal yerleşmelerde ilk üç sınıfta yüksek olan öğrenci sayısı 4. sınıftan sonra taşınmalı eğitime geçildiği için düşüş göstermektedir. Kentsel yerleşmelerde de buna bağlı olarak üçüncü sınıftan sonra öğrenci sayılarında artış görülmektedir. BSİO'larda da aynı durum söz konusu olmuştur.

Araştırılan yılda Sakarya'da ilköğretim okullarında görev yapan 4.280 öğretmenin 326'sı Hendek ilçesinde yer almıştır. Bu öğretmenlerin 204'ü kentsel yerleşmelerde bulunan ilköğretim okullarında, 122'si de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Hendek'te görev yapan öğretmenler Sakarya genelindeki öğretmenlerin %8'ini oluşturmaktadır. Hendek'te görev yapan öğretmenlerin %63'ü kentsel, %37'si kırsal yerleşmelerde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmıştır.

6) KARAPÜRÇEK İLÇESİ

İsim Rumca "Picak" kelimesinden türemiştir ve rivayetlere göre; Bizanslılar zamanında "Karabıcaklı" adında üç kardeş, doğuda Küçürek, Kuzeyde Küçükkarapürçek ve şu anda Karapürçek adını taşıyan Büyükkarapürçek köylerini paylaşarak yerleşmişlerdir.¹³⁵

Karapürçek, Sakarya İli'nin en eski nahyesidir. Kuruluş tarihi belli olmamakla birlikte Bizanslılar zamanında büyük yerleşim yerlerinden biri olduğu kabul edilmektedir.¹³⁶ Sakarya, il statüsüne getirilmeden önceki zamanlarda Kocaeli ilinin nahyesi alan Karapürçek 1954 yılında Sakarya'nın il yapılması ile Sakarya'ya bağlanmıştır. 1991 yılında 3647 sayılı Kanunla ilçe Statüsüne getirilmiştir.¹³⁷

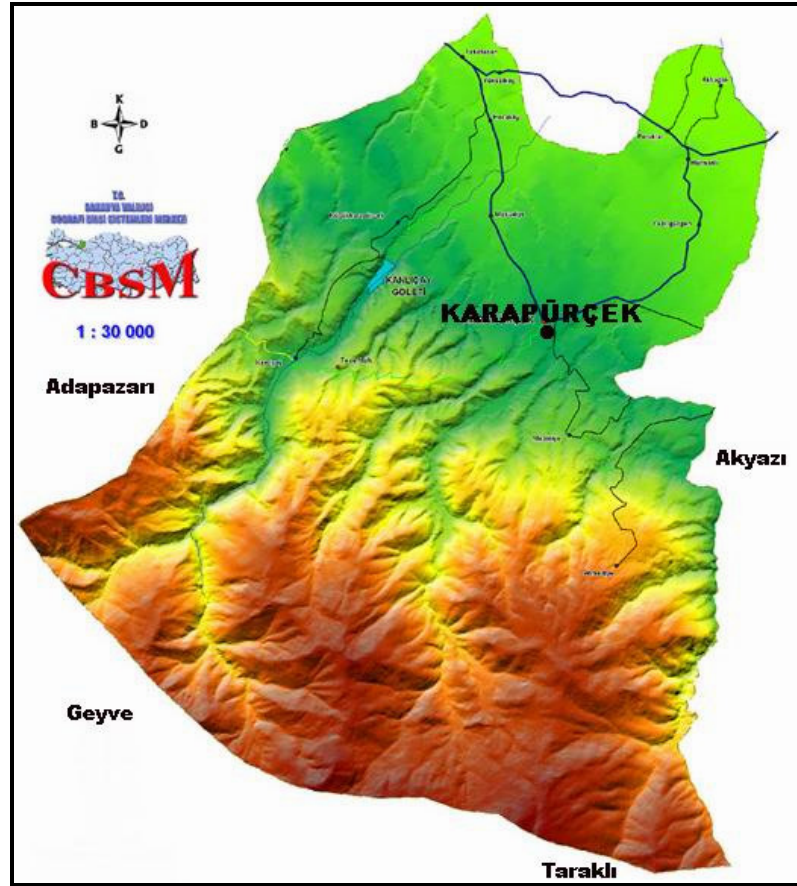
Harita 15. Karapürçek İlçesi.

¹³⁵ Sakarya Valiği Resmi İnternet Sitesi, (www.sakarya.gov.tr, 02.05.2005)

¹³⁶ ATSO, 2002, s. 65.

¹³⁷ Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya, s. 73.

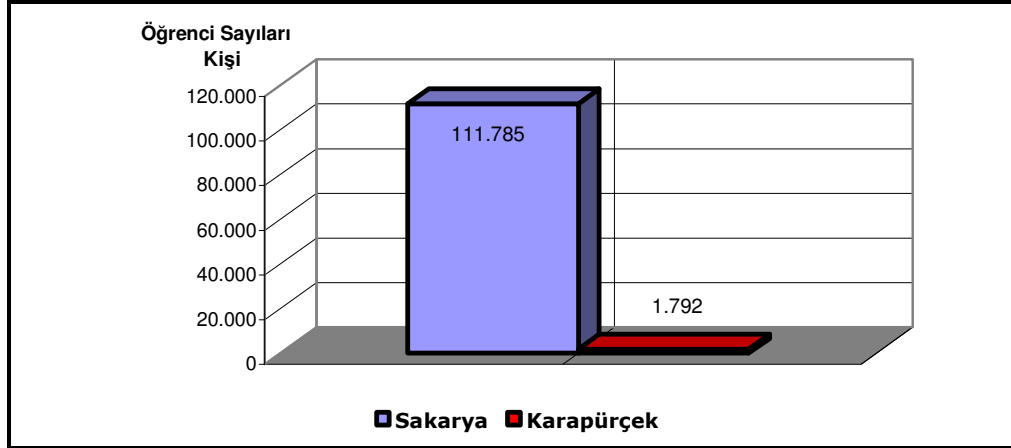
İlçe Sakarya'nın güneydoğusunda yer almaktadır. Doğudan Akyazı ilçesi, batıdan Adapazarı, güneybatıdan Geyve ve güneyden Taraklı ile çevrili olan ilçenin 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 11.073'tür.¹³⁸ (Harita 15, 16). Karapürçek nüfus bakımından Taraklı'dan sonra en küçük ikinci ilçedir.

Harita 16. Karapürçek İlçesi Fiziki Haritası.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 7 ilköğretim okuluna sahip olan Karapürçek ilçesi Sakarya genelindeki okulların sadece %2'sine sahiptir. Karapürçek'te yer alan 7 ilköğretim okuluna 1.792 öğrenci öğrenimlerine devam etmektedir. Sakarya il genelindeki 111.785 öğrencinin %2'si Karapürçek'te yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir. Karapürçek öğrenci sayısı bakımından ilçeler arasında son üç içerisinde yer almaktadır.

¹³⁸ DİE, a.g.e., s. 61.

Grafik 20. Karapürçek ve Sakarya İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).

İlçede kırsal nüfusun kentsel nüfusa üstünlüğü olduğu gibi okul sayıları bakımından da üstünlük devam etmektedir. Karapürçek'te bulunan ilköğretim okullarının %29'u kentsel yerleşmelerde, %71'i kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. İlçedeki 7 ilköğretim okulundan sadece 2'si kentsel yerleşmelerde yer almıştır. Karapürçek ilköğretim okullarından iki tanesinde ikili öğretim uygulanmaktadır.

Tablo 43. Karapürçek İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
5	2	7	889	903	1.792	25,6

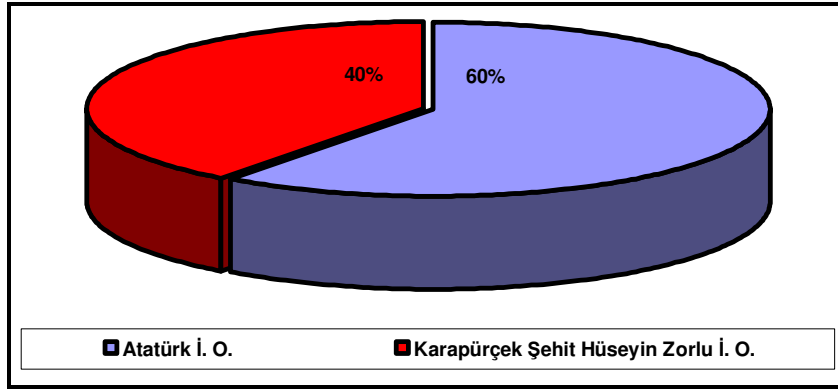
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Tablo 44. Karapürçek Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Sekli	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Atatürk İlköğretim Okulu	İkili	296	324	620
Karapürçek Şehit Hüseyin Zorlu İ. O.	Normal	203	205	408
Toplam		499	529	1.028

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Karapürçek kentsel yerleşmelerde bulunan ilköğretim okulları incelendiğinde Atatürk İlköğretim Okulu'nun öğrenci sayısının yüksek olduğu bu yüzden ikili öğretim uygulamasına gidildiği görülmektedir. İlçe merkezindeki ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu 28,55 öğrencidir.

Grafik 21. Karapürçek Kentsel Yerleşme İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Sakarya’da ilköğretim okullarının %63’ü kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Karapürçek’te ise %71’i kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Kırsal yerleşmelerdeki 5 ilköğretim okulunda 374 erkek, 390 kız, toplam 764 öğrenci öğrenim görmektedir. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu ise 22,47 öğrencidir (Tablo 45).

Tablo 45. Karapürçek Kırsal Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
4	1	5	390	374	764	22,47

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Sakarya’da yaygın bir uygulama olan birleştirilmiş sınıf uygulaması Karapürçek’te yalnızca Hocaköy Zarifehanım İlköğretim Okulu’nda kullanılmaktadır. İl genelinde çok yaygın olan bu uygulamanın Karapürçek’te yalnızca bir okulda bulunması, ilçede okul sayısının ve dağınık yerleşmenin az olmasıyla bağlantılıdır. Hocaköy Zarifehanım BSİO’da 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 20 kız, 23 erkek, toplam 43 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 46. Karapürçek BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
1	20	23	43	2

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Hocaköy Zarifehanım BSİO’da 43 öğrenci öğrenim görmüş ve bu öğrencilere 2 öğretmen eğitim vermiştir. Öğretmen başına 21,5 öğrenci düşmektedir. Sınıf başına öğrenci sayısı ise 14,33’tür.

Araştırılan dönemde Karapürçek’teki 1.792 öğrencinin 1.028’i kentsel yerleşmelerde, 764’ü de kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmekteydiler.¹³⁹

Tablo 47. Karapürçek İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	117	118	110	133	157	137	135	121	1.028
Kırsal İ.O.	143	119	121	94	87	58	61	81	764
BSİO	15	13	15						43

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

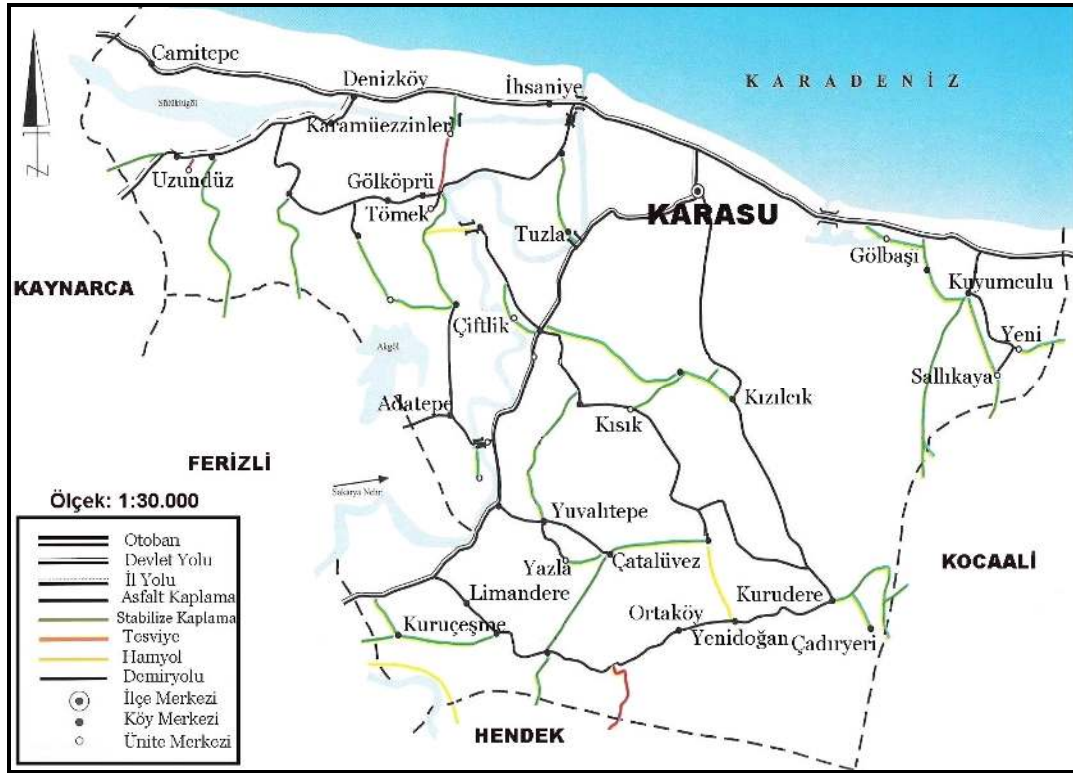
Karapürçek’te yer alan ilköğretim okulları öğrencilerinin sınıflara dağılımında kırsal yerleşmelerde üçüncü sınıftan sonra büyük bir azalma görülürken, kentsel yerleşmelerde bulunan ilköğretim okullarında ise tam tersine bir artış görülmektedir. Kırsal yerleşmelerde bulunan 5 ilköğretim okulundan üçünde taşınmalı eğitim yapılması bu durumun ortaya çıkmasının sebebidir.

7 ilköğretim okulu bulunan Karapürçek ilçesinde 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 73 öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenler il genelindeki 4.280 öğretmenin %2’sini oluşturmaktadır. İl genelindeki öğrencilerin %2’sinin bulunduğu bir ilçede öğretmenlerin %2’sinin bulunması çok orantılı bir dağılımı göstermektedir. Karapürçek’te görev yapan 73 öğretmenden 42’si kentsel yerleşmelerde, 21’i de kırsal yerleşmelerde görev yapmaktadır.

¹³⁹ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Sakarya 2005.

7) KARASU İLÇESİ

Kuruluşu Etiler ve Frigler zamanına rastlar. Kuruluşu hakkında kesin bilgi olmamasına rağmen Karasu köyü eski mezarlığında bulunan mezar taşlarından bu kaniya varılmaktadır.¹⁴⁰ Bizans egemenliğinde bulunan bölge 1326 yılında Orhan Gazi'nin uç beylerinden Konuralp tarafından Sakarya bölgesi ile birlikte fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır.¹⁴¹ Bu bilgiye de Karasu ve Kuyumculu köylerindeki camilerinin Orhan Gazi Vakfına kayıtlı olmasından çıkarıyoruz.¹⁴²

Harita 17. Karasu İlçesi.

Kurtuluş Savaşı sırasında İpsiz Recep ve çetesini oluşturan Karasulular düşmanı Karasu'ya sokmadılar. Anadolu hükümetinin yanında yer alarak Milli Mücadeleye hizmet ettiler.

¹⁴⁰ BAYRAK, a.g.e., s. 86.

¹⁴¹ Tarihte ve Günümüzde Sakarya, s. 110.

¹⁴² ATSO, Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu, Reksa Reklamcılık Ltd, Adapazarı, 2003, s. 68.

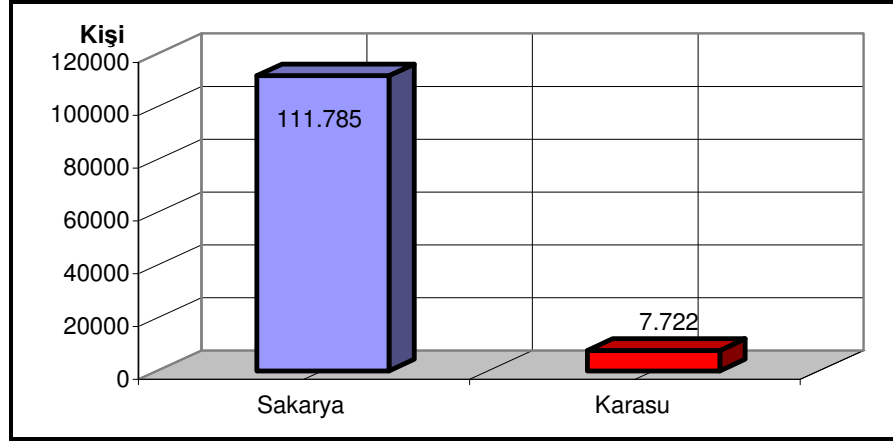
Karasu 1933 yılında bucak olmuştur. 1954 yılında Sakarya il olana kadar Kocaeli'ye bağlı iken bu tarihten sonra Sakarya İline bağlanmıştır. Karasu 1993 yılında ilçe teşkilatına kavuşmuştur.

Karadeniz kenarında kurulmuş, Sakarya İli'ne bağlı bir ilçe olan Karasu kuzeyden Karadeniz, doğudan Kocaeli, güneyden Hendek, güneybatıdan Ferizli ve batıdan Kaynarca ilçeleri ile çevrilidir (Harita 17, 18).

Harita 18. Karasu İlçesi Fiziki Haritası.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde eğitim faaliyetlerini sürdüren 373 ilköğretim okulundan 39'u (%10'u) Karasu'da yer almaktadır. Karasu ilçesinde bulunan 39 ilköğretim okulunda 2004–2005 eğitim öğretim yılında 7.722 öğrenci öğrenim görmüştür (Grafik 22). Bu öğrenciler il genelindeki 111.785 öğrencinin sadece %7'sini oluşturmaktadır.

Grafik 22. Karasu ve Sakarya İlköğretim Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Karasu ilçesinde yer alan 39 ilköğretim okulunun %18'i yani; 7'si kentsel yerleşmelerde yer almaktadır. Kırsal nüfus ve kentsel nüfus durumları incelendiğinde aradaki farkın küçük olduğu görülmektedirken, okul sayıları arasında oldukça büyük bir fark bulunmaktadır. Bu durum halkın özellikle dağınık yaşaması ve geçim kaynaklarının fındık gibi tarım ürünleri olmasından kaynaklanmaktadır. Karasu kentsel yerleşmelerde yer alan 7 ilköğretim okulundan 3'ünde ikili eğitim yapılmaktadır.

Tablo 48. Karasu İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
31	8	39	3.707	4.015	7.722	24,05

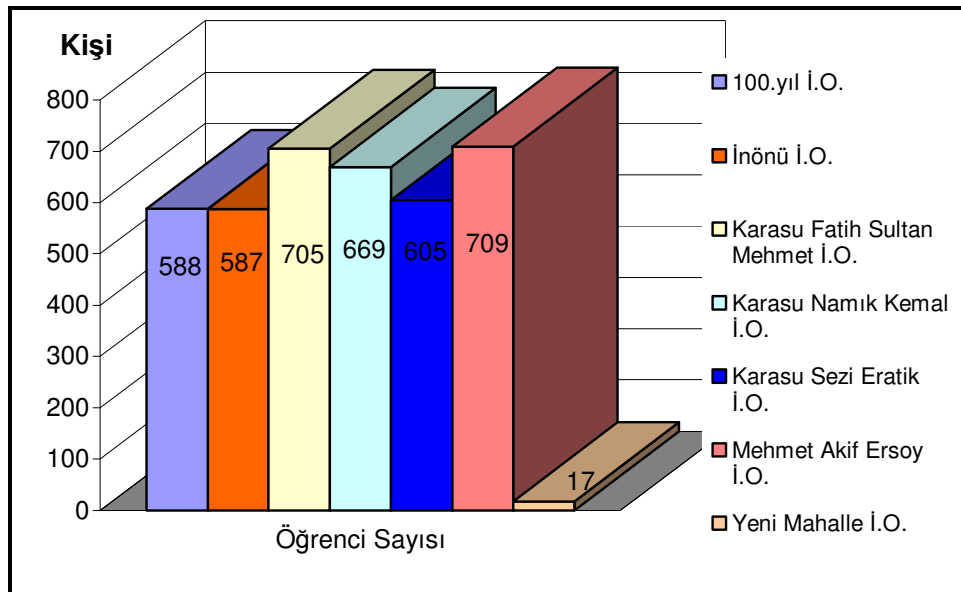
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Tablo 49. Karasu Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
100.yıl İlköğretim Okulu	İkili	314	274	588
İnönü İlköğretim Okulu	Normal	308	279	587
Karasu Fatih Sultan Mehmet İ.	İkili	369	336	705
Karasu Namık Kemal İ. O.	Normal	353	316	669
Karasu Sezi Eratik İ. Okulu	Normal	298	307	605
Mehmet Akif Ersoy İ. Okulu	İkili	399	310	709
Yeni Mahalle İlköğretim Okulu	Normal	5	12	17
Toplam		2.046	1.834	3.880

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

İlçenin kentsel yerleşmelerindeki ilköğretim okulları incelendiğinde Yeni Mahalle İlköğretim Okulu haricinde diğer okullarda öğrenci sayılarının oldukça eşit bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir (Tablo 49). Yeni Mahalle İlköğretim Okulu, birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılan 17 öğrencili küçük bir okuldur. Kentsel yerleşme ilköğretim okulları arasında öğrenci sayısı bakımından yaklaşık %1’lik bir oranla en az öğrenciye sahip okul olmaktadır. Bu yedi ilköğretim okulunda sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 29,84 öğrencidir. Yeni Mahalle İlköğretim Okulu’nda ise bu sayı 8,5 öğrencidir.

Grafik 23. Karasu Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Sakarya’da yer alan 373 ilköğretim okulunun 263’ü kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Karasu ilçesinde ise 39 okuldan 32’si kırsal yerleşmelerde yer almıştır. Bu okullar Karasu genelinin %82,05’ini oluşturmaktaydı. Bu oran oldukça yüksek olmakla birlikte dağınık kırsal yerleşme sonucunda ortaya çıkmıştır.

Kentsel yerleşme dışında kalan 32 ilköğretim okulunda 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 1.969 erkek, 1.873 kız, toplam 3.842 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda ortalama sınıf yoğunluğu ise 18,65 öğrencidir (Tablo 52).

Tablo 50. Karasu Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
27	5	32	1.873	1.969	3.842	18,65

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

İlçede yer alan 39 ilköğretim okulunun 22'sinde birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır. Diğer bir ifade ile Karasu'da yer alan ilköğretim okullarının %57'sinde birleştirilmiş sınıf uygulanmıştır. Karasu BSİO'larda 615 kız, 661 erkek, toplam 1.276 öğrenci öğrenim görmektedir (Tablo 51).

Tablo 51. Karasu BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
22	615	712	1.276	44

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Karasu'da 1.276 öğrencinin bulunduğu BSİO'larda 44 öğretmen görev yapmıştır. Bu okullarda 1.276 öğrenciye yalnızca 44 öğretmen tarafından eğitim verilmesi sonucunda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 29 olmaktadır. BSİO'ların ortalama sınıf yoğunluğu ise 14,33 öğrencidir.

Araştırmanın yapıldığı dönemde Karasu'daki öğrencilerin 3.842'si kırsal yerleşmelerde, 3.867'si kentsel yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir (Tablo 52).

Tablo 52. Karasu İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	500	449	520	482	461	476	476	503	3.880
Kırsal İ.O.	488	507	522	476	503	432	415	499	3.842
BSİO	252	270	228	168	167	49	65	65	1.276

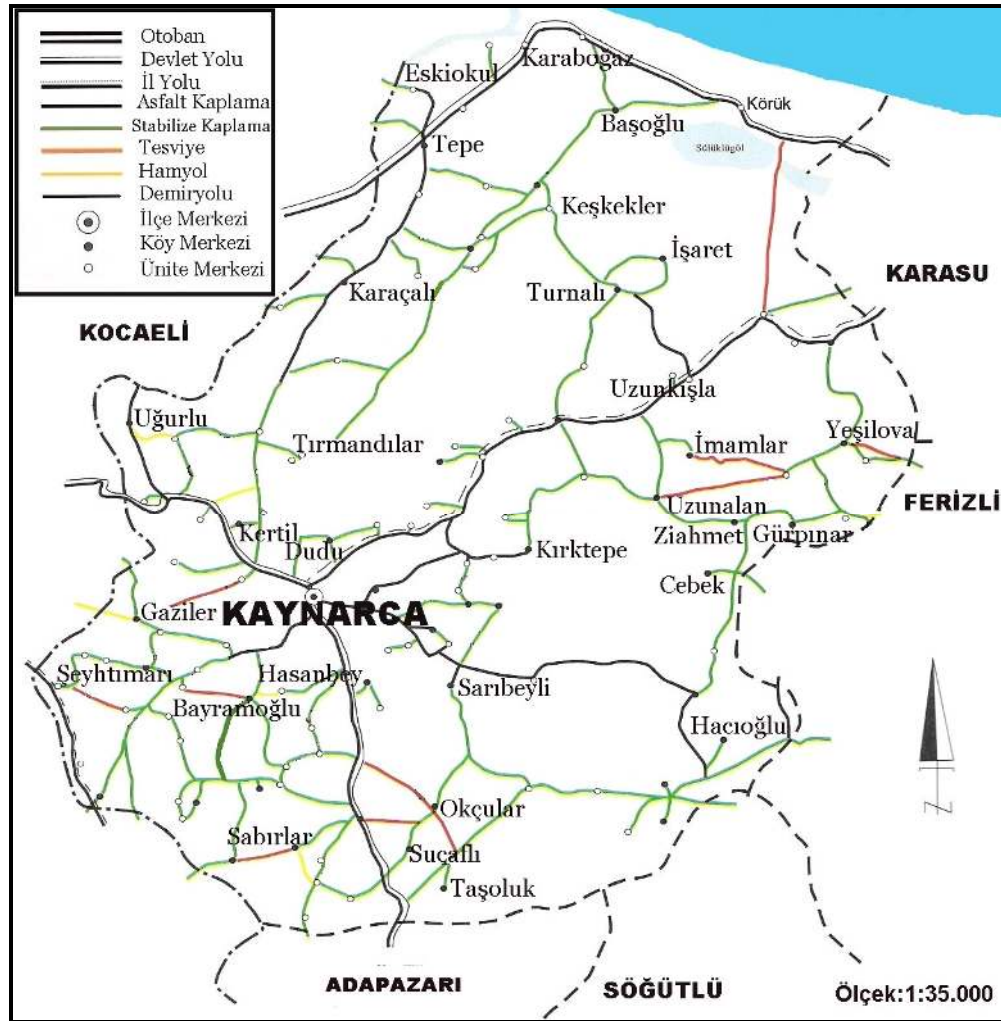
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

İlköğretim okullarında sınıflar bazında öğrenci dağılımına bakıldığında Sakarya genelindeki dağılımdan farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Sakarya İli genelinde kentsel yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında özellikle üçüncü sınıftan sonra öğrenci artışı olurken; Karasu'da yer alan ilköğretim okullarında bu durum gözlenmemekte hatta aksine çok küçük miktarda da olsa azalış görülmektedir. Kırsal bölgelerde özellikle üçüncü sınıftan sonra BSİO'lardaki öğrencilerin taşınalı eğitim yoluyla merkez okullara devam etmeleri sonucunda kırsal bölge ilköğretim okullarında bir miktar artış görülmektedir.

Çalışılan eğitim-öğretim yılında Karasu'da bulunan 39 ilköğretim okulunda 276 öğretmen görev yapmıştır. 197 erkek, 79 kadından oluşan öğretmenlerin 140'ı kentsel, 136'sı da kırsal yerleşmelerde görev yapmıştır. Karasu'da görev yapan öğretmenler Sakarya genelindeki öğretmenlerin %6'sını oluşturmuştur.

8) KAYNARCA İLÇESİ

İlçe Kocaeli yarımadasının doğu uzantısında Karadeniz ve Sakarya vadisi arasında yer alır. Bu bölgenin tarihi Bithynia Krallığı ile başlar (M.Ö. 307–304).¹⁴³ Kaynarca bölgesi daha sonra sırasıyla Patnos, Roma ve Bizans egemenliğine geçmiştir.¹⁴⁴ 1299 yılında Söğüt dolaylarında Osmanlı Beyliği'ni kuran Osman Gazi bölgenin fethiyle Akçakoca ve Konuralp beyleri görevlendirir.¹⁴⁵ Bölgenin fethi 1308–1317 yılları arasında tamamlanır.

Harita 19. Kaynarca İlçesi.

¹⁴³ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 34.

¹⁴⁴ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Rekse Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 72.

¹⁴⁵ Uğur TIN, *a.g.e.*, s. 60.

Kaynarca'nın kesin kurtuluş tarihi bilinmemektedir. Hocaköy adıyla anılan köyün daha sonra Şeyhler adını alarak nahiye olduğu (H.1288–M.1827) tapu kayıtlarından anlaşılmaktadır.¹⁴⁶ 1 Nisan 1959 yılına kadar Kandıra ilçesine bağlı kalmıştır. 1 Nisan 1959 tarih ve 7033 sayılı kanunla “Kaynarca” adı ile ilçe olmuştur.¹⁴⁷ 1960 yılında Sakarya'ya bağlanmıştır.

Karadeniz kıyısında kurulmuş, doğudan Karasu ve Ferizli, güneyden Söğütü ve Adapazarı, batıdan da Kocaeli ile çevrili bir ilçe olan Kaynarca Karadeniz kıyısında düzlüklere sahip olmasına rağmen engebeli bir yapı teşkil etmektedir (Harita 19, 20).

Harita 20. Kaynarca İlçesi Fiziki Haritası.

Kaynarca 360 km² yüzölçümüne ve 50 metre rakıma sahiptir.¹⁴⁸ Yüksekliği fazla olmayan platolar ilçenin yüzey şekillerini oluşturur. En yüksek noktası 353 metre

¹⁴⁶ BAYRAK, a.g.e., s. 99.

¹⁴⁷ Cumhuriyetimizin 75. Yılında Sakarya, s. 75.

¹⁴⁸ Cumhuriyetimizin 75. Yılında Sakarya, s. 75.

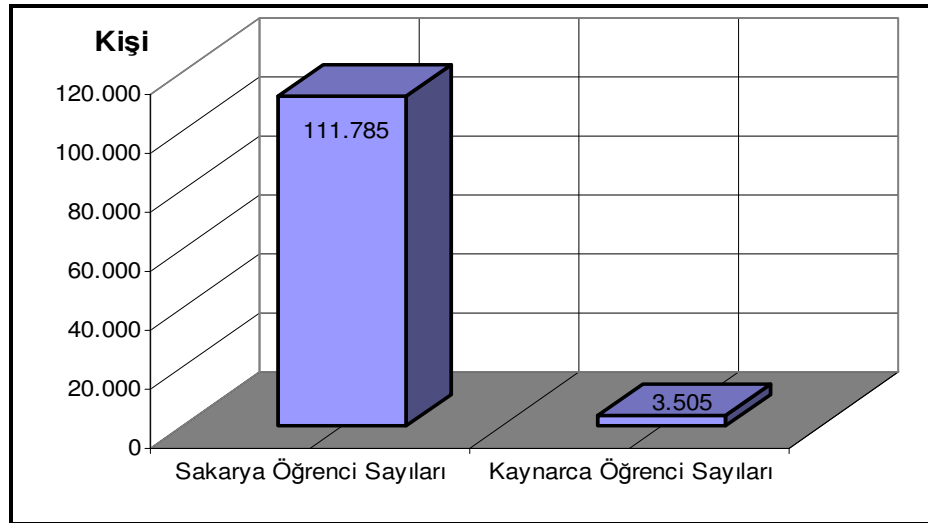
yüksekliğindeki Oflak Dağı'dır. İlçede Batı Karadeniz bölümünün iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kuraktır. En çok yağışı sonbaharda alan ilçenin nemlilik oranı %70'tir. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ilçenin nüfusu 24.339 kişidir.¹⁴⁹ Bu nüfusun 5.064'ü kentte, 19.275'i kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim öğretim yılında Sakarya İli genelindeki ilköğretim okullarının 18'i Kaynarca ilçesinde yer almaktaydı. Bu okullar Sakarya İli'ndeki okulların %4,82'sini oluşturmaktadır. Kaynarca'da yer alan 18 ilköğretim okulunda 3.505 öğrenci öğrenim görmekte ve bu öğrenciler de Sakarya'nın %3,13'ünü oluşturmaktadır (Tablo 53).

Tablo 53. Kaynarca İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
18	--	18	1.691	1.814	3.505	24,34

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 24. Kaynarca ve Sakarya İlköğretim Okulları Öğrenci sayıları (2004–2005).

Kırsal yerleşme oranının çok yüksek olduğu Kaynarca ilçesinde okulların yerleşim birimlerine dağılımı incelendiğinde benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Kaynarca'da yer alan 18 ilköğretim okulunun sadece 2'si kentsel yerleşmelerde yer

¹⁴⁹ Uğur TIN, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, 2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s.111.

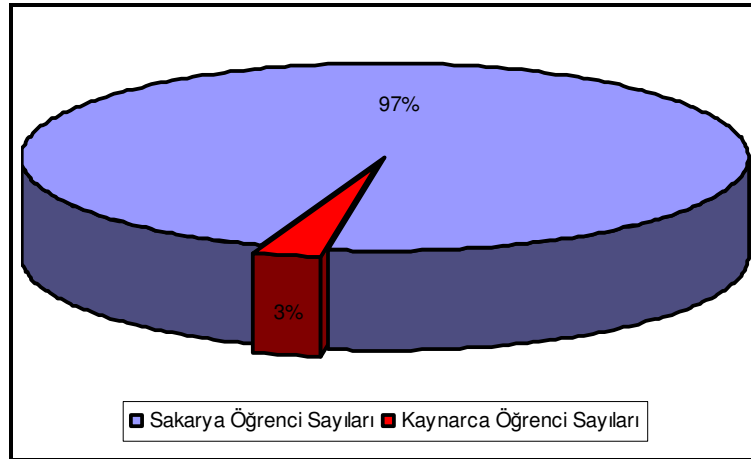
almaktadır. Bu okulların ilçe genelindeki ilköğretim okullarına oranı %11'dir. Kentsel yerleşmelerdeki okullarda normal öğretim uygulaması kullanılmaktadır.

Tablo 54. Kaynarca Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
	Erkek	Kız	Toplam	
Merkez İlköğretim Okulu	446	377	823	31,65
Mimar Sinan İlköğretim Okulu	365	319	684	32,57
Toplam	811	696	1.507	32,06

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kentsel yerleşmelerde öğrenci dağılımı incelendiği zaman Sakarya İli genelinde bulunan 3.505 öğrencinin 1.507'sinin yani %43'ünün kent merkezindeki iki okulda toplandığı görülmektedir. Öğrencilerin %43'ünün iki okulda toplanması sonucunda bu okullarda sınıf başına düşen öğrenci sayıları artmaktadır. Kent merkezindeki okulların ortalama sınıf yoğunlukları 32,06 öğrencidir. Bu miktar da verimli eğitim-öğretimin yapılabilmesi için oldukça yüksektir.

Grafik 25. Kaynarca Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Kaynarca'da kırsal yerleşmelerde 16 okul bulunmaktadır. Bu ilköğretim okullarında 2004–2005 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören öğrenci sayısı 995 kız, 1.003 erkek olmak üzere toplam 1.998'dir. Bu okulların ortalama sınıf yoğunlukları ise 20,59 öğrencidir.

Tablo 55. Kaynarca Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
Birlik Karpuzlar İlköğretim Okulu	11	13	24
Büyükyanık İlköğretim Okulu	125	136	261
Büyükyanık Yenimahalle İlköğretim Okulu	12	14	26
Cebek İlköğretim Okulu	11	8	19
Fatih İlköğretim Okulu	146	162	308
Karaçalı Esenbel İlköğretim Okulu	160	131	291
Kayacık İlköğretim Okulu	8	7	15
Kızılcaali Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	83	101	184
Kulaklı İlköğretim Okulu	11	6	17
Küçükkısla İlköğretim Okulu	6	13	19
Müezzinler Orhangazi İlköğretim Okulu	446	377	823
Şeyhtımarı İlköğretim Okulu	8	5	13
Topçu Büyükkaynarca İlköğretim Okulu	6	5	11
Topçu Dağağzı İlköğretim Okulu	9	6	15
Turnalı Hacı Osman Akgün İlköğretim Okulu	196	194	390
Yeşilova İlköğretim Okulu	93	97	190
Toplam	1.003	995	1.998

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Halkın temel geçim kaynaklarının tarım ve özellikle hayvancılığa dayanması ve kırsal yerleşme oranının yüksek olması sonucunda kırsal bölgelerdeki okul sayıları da fazla olmaktadır.

Yurdumuzdaki eğitimin önemli sorunlarından biri olan birleştirilmiş sınıf uygulaması Kaynarca ilçesinde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Kaynarca’da bulunan 18 ilköğretim okulunun yedisinde birleştirilmiş sınıf uygulaması kullanılmaktaydı. Yedi birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulunda 665 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 56).

Tablo 56. Kaynarca BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
7	346	319	665	20

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Bu okullarda eğitim-öğretim faaliyetleri 20 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı ise 33,25’dir. Sınıfların ortalama öğrenci sayısı 26,6’dır.

Araştırılan dönemde Kaynarca’da öğrenim gören 3.505 öğrencinin 1.998’i kırsal yerleşmelerde, 1.507’si de kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir (Tablo 57).

Tablo 57. Kaynarca İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								
	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam
Kentsel İ.O.	159	176	178	195	231	196	180	190	1.507
Kırsal İ.O.	291	242	261	236	235	239	228	266	1.998
Toplam	450	418	439	431	466	435	408	456	3.505

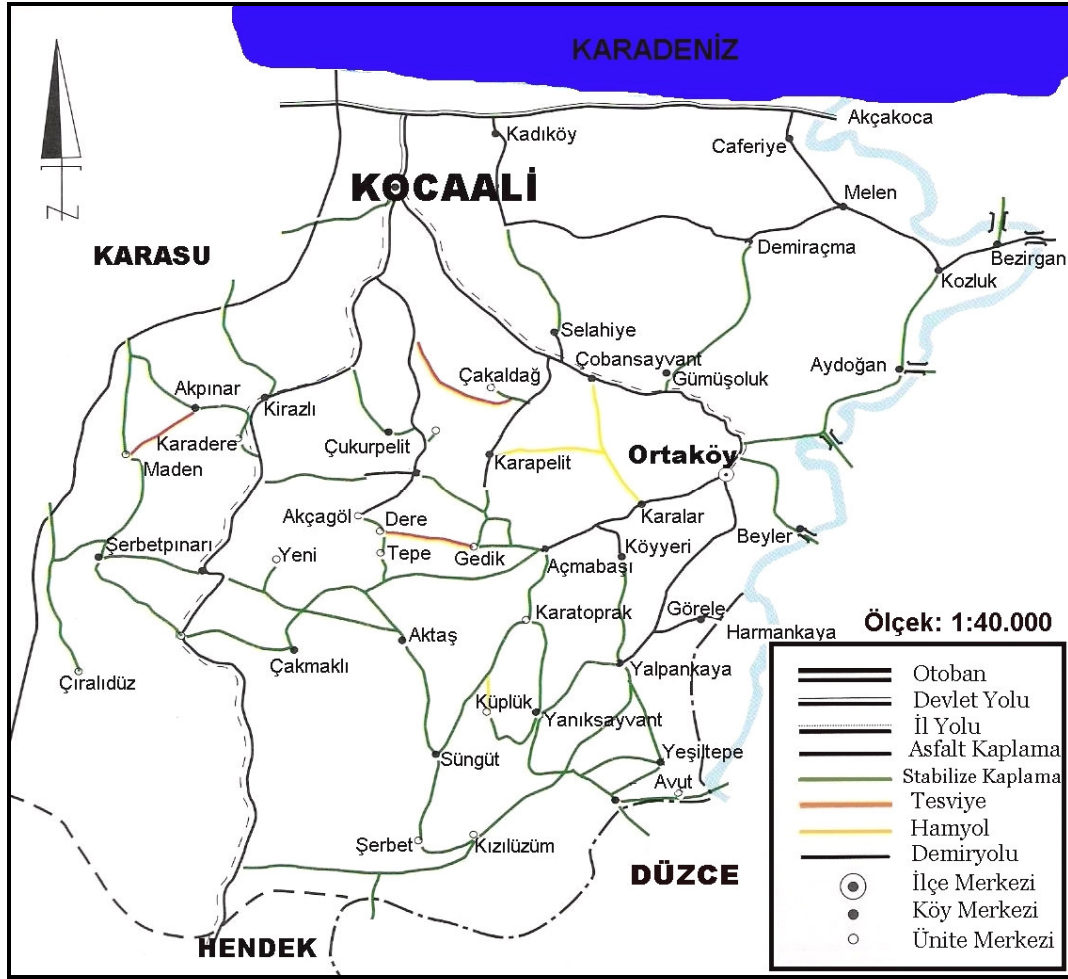
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kaynarca’da sınıflar bazında öğrenci dağılımı incelendiği zaman kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında düzenli bir dağılım görülmektedir. Yalnız üçüncü sınıftan sonra taşınmalı eğitime geçen okullar nedeniyle bir miktar artış olmaktadır. Kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında ise özellikle birinci sınıf öğrenci sayısı diğerlerine nazaran yüksekken diğer sınıflarda dengeli bir dağılım görülmektedir. Bunun nedeni ise üç ilköğretim okulunda yalnızca birinci sınıflarla öğretim yapılmasıdır.

Sakarya İli genelinde yer alan 373 ilköğretim okulunda 4.280 öğretmen görev yapmıştır. Bu öğretmenlerin 127’si de Kaynarca ilçesinde yer alan 18 ilköğretim okulunda görev yapmaktaydı. Kaynarca’da görev yapan öğretmenler Sakarya genelinin %3’ünü oluşturmaktadır. Öğrencilerin %3’ünün bulunduğu ilçede öğretmenlerin de %3’ünün bulunması orantılı bir dağılım olduğunu göstermektedir. Kaynarca’da görev yapan 127 öğretmenin 53’ü kentsel yerleşmelerde, 74’ü de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmışlardır.

9) KOCAALİ İLÇESİ

Kocaali ilçesinin tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamakla beraber Frigler zamanında kurulduğu tahmin edilmektedir.¹⁵⁰ Bölge daha sonra sırasıyla Pers, İskender ve Diadoklar, Bithynia Krallığı ve Roma İmparatorluğu'nun egemenliğinde kalmıştır. Anadolu Selçuklu döneminde Artuk Bey tarafından fethedilen bölge kısa bir süre sonra Bizanslıların eline geçmiştir. İlçe merkezinin kurulu olduğu bölge Orhan Bey zamanında Konuralp tarafından fethedilmiştir.¹⁵¹

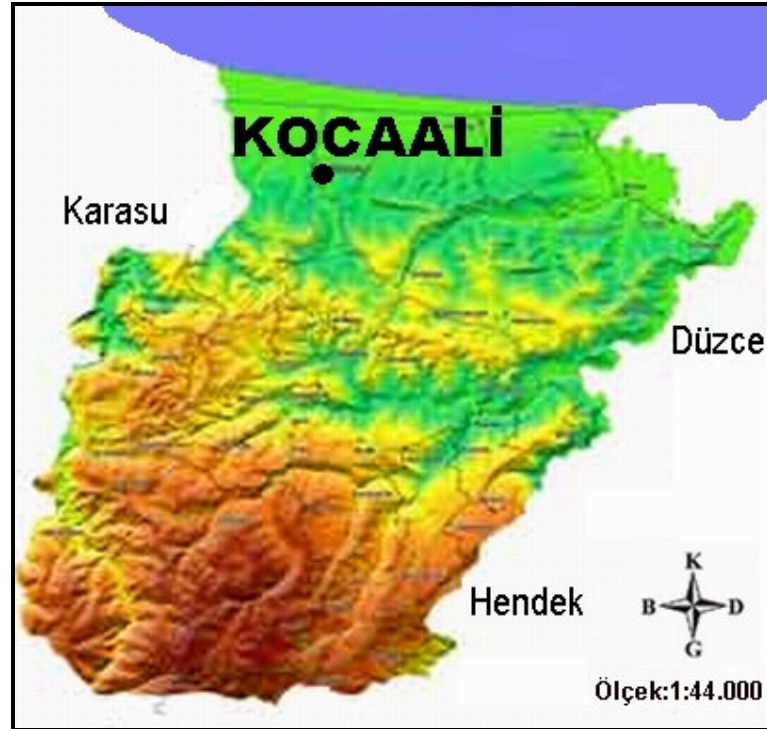
Harita 21. Kocaali İlçesi.

¹⁵⁰ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Rekza Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 75.

¹⁵¹ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 60.

1954 yılına kadar Karasu ilçesine bağlı bir köy olan Kocaali, 1954 yılında nahiye olmuş ve 1956 yılında da belediye teşkilatı kurulmuştur.¹⁵² 1987 yılında çıkarılan 3392 sayılı kanunla Sakarya İline bağlı bir ilçe haline dönüşmüştür.¹⁵³

Sakarya İline bağlı bir ilçe olan Kocaali, Karadeniz kıyısında kurulmuştur. Kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Bolu, güneyinde Hendek ve batısında Karasu tarafından çevrelenmiştir (Harita 21, 22).

Harita 22. Kocaali İlçesi Fiziki Haritası.

İlçenin yüzölçümü 291 km², rakımı ise 20 m'dir.¹⁵⁴ İlçenin en yüksek noktası Çamdağı üzerinde bulunan 900 metre rakımlı Fındıktepe'dir.

2000 yılı verilerine göre ilçenin toplam nüfusu 30.676'dır.¹⁵⁵ İlçede nüfusun 13.793'ü kent merkezinde, 16.883'ü kırsal bölgelerde ikamet etmektedir. Nüfus bakımından 13 ilçe arasında yedinci durumda bulunmaktadır.

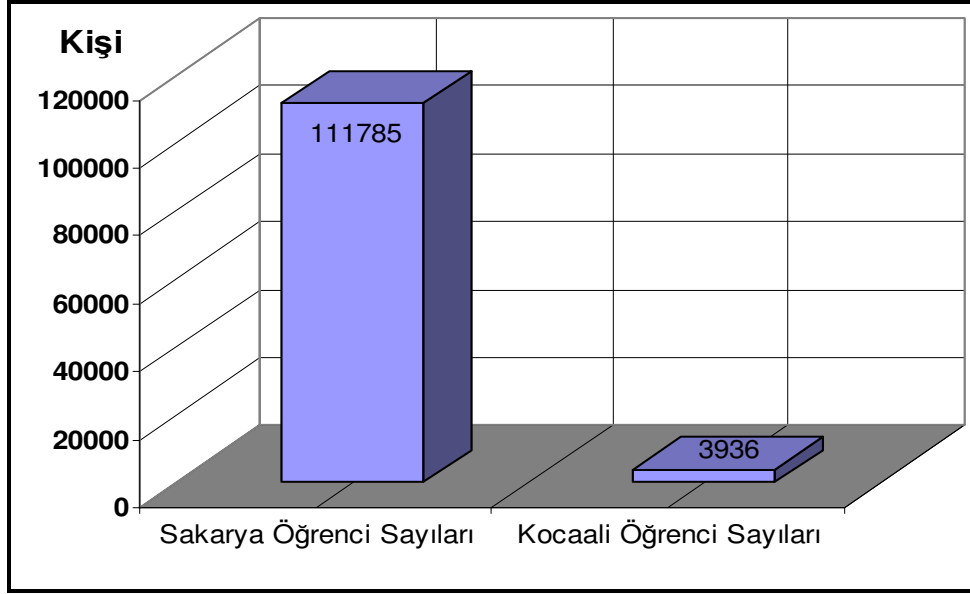
¹⁵² BAYRAK, a.g.e., s. 104.

¹⁵³ Cumhuriyetimizin 75. Yılında Sakarya, s. 77.

¹⁵⁴ Tarihte ve Günümüzde Sakarya, s. 117.

¹⁵⁵ DİE, a.g.e., s. 61.

Çalışmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya’da 373 ilköğretim okulu bulunmaktaydı. İl genelinin %7’sini oluşturan bu okullarda 3.936 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu öğrenciler Sakarya’dakilerin %4’ünü oluşturmuştur.

Grafik 26. Kocaeli ve Sakarya’da İlköğretim Okulları Öğrenci Sayıları (2004–2005).

İlçede kırsal nüfus oranı ve kentsel nüfus oranı birbirine yakın olmasına rağmen okulların yerleşim birimlerine dağılımına bakıldığında aralarında oldukça yüksek bir fark olduğu dikkati çekmektedir. Kentsel yerleşme nüfus oranı %45 iken, bu yerleşmelerdeki okulların oranı %28’de kalmaktadır. Bunun sonucunda da kırsal yerleşmelerdeki okulların oranı %72 olmaktadır. Bu durumun nedeni dağınık bir yapıya sahip olan ilçede dağınık yerleşmeler görülmesi sonucunda düşük nüfuslu bölgelerde ilköğretim okulları açılmasıdır.

Tablo 58. Kocaeli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
22	3	25	1.989	1.947	3.936	23,28

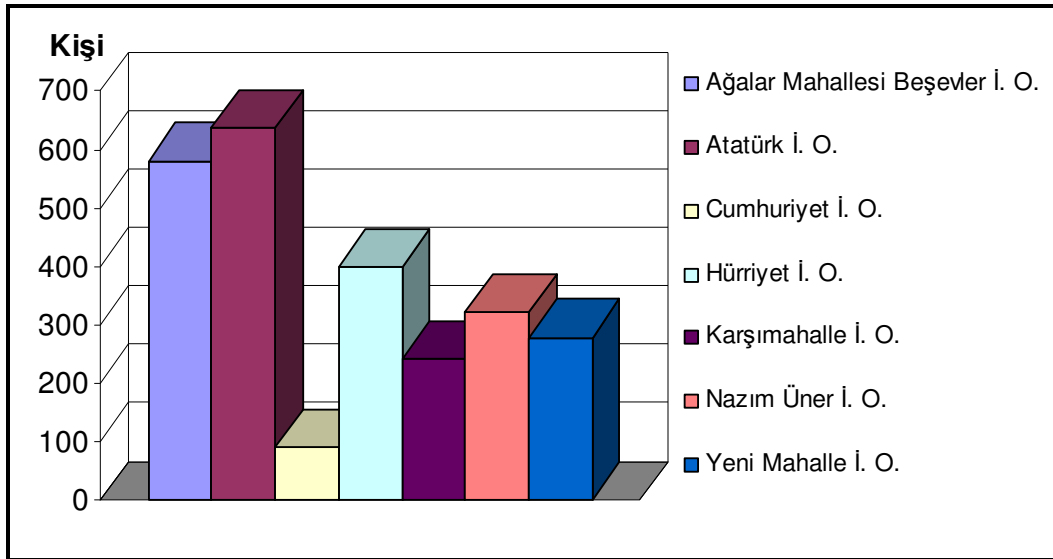
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Tablo 59. Kocaali Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
Ağalar Mahallesi Beşevler İ. O.	İkili	295	285	580
Atatürk İlköğretim Okulu	Normal	331	306	637
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Normal	49	40	89
Hürriyet İlköğretim Okulu	Normal	195	204	399
Karşımahalle İlköğretim Okulu	İkili	132	108	240
Nazım Üner İlköğretim Okulu	Normal	159	162	321
Yeni Mahalle İlköğretim Okulu	İkili	142	135	277
Toplam	7	1.303	1.240	2.543

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kocaali kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci durumuna bakıldığında (Tablo 59), öğrencilerin yaklaşık yarısının sadece iki okulda toplandığı görülmektedir. Kentsel yerleşme öğrencilerinin %47,85'i Ağalar Mahallesi Beşevler ve Atatürk ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. Geriye kalan beş ilköğretim okulu öğrenci yoğunluğu bakımından daha şanslı durumda bulunmaktaydı. Kentsel yerleşmelerdeki öğrencilerin %47,85'ini oluşturan bu iki ilköğretim okulunda sınıfların ortalama öğrenci yoğunlukları 32,89 öğrencidir. Diğer beş okulda ise sınıf başına ortalama 30,13 öğrenci düşmektedir.

Grafik 27. Kocaali Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

İlçede yer alan ilköğretim okullarının 18'i kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Diğer bir ifade ile Kocaali'de yer alan ilköğretim okullarının %72'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Kırsal yerleşmelerde yer alan 18 ilköğretim okulunda 686 erkek, 707 kız, toplam 1.393 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu 16.38 öğrencidir. Sınıf yoğunlukları kaliteli eğitim verilebilmesi için uygun seviyededir.

Tablo 60. Kocaali Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
18	--	18	707	686	1.393	16,38

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Sakarya genelinde olduğu gibi Kocaali'de de birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. Kocaali genelinde yer alan 25 okulun 16'sında birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Kırsal yerleşmelerin az nüfuslu ve dağınık yapıda olması nedeniyle bu okullar ancak birleştirilmiş sınıf uygulaması kullanılarak açık tutulabilmektedir. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Kocaali'de birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 805 öğrenci öğrenim görmektedir (Tablo 61).

Tablo 61. Kocaali BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004–2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
16	426	379	805	28

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kocaali'de yer alan 16 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulunda 805 öğrenci öğrenim görmesine rağmen, sadece 28 öğretmen tarafından eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülmüştür. Hatta bu okulların yedisinde yalnızca bir kadrolu öğretmen görevlendirilmiştir. Sonuçta Kocaali'de yer alan 16 BSİO'da öğretmen başına 28,75 öğrenci düşmektedir. Ancak tek öğretmenli okullarda durum biraz daha kötü olmakta ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları daha da yükselmektedir. Bu okullarda sınıfların ortalama öğrenci yoğunlukları 12,77'dir.

Araştırılan dönemde Kocaali’de öğrenim gören 3.936 öğrencinin 2.543’ü kentsel yerleşmelerde, 1.393’ü kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmiştir (Tablo 62).

Tablo 62. Kocaali İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	269	269	291	367	356	302	360	329	2.543
Kırsal İ.O.	210	208	197	153	161	159	143	162	1.393
Toplam	479	477	488	620	517	461	503	491	3.936

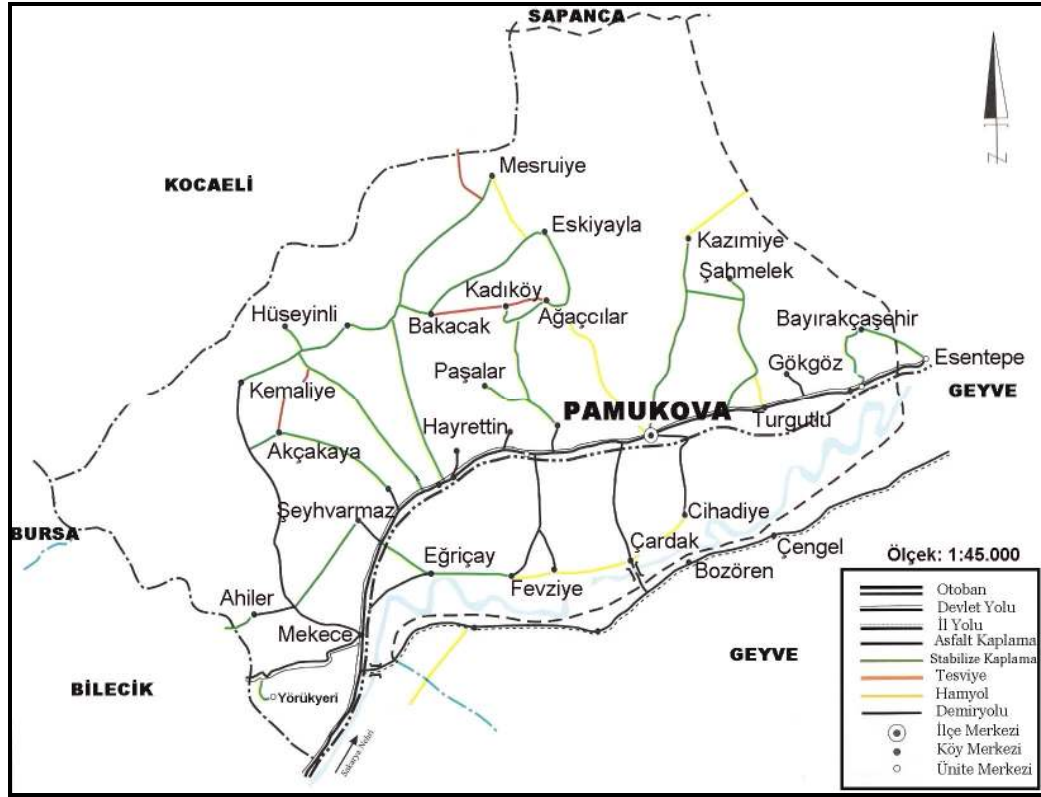
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

İlçede öğrencilerin sınıflara dağılımı incelendiği zaman kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrencilerin genel itibarı ile sınıflara düzenli dağıldığı görülmektedir. Ancak il genelinde olduğu gibi Kocaali ilçesinde de kentsel yerleşmelerde üçüncü sınıftan sonra taşınmalı eğitim uygulamasına geçildiği için öğrenci sayılarında önemli bir artış görülmektedir.

Kocaali ilçesinde 2004–2005 eğitim-öğretim yılı verilerine göre 137 öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenler, 4.280 ilköğretim öğretmenin bulunduğu Sakarya’da %3,20’lik bir kısmı oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 90’ı kentsel yerleşmelerde, 47’si de kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında görev yapmaktadırlar. Öğretmenlerin %65,69’u kentsel yerleşmelerde, %34,30’u da kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında görev yapmaktadırlar.

10) PAMUKOVA İLÇESİ

Eski adı “Akhisar” olan Pamukova, M.Ö. 67 yılına kadar Bithynia egemenliğinde kalmış, daha sonra Bizans İmparatorluğu’nun hâkimiyetine girerek 1308 yılına kadar bu devletin egemenliği altında kalmıştır.¹⁵⁶ 1091 yılında bölgeye Selçukluların gelmesiyle ilk Türk köyleri de kurulmuştur. 1308 yılında Osman Bey tarafından fethedilen bölge bu tarihten sonra uzun süre işgal görmeyerek sürekli Türk yurdu olarak kalmıştır. Pamukova, cumhuriyetin kuruluşundan sonra da Geyve’ye bağlı olarak kalmıştır. 1937 yılında bölgenin adı, başka beldelerle karıştırılmaması için bölgede bolca pamuk yetiştirilmesi ve ovada kurulmuş olması nedeniyle “Pamukova” olarak değiştirilmiştir.

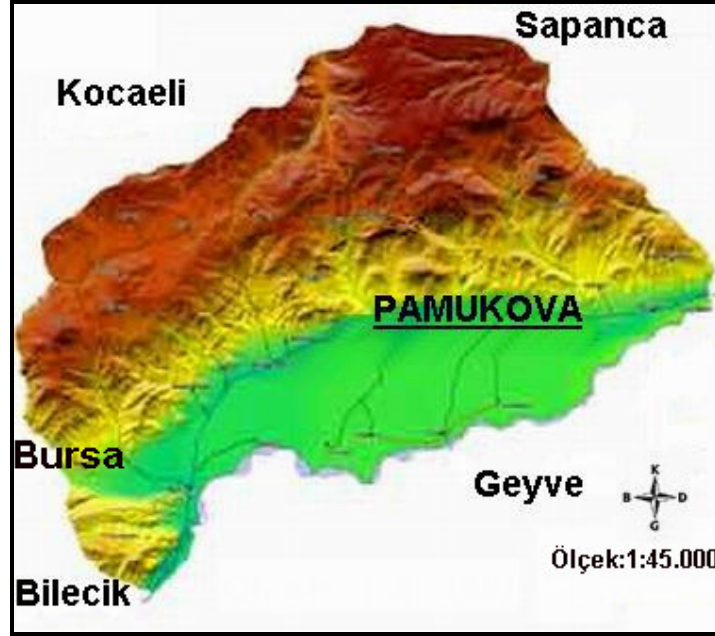
Harita 23. Pamukova İlçesi.

1946 yılında belediye teşkilatı kurulmuş, 1987 yılında çıkartılan 3392 sayılı kanunla Pamukova ilçe statüsü kazanmıştır.¹⁵⁷

¹⁵⁶ ATSO, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s.78.

¹⁵⁷ *Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya*, s.79.

Sakarya İli'nin güney kesiminde yer alan Pamukova, kuzeyden Sapanca, güneydoğu ve doğudan Geyve ilçeleri; güneybatıdan Bilecik, batıdan Bursa, kuzeybatıdan Kocaeli illeriyle çevrilidir (Harita 23, 24).

Harita 24. Pamukova İlçesi Fiziki Haritası.

Yüzölçümü 243 km² olan Pamukova'nın denizden yüksekliği ovada 74–80 metre iken, dağlık kısımlarda ise 700–1500 metre arasında değişmektedir.

Pamukova ilçesi toplam nüfusu 2000 yılı sayım verilerine göre 24.072'dir. Nüfusun 13.200 kişilik bölümü kentsel yerleşmelerde, 10.872 kişilik diğer bölümü ise kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 11'i Pamukova ilçesinde yer almaktaydı. Bu okullar il genelindeki ilköğretim okullarının %2,9'unu oluşturmaktadır. 11 ilköğretim okulu bulunan Pamukova'da 3.470 öğrenci öğrenim görüyordu. İl genelindeki 111.785 öğrencinin yaklaşık %3,1'i Pamukova'da bulunan ilköğretim okullarında öğrenim görmekteydi.

Sakarya İli genelinin aksine Pamukova'da kentsel nüfus 2000 yılı verilerine göre kırsal nüfusa üstün bir durumda bulunmaktadır. Ancak ilköğretim okullarının yerleşmelere dağılımına bakıldığında okulların kırsal yerleşmelerde toplandığı görülmektedir. Pamukova kentsel yerleşmelerde 3 ilköğretim okulu bulunmaktadır

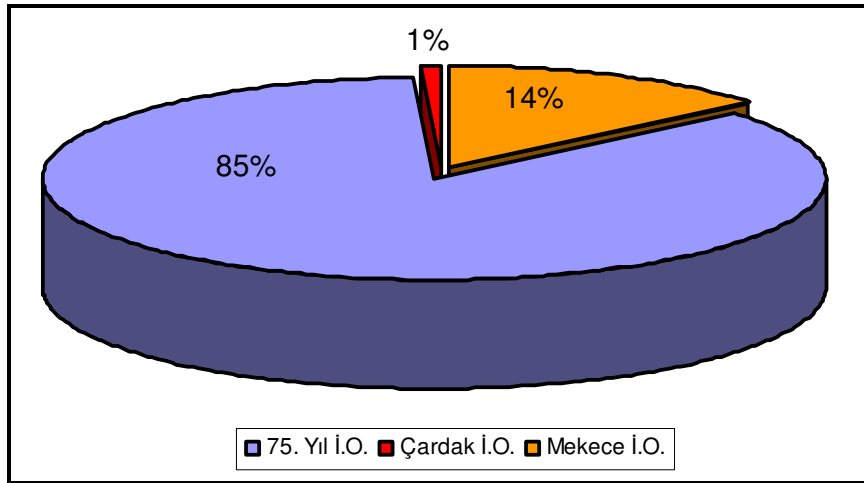
(Tablo 63). Bu okullardan Çardak İlköğretim Okulu’nda normal öğretim diğer okullarda ise ikili öğretim uygulaması yapılmaktadır.

Tablo 63. Pamukova Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Pamukova 75. Yıl İlköğretim Okulu	İkili Öğretim	740	911	1.651
Çardak İlköğretim Okulu	Normal Öğretim	7	8	15
Mekece İlköğretim Okulu	İkili öğretim	137	131	268
Toplam		884	1.050	1.934

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kentsel yerleşmelerdeki öğrenci dağılımı incelendiğinde Pamukova 75. Yıl İlköğretim Okulu’nun kentsel yerleşmelerdeki öğrenci sayısının %85,36’sına, ilçe genelindeki öğrencilerin de %45,57’sine sahip olduğu anlaşılmaktadır (Grafik 28). 2004–2005 eğitim-öğretim yılında kent merkezindeki okullarda 1.934 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 884’ü kız, 1.050’si erkeklerden oluşmaktadır. Sakarya il genelinde ortalama 36 öğrenci olan sınıf yoğunluğu, Pamukova’daki ilköğretim okullarında ortalama 26,69 öğrenciye düşmektedir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunun il ortalamasından düşük olması, Pamukova eğitimi için olumlu bir göstergedir.

Grafik 28. Pamukova Kentsel Yerleşmelerdeki Öğrencilerin Okullara Dağılımı (2004–2005).

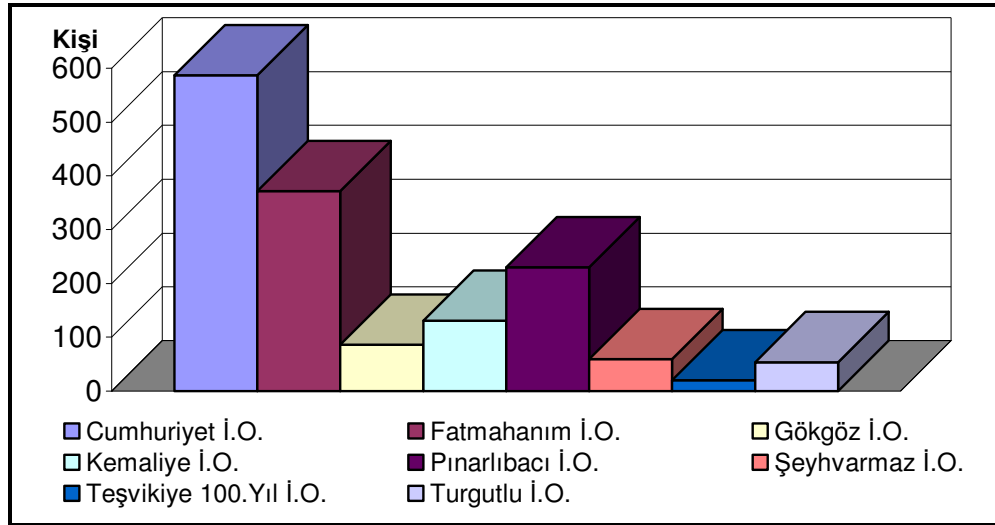
Sakarya'daki ilköğretim okullarının 236'sı; diğer bir ifade ile %63'ü kırsal yerleşmelerde bulunmaktaydı. Nüfus yapısı bakımından Sakarya il ortalamasıyla benzerlik göstermeyen Pamukova, okulların yerleşmelere dağılımı bakımından il ortalamasıyla paralellik göstermektedir. Pamukova'daki ilköğretim okullarının 8'i, diğer ifade ile %73'ü kırsal yerleşmelerde yer almıştır.

Tablo 64. Pamukova Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okulları ve Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Okulun Adı	Yerleşim Yeri	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Köy	293	294	587
Fatmahanım İlköğretim Okulu	Köy	179	192	371
Gökgöz İlköğretim Okulu	Köy	42	44	86
Kemaliye İlköğretim Okulu	Köy	55	75	130
Pınarlıbacı İlköğretim Okulu	Köy	125	105	230
Şeyhvarmaz İlköğretim Okulu	Köy	26	33	59
Teşvikiye 100.Yıl İlköğretim Okulu	Köy	7	13	20
Turgutlu İlköğretim Okulu	Köy	27	26	53
Toplam		754	782	1.536

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Pamukova kırsal yerleşmelerinde bulunan 8 ilköğretim okulunda, 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 754 kız, 782 erkek toplam 1.536 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullardaki ortalama sınıf yoğunluğu 22,26 öğrencidir.

Grafik 29. Pamukova Kırsal Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Diğer ilçelerde olduğu gibi eğitim-öğretimin devamının sağlanabilmesi için Pamukova'da da birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Kırsal yerleşmelerde mevcut olan 8 ilköğretim okulundan 4'ünde birleştirilmiş sınıflarla eğitim-öğretim yapılmıştır. Birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmesinin nedeni kuşkusuz ki buralarda yeterli öğrenci ve öğretmen sayısının bulunmayışıdır. Pamukova'daki birleştirilmiş sınıflı okullarda 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 109 kız, 124 erkek 233 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 65).

Tablo 65. Pamukova BSİO'larda Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Kız	Erkek	Toplam	
Çardak İ.O.	Normal	7	8	15	1
Gökgöz İ.O.	Normal	42	44	86	4
Şeyhvarmaz İ.O.	Normal	26	33	59	3
Teşvikiye 100.Yıl İ.O.	Normal	7	13	20	1
Turgutlu İ.O.	Normal	27	26	53	3
Toplam		109	124	233	12

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Bütün öğrenciler tek bir sınıfta toplanmasına rağmen BSİO'larda ortalama sınıf yoğunluğu 11,09 öğrencidir.¹⁵⁸ Öğretmen başına öğrenci sayısı ise 19,41 öğrencidir. Okullarda kadrolu öğretmen sayısına ilave olarak ücretli öğretmenler de bulunabilmekte ve böylece öğretmen başına düşen öğrenci sayısı daha da azalmaktadır. Kentsel yerleşmelerdeki okullarda ortalama sınıf yoğunluğu 31,70 öğrenci iken BSİO'larda 11,09 öğrenciye düşmesi eğitim açısından olumsuz bir durumu ortaya koymaktadır. Bu okullar kaliteli eğitim veremediği gibi kaynaklarda da israfa neden olmaktadır. Bu uygulamanın yerine merkezi noktalara yeni okullar yapılması ve mevcut okullara sınıf ilavesi ile bu uygulamalara son verilmelidir.

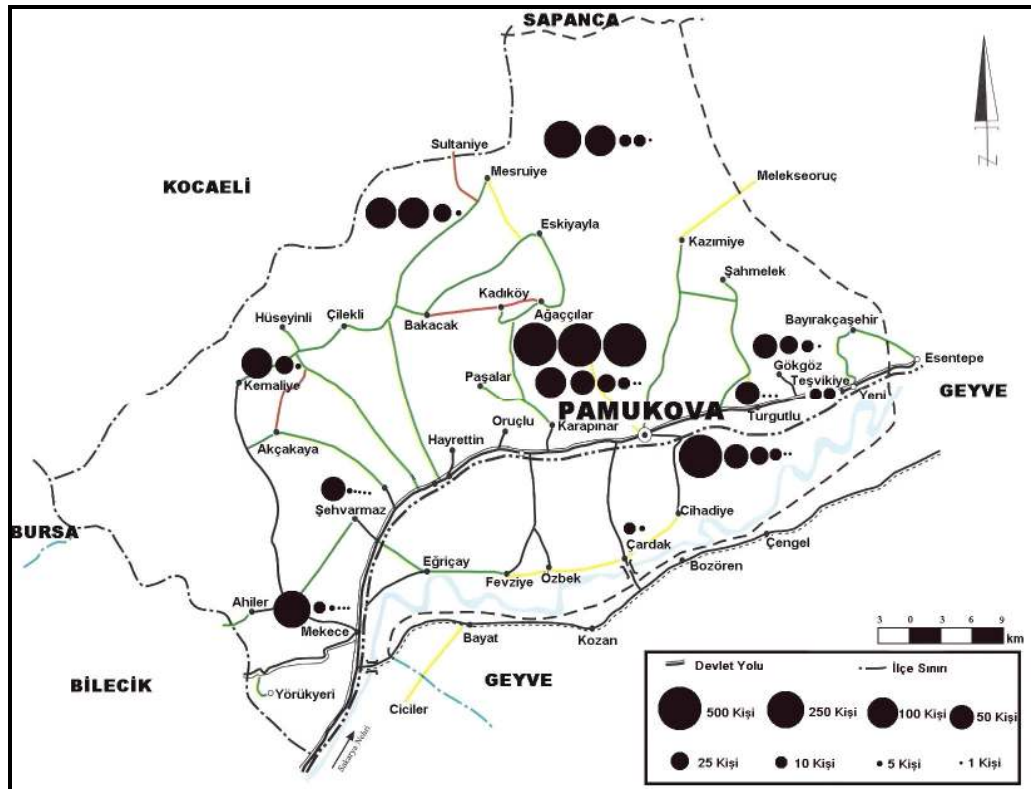
Pamukova'daki ilköğretim okullarında sınıflara göre öğrenci dağılımına bakıldığında (Tablo 66) öğrencilerin sınıflara orantılı olarak dağıldığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında 8 yıllık zorunlu eğitimin payı inkâr edilemez. Pamukova'da yer alan ilköğretim okullarından 5'inde taşınalı eğitim yoluyla eğitim-öğretime devam edilmektedir.

¹⁵⁸ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Sakarya, 2005.

Tablo 66. Pamukova İlköğretim Okulları Sınıflarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okullar	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam
Pamukova 75. Yıl İ.O.	204	151	191	188	215	257	212	227	1.651
Cumhuriyet İ.O.	79	77	75	75	102	67	60	52	587
Çardak İ.O.	5	1	9	-	-	-	-	-	15
Fatmahanım İ.O.	48	36	43	64	55	46	38	41	371
Gökgöz İ.O.	19	24	15	12	16	-	-	-	86
Kemaliye İ.O.	16	20	9	22	13	19	17	14	130
Mekece İ.O.	30	25	30	35	28	38	39	43	268
Pınarlıbacı İ.O.	21	21	41	34	42	23	23	25	230
Şeyhvarmaz İ.O.	8	12	7	15	17	-	-	-	59
Teşvikiye 100.Yıl İ.O.	7	9	4			-	-	-	20
Turgutlu İ.O.	13	9	7	13	11	-	-	-	53
Toplam	450	385	431	458	499	450	389	402	3.470

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

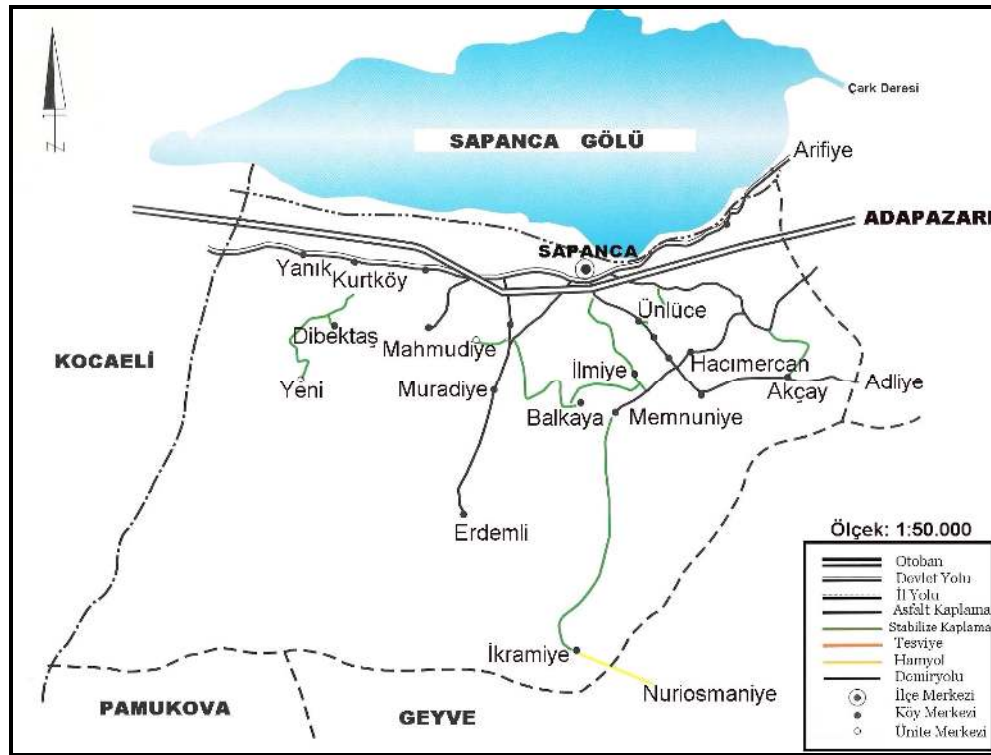

Harita 25. Pamukova İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Pamukova’da bulunan öğretmen sayıları incelendiği zaman, il genelinde bulunan 4.280 ilköğretim öğretmenin 142’sinin Pamukova’da bulunduğu görülmektedir. Bu öğretmenler Sakarya genelinin %3,31’ini oluşturmaktaydı. İl genelindeki öğrencilerin %3,1’inin bulunduğu Pamukova’da öğretmenlerin %3,31’inin bulunması dengeli bir orantının bulunduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin 94’ü kentsel yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında 48’i de kırsal bölge ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Pamukova’da bulunan öğretmenlerin %66’sı kentsel yerleşme ilköğretim okullarında, %34’ü de kırsal yerleşme ilköğretim okullarında görev yapmıştır.

11) SAPANCA İLÇESİ

Bilinen yazılı belgelere göre M.Ö. 1200 yıllarında Frigyalıların bölgeye gelmesiyle, bir yerleşim yeri olarak adı geçen Sapanca, gerçek anlamda M.Ö. 378 tarihinde Bithynia Krallığı tarafından kurulmuştur.¹⁵⁹ Doğu Roma İmparatorluğu zamanında Buanes, Sofhan ve Sofhange adıyla anılmıştır.¹⁶⁰ 1075 yılında Selçukluların gelmesiyle Ayan ve Ayanköy olarak anılmaya başlamıştır.¹⁶¹ Haçlı Seferleri sonucunda bölge Bizanslıların eline geçmiştir. Orhan Bey zamanında Akçakoca tarafından fethedilmiştir.¹⁶² İlçe tarihi İpek Yolu üzerinde konaklama noktası olduğu için tarih boyunca önemini korumuştur.

Harita 26. Sapanca İlçesi.

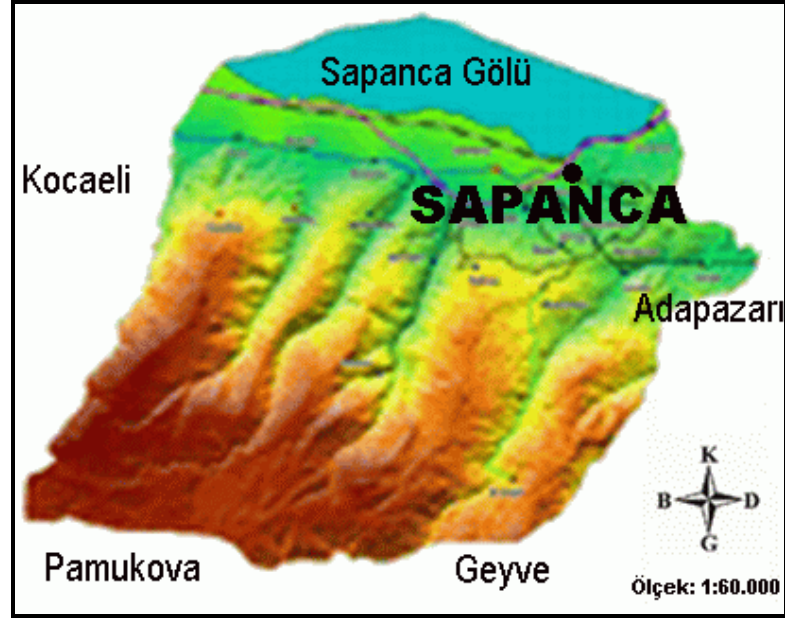
Sapanca Marmara Bölgesi'nde Sakarya İline bağlı bir ilçedir. Kuzeyinde Sapanca Gölü, doğusunda Adapazarı, güneyinde Geyve ve Pamukova, batısında Kocaeli bulunmaktadır (Harita 26, 27).

¹⁵⁹ , Sapanca 2000, Sapanca Kaymakamlığı, Sapanca, 2000, s. 3.

¹⁶⁰ ATSO, Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 82.

¹⁶¹ Sapanca 2000, s. 3.

¹⁶² Uğur TIN, İktisadi Rapor Sakarya 2000, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 66.

Harita 27. Sapanca İlçesi Fiziki Haritası.

İlçenin yüzölçümü 140 km², rakımı 36 m'dir. Sapanca, yüzölçümü en küçük; nüfus yoğunluğu en fazla olan ilçedir. Yüzey şekilleri dağlık ve düzlük alanlar olarak iki şekilde incelenir. İlçenin güneyi oldukça dağlıktır. İlçe merkezinin de bulunduğu kesim bu dağların eteğinde oluşan dağ eteği ovalarıdır. Sapanca Gölü, Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunmaktadır. Bu sebeple ilçe birinci derecede deprem kuşağıdır. Ancak kırık hattının göl içerisinde kalması nedeniyle 1999 depreminden çok fazla etkilenmemiştir.

İlçe çevresinde Akdeniz ve Karadeniz iklimleri arasında geçiş iklimi görülür. Kışlar yağışlıdır ancak fazla soğuk değildir. Yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 13,5°C'dir.

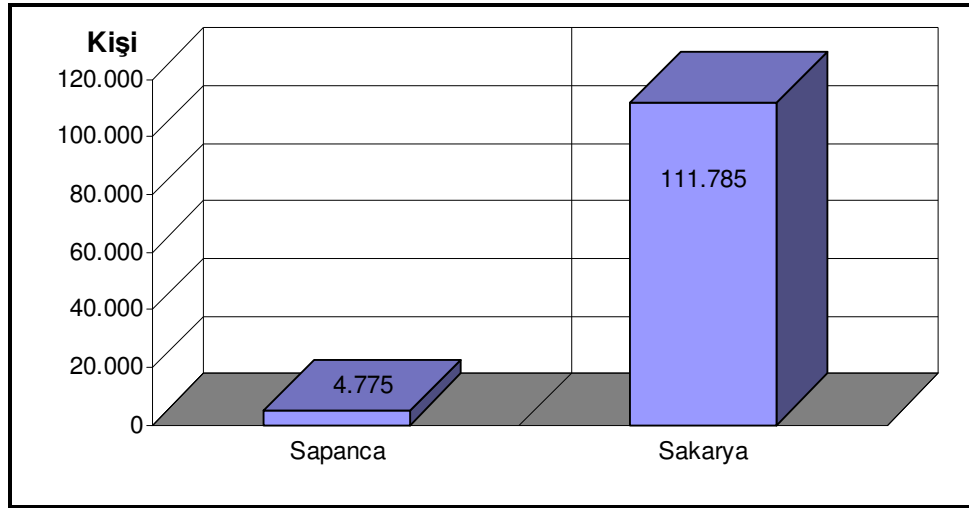
2000 yılı verilerine göre ilçenin nüfusu 36.496'dır. Nüfus bakımından ilçeler arasında altıncı sıradadır.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 13'ü Sapanca ilçesinde bulunmaktadır. Bu 13 okulun Sakarya İli'ndeki ilköğretim okullarına oranı %4'tür. Bu ilköğretim okullarında 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 4.775 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 67). Sakarya İli'nde yer alan öğrencilerin %4'ü Sapanca'da yer almıştır.

Tablo 67. Sapanca İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
12	1	13	2.314	2.461	4.775	26,38

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 30. Sapanca ve Sakarya İlköğretim Öğrenci sayıları (2004–2005).

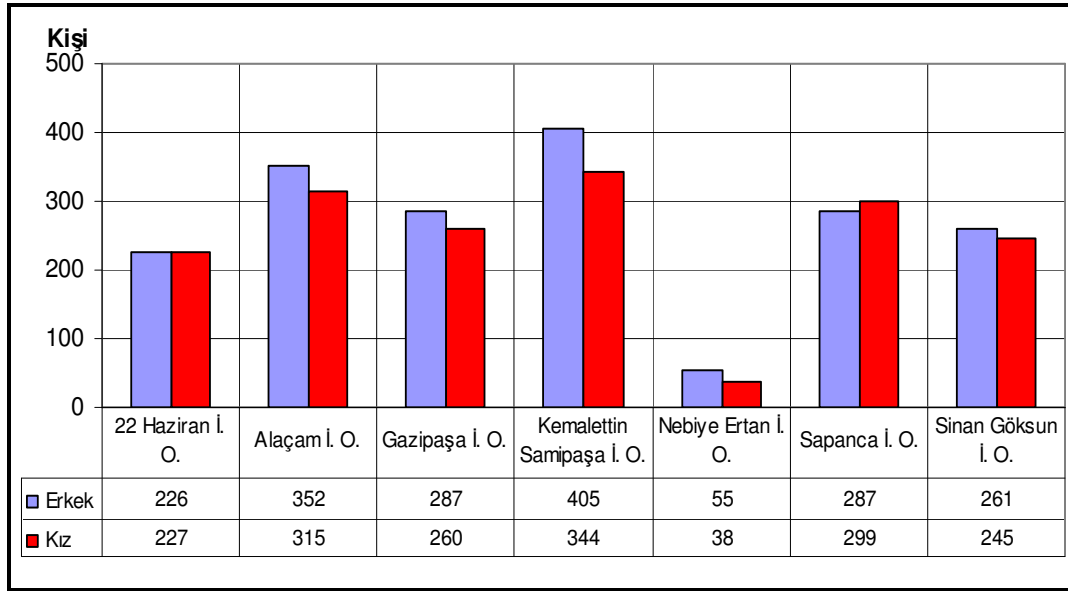
Çalışılan dönemde Sapanca’da bulunan 13 ilköğretim okulunun 7’si yani %54’ü kentsel yerleşmelerde yer almaktaydı. Bu okulların yalnız bir tanesinde ikili öğretim uygulanmıştır.

Tablo 68. Sapanca Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
	Erkek	Kız	Toplam	
22 Haziran İlköğretim Okulu	226	227	453	28,31
Alaçam İlköğretim Okulu	352	315	667	30,31
Gazipaşa İlköğretim Okulu	287	260	547	30,38
Kemalettin Samipaşa İ. Okulu	405	344	749	27,74
Nebiye Ertan İlköğretim Okulu	55	38	93	18,6
Sapanca İlköğretim Okulu	287	299	586	27,90
Sinan Göksun İlköğretim Okulu	261	245	506	31,62
Toplam	1.873	1.728	3.601	28,80

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci sayıları Nebiye Ertan İlköğretim Okulu haricinde orantılı bir dağılım göstermektedir. Nebiye Ertan İlköğretim Okulu'nda 93 öğrenci bulunmakta, diğer okullarda ise 450–750 öğrenci arasında değişim görülmektedir.

Grafik 31. Sapanca Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

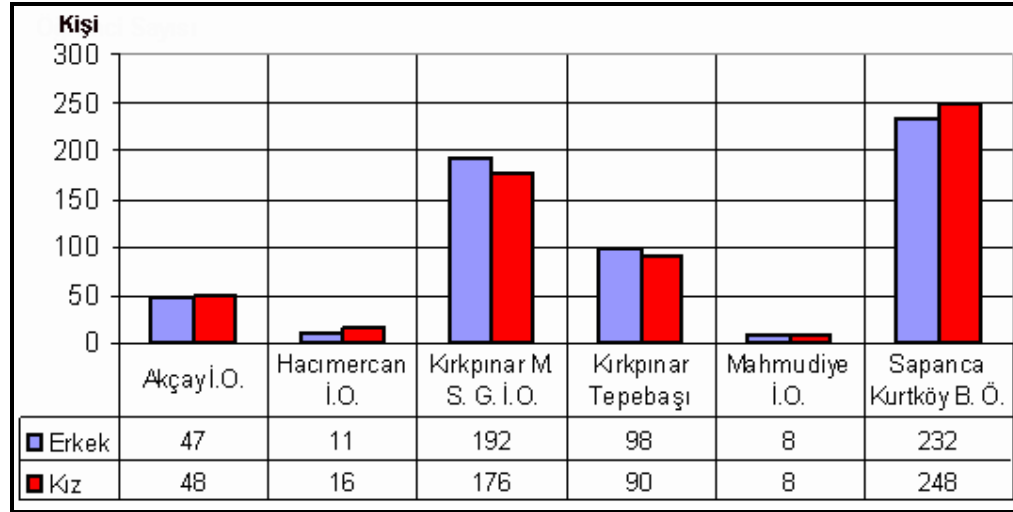
Sapanca ilçesinde yer alan ilköğretim okullarının 6'sı kırsal yerleşmelerde yer almakta ve bu okullarda ilçe genelindeki ilköğretim okullarının %46'sını oluşturmaktaydı. Sapanca'da kent nüfusunun fazla olması okul sayılarının da fazla olmasına neden olmuştur.

Kırsal yerleşmelerde kalan ilköğretim okullarında 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 586 kız, 588 erkek olmak üzere 1.174 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 20,96 öğrencidir.

Tablo 69. Sapanca Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
6	---	6	586	588	1.174	20,96

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 32. Sapanca Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Sakarya İli genelinde yaygın bir şekilde kullanılan birleştirilmiş sınıf uygulamasına Sapanca’da sadece iki okulda; Hacı Mercan İlköğretim Okulu ve Mahmudiye İlköğretim Okulu’nda rastlanmaktaydı. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sapanca’da yer alan birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 43 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 70).

Tablo 70. Sapanca BSİO’larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
2	24	19	43	3

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Sapanca’da birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında öğrenim görmüş öğrencilerin 24’ü kız, 19’u da erkek öğrencilerden oluşmuştur. İki erkek, bir kadın olmak üzere üç öğretmen tarafından eğitim verilen bu okullarda sınıfların ortalama öğrenci sayısı 7,16, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 14,33’tür.

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sapanca’daki 4.775 öğrencinin 3.601’i kentsel yerleşmelerde, 1.174’ü de kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmişlerdir (Tablo 71).

Tablo 71. Sapanca İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okullar	Sınıflar								
	1	2	3	4	5	6	7	8	Toplam
Kentsel İ.O.	466	478	446	465	470	429	435	411	3.601
Kırsal İ.O.	160	166	166	153	148	132	118	127	1.174
BSİO	15	14	14	--	--	--	--	--	43
Toplam	641	658	626	618	628	561	553	538	4.775

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

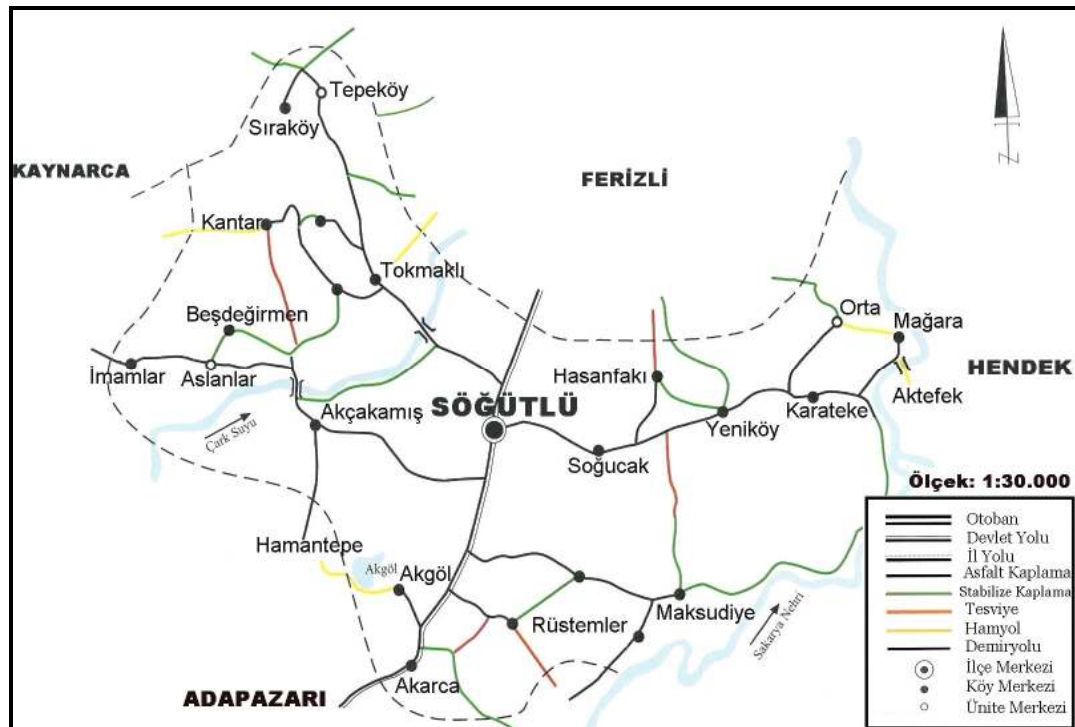
Sapanca'da öğrenim gören öğrencilerin sınıflara dağılımında özellikle kentsel yerleşme ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci sayıları düzenli bir dağılım göstermektedir. Kırsal yerleşme ilköğretim okullarında üçüncü sınıftan sonra bir miktar azalma görülürken, beşinci sınıftan itibaren bu fark belirgin bir düzeye ulaşmaktadır.

Sapanca'da yer alan 13 ilköğretim okulunda 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 210 öğretmen görev yapmıştır. Bu öğretmenlerin 109'u erkek, 101'i de kadındır. Öğretmenlerin 148'i kentsel yerleşmelerde, 62'i de kırsal yerleşmelerde görev yapmıştır.

12) SÖĞÜTLÜ İLÇESİ

Söğüt, M.Ö. 2340 yıllarında Akadlar zamanında kurulmuştur. Sırasıyla; Hitit, Makedonya, Lidya, Roma ve Bizans egemenliğinde kalmıştır.¹⁶³ İlçe merkezine Türklerin ilk yerleşimi Osman Bey'in komutanlarından Konuralp'in göçebe Türkleri buraya yerleştirmesiyle başlamıştır.¹⁶⁴ İlçenin ilk kurulduğu bölge Soğucak Köyü'nün ilçe merkezine bakan, söğüt ağaçlarıyla kaplı bölümü olduğu için "Söğüt" ismiyle anılmıştır.¹⁶⁵

Kurtuluş Savaşı sırasında Sakarya'nın Yunan işgaline uğramasıyla bölge de işgale uğramıştır. Halit Molla ve İpsiz Recep'in çabalarıyla ilçe 20 Haziran 1921'de düşman işgalinden kurtarılmıştır. Uzun yıllar nahiye olarak hizmet veren Söğüt 9 Mayıs 1990 tarihinde ilçe statüsü kazanmıştır.

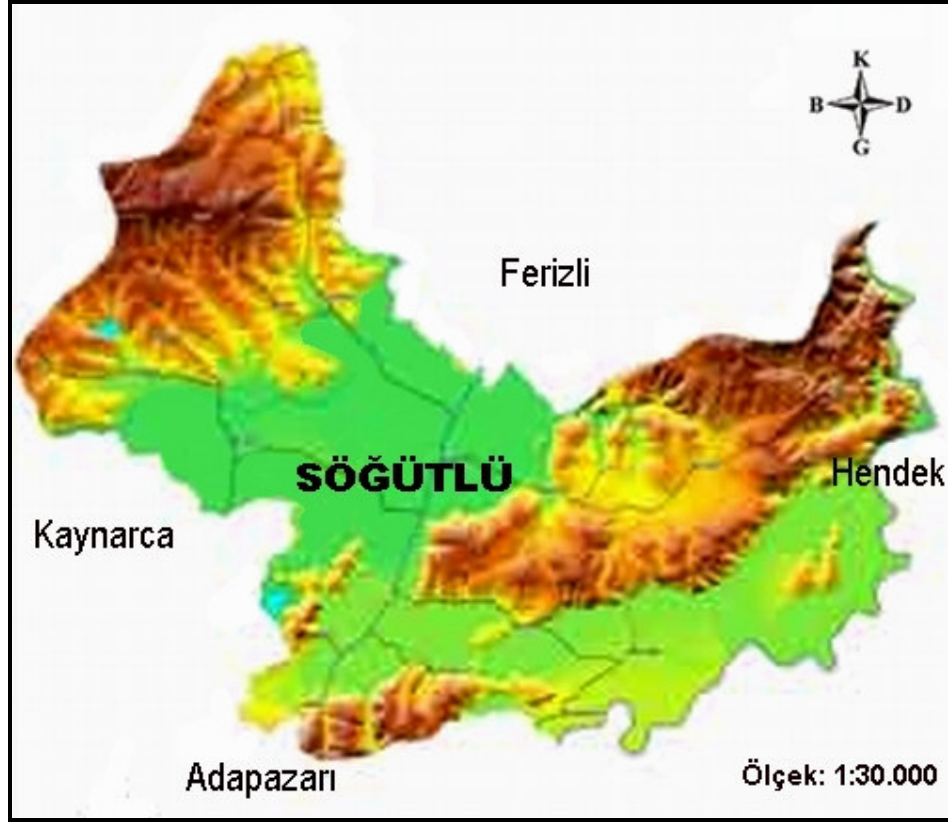
Harita 28. Söğüt İlçesi.

Sakarya İli'nin merkezinde yer alan Söğüt kuzeyden Ferizli, doğudan Hendek, güneyden Adapazarı ve batıdan Kaynarca ilçeleri ile çevrilidir (Harita 28, 29).

¹⁶³ ATSO, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 88.

¹⁶⁴ BAYRAK, *a.g.e.*, s. 123.

¹⁶⁵ Uğur TIN, *İktisadi Rapor Sakarya 2000*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2001, s. 73.

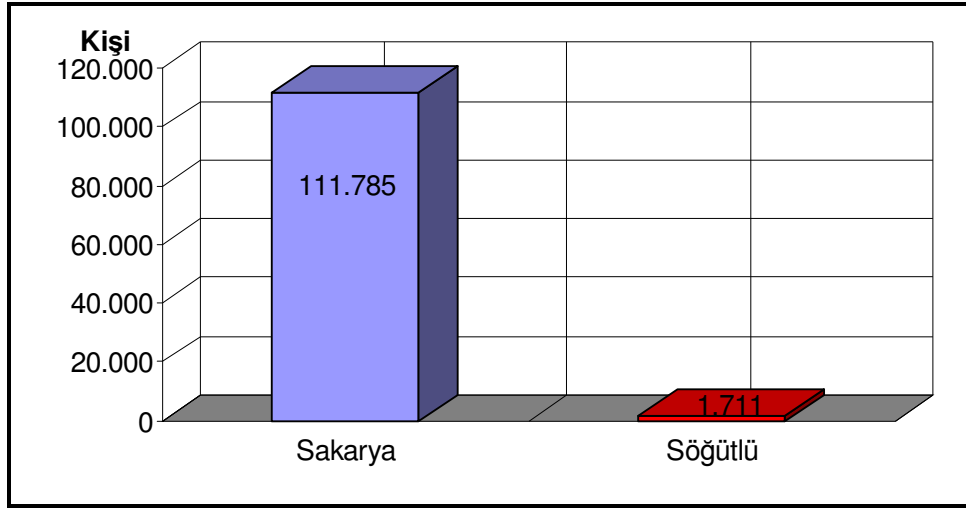

Harita 29. Söğütlü İlçesi Fiziki Haritası.

İlçenin yüzölçümü 141 km², denizden yüksekliği 31 m'dir. Verimli ve geniş ovalara sahiptir. Doğu Karadeniz iklimi ile karasal iklim arasında bir geçiş iklimi görülür. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Söğütlü ilçesinin nüfusu 14.316 kişidir.¹⁶⁶ Bu nüfusun 7.858'i kentte, 6.458'i de kırsal bölgelerde yaşamaktadır.

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 7'i Söğütlü ilçesinde yer almaktadır. Bu okullar Sakarya genelindeki okulların %2'sini oluşturmaktadır. 1.711 öğrencinin öğrenim görmekte (Tablo 72) olduğu bu okullarda il genelindeki 111.785 öğrencinin yaklaşık %2'si öğrenim görmektedir.

¹⁶⁶ Uğur TIN, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *2003 Verileri ile 2004 Yılı İktisadi Raporu*, Merkez Matbaacılık, Sakarya, 2004, s. 111.

Grafik 33. Sakarya ve Söğütli İlköğretim Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Söğütli’de nüfus dağılımında olduğu gibi ilköğretim kurumlarının dağılımında da kentsel nüfusun üstünlüğü görülmektedir. Söğütli’de yer alan ilköğretim okullarının 2’si (%29’u) kırsal yerleşmelerde, 5’i de (%71’i) kentsel yerleşmelerde yer almaktadır. Bu ilköğretim okullarında normal eğitim uygulanmaktadır (Tablo 72).

Tablo 72. Söğütli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
7	--	7	820	891	1.711	25,16

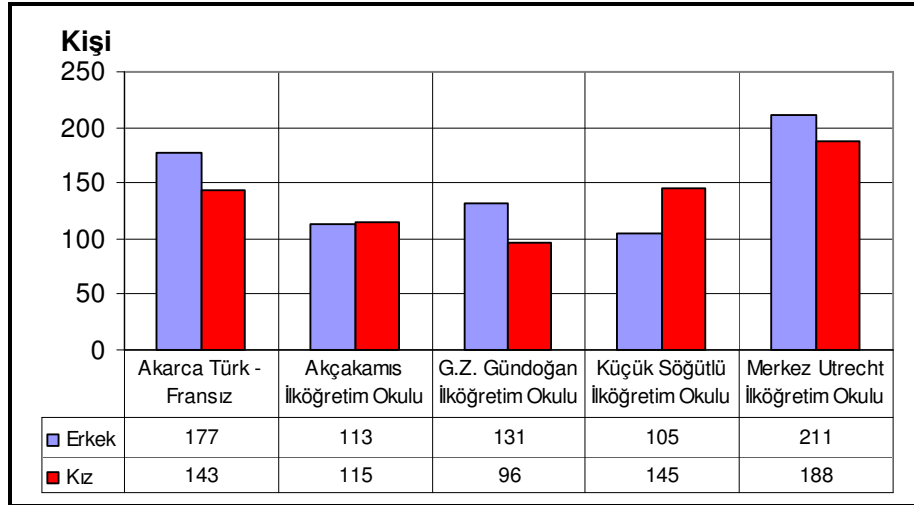
Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Tablo 73. Söğütli Kentsel Yerleşme İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
Akarca Türk - Fransız Kardeşlik İ. O.	Normal	177	143	320
Akçakamıs İlköğretim Okulu	Normal	113	115	228
G.Z. Gündoğan İlköğretim Okulu	Normal	131	96	227
Küçük Söğütli İlköğretim Okulu	Normal	105	145	250
Merkez Utrecht İlköğretim Okulu	Normal	211	188	399
Toplam		737	687	1.424

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci dağılımı tablosu incelendiği zaman Akarca Türk-Fransız Kardeşlik İ.O. ve Merkez Utrecht İ.O.'da öğrenci yoğunluğunun fazla olduğu, diğer okullarda ise dengeli bir öğrenci dağılımı görülmektedir. Bu iki ilköğretim okulunda ortalama sınıf yoğunluğu 23,96 öğrencidir. Diğer okullarda ise 28,2 öğrencidir.

Grafik 34. Söğütlü Kentsel Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

İlçede yer alan 7 ilköğretim okulundan 2'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Oysa bu oran Sakarya il genelinde %63'tür. Söğütlü'de kent nüfusunun fazla olması sonucunda kırsal yerleşmelerde kalan ilköğretim okullarının oranı %28,57 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 74. Söğütlü Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
2	--	2	133	154	287	22,07

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Söğütlü'de bulunan ilköğretim okullarının yalnızca birinde birleştirilmiş sınıf uygulanması kullanılmıştır. Birleştirilmiş sınıf uygulaması kullanılan Yeniköy

İlköğretim Okulu'nda 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 112 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 75. Söğütlü Yeniköy BSİO'da Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004-2005).

Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
Kız	Erkek	Toplam	
46	66	112	4

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

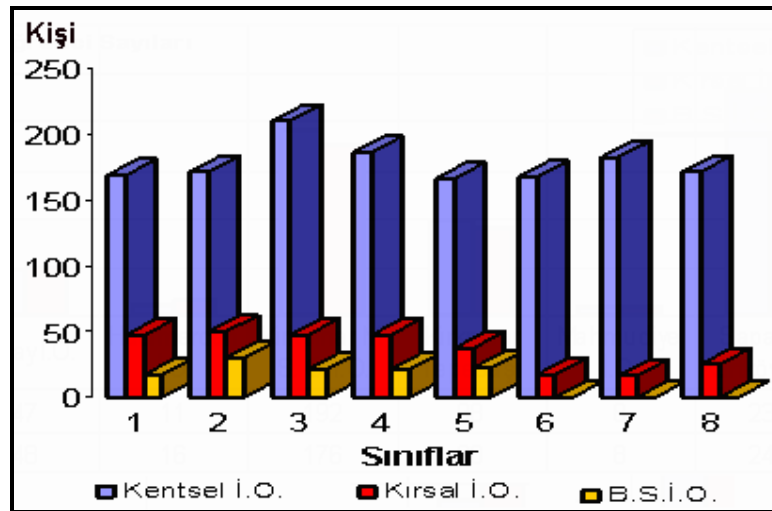
Yeniköy İlköğretim Okulu'nda 112 öğrenci öğrenim görmesine rağmen 4 öğretmen görev yapmıştır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 28'dir. Bu okulun ortalama sınıf yoğunluğu ise 22,4 öğrenci olarak hesaplanmıştır.

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Söğütlü'de öğrenim gören öğrencilerin 1.424'ü kentsel yerleşmelerde, 287'si de kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür (Tablo 76, Grafik 35).

Tablo 76. Söğütlü İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O.	169	171	210	186	166	168	183	171	1.424
Kırsal İ.O.	47	50	48	47	37	17	16	25	287
BSİO	18	30	21	21	22	--	--	--	112

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

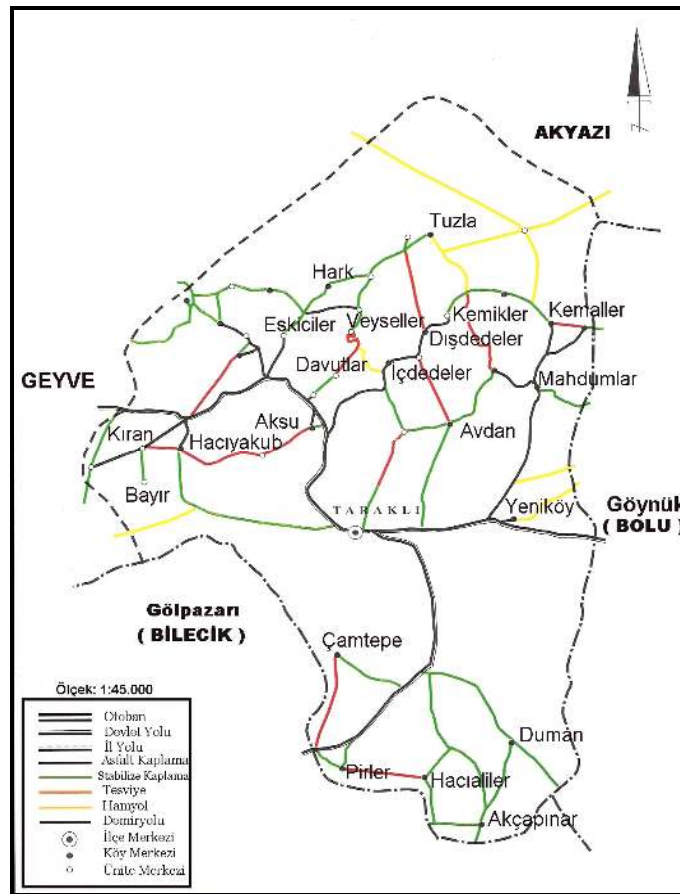
Grafik 35. Söğütlü İlköğretim Okullarında Sınıfların Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

İlköğretim okullarının sınıflar düzeyinde öğrenci dağılımları incelendiği zaman kentsel yerleşme ilköğretim okullarının öğrenci dağılımının düzenli olduğu görülmektedir. Önemli artışlar olmamıştır. Ancak kırsal yerleşme ilköğretim okullarının öğrenci sayılarında beşinci sınıftan sonra belirli bir azalış görülmektedir. Birleştirilmiş sınıf uygulaması şeklinde eğitim veren Yeniköy İlköğretim Okulunda beşinci sınıftan sonra taşınalı eğitim uygulamasına geçildiği için öğrenci bulunmamaktaydı.

Söğütlü’de 2004–2005 eğitim-öğretim yılında bulunan öğretmenlerin 57’si kentsel yerleşme, 11’i de kırsal yerleşme ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Söğütlü’de görev yapan 68 öğretmen Sakarya il genelinde yer alan öğretmenlerin yalnızca %2’sini oluşturmuştur. Sakarya’daki öğrencilerin %2’sinin bulunduğu ilçede öğretmenlerin %2’sinin bulunmuş olması öğrenci-öğretmen oranında dengeli bir dağılım olduğunu göstermektedir.

13) TARAKLI İLÇESİ

Eski adı “Dablar, Dablis¹⁶⁷” olan Taraklı Helenistik dönemde “Bithynia” adını alan bölge içinde yer almıştır¹⁶⁸. Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan önce Ertuğrul Gazi zamanında Osman Bey’in komutanı Samsa Çavuş, Sakarya Vadisi’ndeki Sorkun, Yenice Tarakçı (Taraklı) ve Göynük taraflarına akınlar düzenlemiş ve Hristiyan halkın yaşadığı bu toprakları Bizans İmparatorluğu’ndan alarak Osmanlı Beyliği’nin topraklarına katmıştır. Yavuz Sultan Selim Mısır Seferine çıkarken Taraklı’da konaklamış ve veziri Yunus Paşa şu anda da kendi adıyla anılan Yunus Paşa Camii’ni 1517 yılında yaptırmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde halkın şimşir kaşık ve tarak yapması nedeniyle adının Yenice Taraklı olarak anıldığı yazılmaktadır.¹⁶⁹

Harita 30. Taraklı İlçesi.

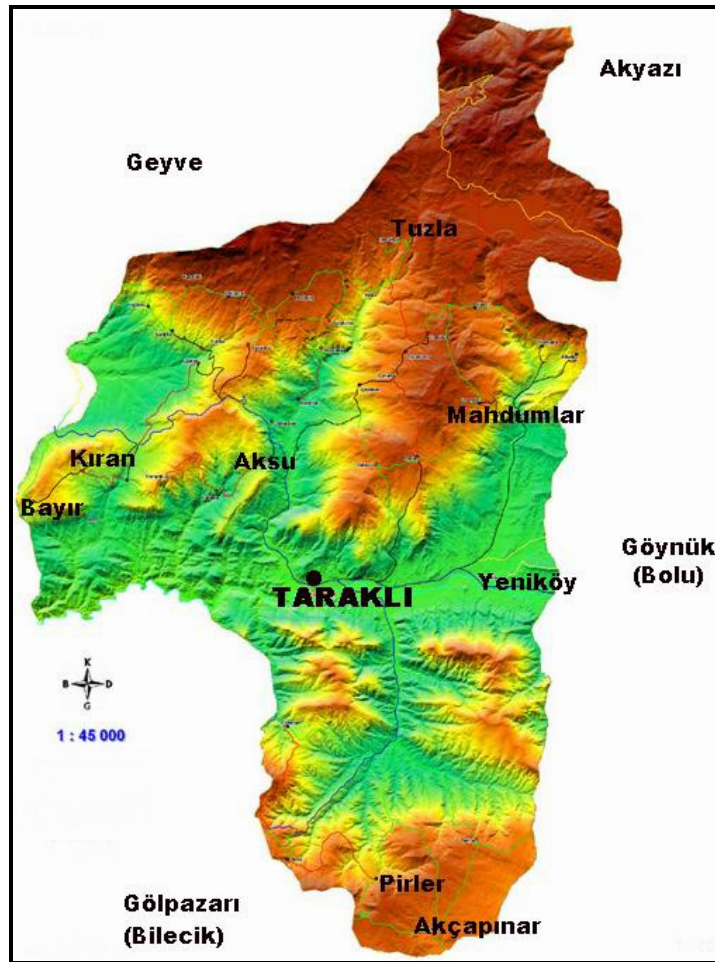
¹⁶⁷ Bülent BAYRAKTAR, *Sosyal ve Ekonomik Yönleriyle Sakarya*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1998, s. 34.

¹⁶⁸ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, *Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu*, Rekza Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 91.

¹⁶⁹ Taraklı Kaymaklığı, *Tarihin Doğayla Buluştuğu Yer Taraklı*, Çizgi Ofset, Sakarya, 2003, s. 3.

1926–1928 yılları arasında Bucak haline gelen Taraklı'da 1954 yılında Belediye teşkilatı kurulmuş ve 1987 yılına kadar Geyve ilçesine bağlı bir kasaba olarak varlığını sürdürmüştür.¹⁷⁰ 27 Haziran 1987 tarihinde çıkartılan 3392 sayılı yasa ile ilçe teşkilatı kurulmuş ve Taraklı ilçe sıfatını almıştır.¹⁷¹

Taraklı, Marmara Bölgesi'nin doğusunda Sakarya İli içerisinde yer almaktadır (Harita 30, 31). Kuzey doğusunda Akyazı, kuzey batısında Geyve, doğusunda Göynük (Bolu), güney batısında Gölpazarı (Bilecik) yer almaktadır. İlçenin yüzölçümü 334 km² olup, bu alanın %20'si tarım alanı, %60'ı orman ve fundalık alan %10'u çayır ve mera alanı ve %10'u da tarım dışı alandır.¹⁷²

Harita 31. Taraklı İlçesi Fiziki Haritası.

¹⁷⁰ Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya, s. 85.

¹⁷¹ Taraklı Kaymakamlığı, a.g.e., s. 7.

¹⁷² ATSO, Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu, Reksa Reklamcılık Ltd., Sakarya, 2003, s. 91.

İlçenin 2002 nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre toplam nüfusu 9.212'dir.¹⁷³ Nüfusun 4.146'sı kent merkezinde, 5.066'sı ise kırsal kesimde yaşamaktadır.¹⁷⁴

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde bulunan 373 ilköğretim okulundan 10'u Taraklı ilçesinde yer almaktadır. Bu okullar il genelinin yalnızca %3,7'sini oluşturuyordu. 10 ilköğretim okulu bulunan Taraklı'da 993 öğrenci öğrenim görmüştür. İl genelindeki 111.785 öğrencinin yaklaşık %1'lik kısmı Taraklı'da öğrenim görüyordu. Nüfus ve öğrenci sayıları bakımından Söğütli ve Karapürçek ilçelerinden düşük olmasına rağmen okul sayısı olarak bu ilçelerde bulunan 7'şer okula rağmen Taraklı'da 10 ilköğretim okulu bulunmaktadır.

İl genelinde olduğu gibi Taraklı'da da kırsal nüfus kentsel nüfusa göre fazladır. Buna bağlı olarak ilköğretim okullarının dağılımı da kırsal kesimlerde yoğunluk göstermektedir. Taraklı ilçe merkezinde 2 ilköğretim okulu bulunmaktadır (Tablo 77). Bu okullarda normal öğretim uygulanmaktadır.

Tablo 77. Taraklı Kentsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı		
	Kız	Erkek	Toplam
Yenidoğan İ.O	28	47	75
PİO	345	383	728
Toplam	373	430	803

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci dağılımı incelendiği zaman kentsel yerleşmede bulunan öğrencilerin %91'inin PİO'da toplandığı; geriye kalan %9'luk kısmın ise Yenidoğan İlköğretim Okulu'nda yer aldığı görülmektedir. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında kent merkezindeki okullarda 803 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 403'ü erkek, 373'ü kız öğrencilerden oluşmaktaydı. Sakarya il genelinde sınıf yoğunluğu ortalama 36 öğrencidir. Bu rakam Taraklı ilçesinde ise ortalama 16,8 öğrencidir. İl geneline göre sınıflara düşen öğrenci sayısının az olması Taraklı eğitimi için önemli bir avantajdır.

¹⁷³ Taraklı Kaymakamlığı, *a.g.e.*, s. 17.

¹⁷⁴ DİE, *a.g.e.*, s. 61.

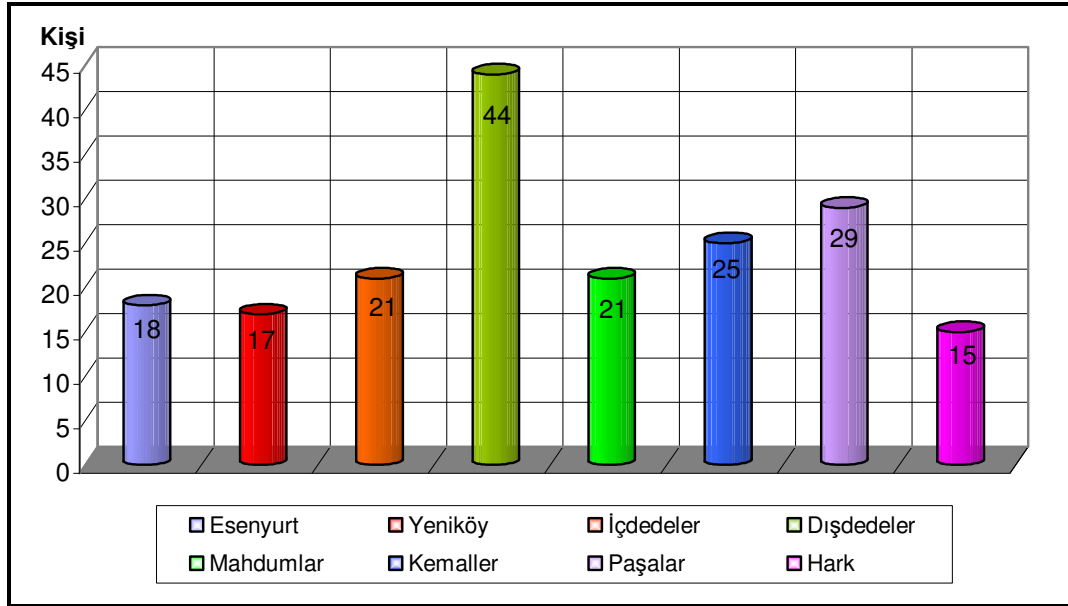
Sakarya'daki ilköğretim okullarının 236'sı (%63'ü) kırsal yerleşmelerde bulunmaktadır. Taraklı ilçesinde de buna benzer bir durum söz konusudur. Kent merkezindeki 2 okula karşılık, 8 okul kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Bu okulların oranı %20'dir.

Taraklı ilçe merkezi dışında kalan yerleşmelerde 8 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Taraklı kırsal yerleşmelerinde kalan ilköğretim okullarında 2004-2005 eğitim öğretim yılında 96 kız, 94 erkek toplam 190 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci yoğunluğu ortalama 5,75'tir.

Tablo 78. Taraklı Kırsal Yerleşmedeki İlköğretim Okulları ve Öğrenci Sayıları (2004-2005).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı		
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
8	---	8	96	94	190

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Grafik 36. Taraklı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarının Öğrenci Dağılımı (2004-2005).

İlçede kırsal yerleşmelerin küçük olması ve öğrenci sayılarının azlığı nedeniyle 10 ilköğretim okulunun 9'unda birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Şehrin sahip olduğu topografya ve halkın geçim kaynakları bu yerleşmeleri zorunlu kılmıştır.

Taraklı'daki birleştirilmiş sınıflı okullarda 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 265 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 79).

Tablo 79. Taraklı'da Yer Alan BSİO'larda Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2004–2005).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
9	123	142	265	12

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri.

Taraklı'da yer alan BSİO'larda toplam 265 öğrenci öğrenim görmesine rağmen 9 okulda sadece 12 öğretmen görev yapmıştır. Bu durum da öğretmen başına düşen öğrenci sayısının artmasına neden olmuştur. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 22'dir. Taraklı kent merkezindeki okullarda sınıf başına ortalama 30,8 öğrenci düşmesine rağmen BSİO'larda bu sayı ortalama 6,9'a düşmektedir. Öğrenci sayılarının bu kadar düşük olması hem kaliteli eğitim verilmesini engellemekte hem de kaynak israfına neden olmaktadır. Bunun yerine taşınmalı olarak eğitim veren merkez okul sayısı artırılmalı ve bu öğrencilerin kaliteli eğitim almaları sağlanmalıdır.

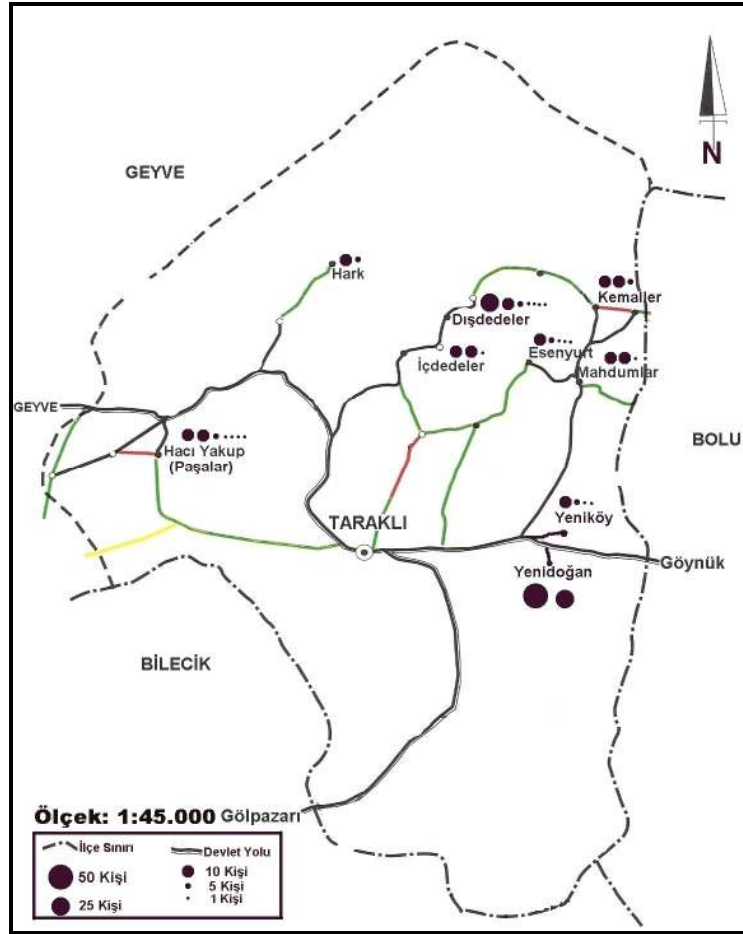
2004–2005 eğitim öğretim yılında Taraklı'daki 986 öğrencinin 796'sı kent merkezindeki ilköğretim okullarında, geriye kalan 190'ı ise kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında öğrenim görmektedirler (Tablo 80). Taraklı PİO hariç diğer ilköğretim okullarının tamamında birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir.

Tablo 80. Taraklı İlköğretim Okullarında Öğrencilerin Sınıflara Dağılımı (2004–2005).

Okullar	Sınıflar								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Kentsel İ.O	98	90	89	92	104	105	106	112	796
Kırsal İ.O	51	35	46	35	23	--	--	--	190
BSİO	65	48	65	53	34	--	--	--	265

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri.

İlköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin sınıflara dağılımının düzenli olduğu dikkati çekmektedir. Kentsel yerleşmelerdeki ilköğretim okulunda 4. sınıftan itibaren öğrenci sayıları artmaktadır. Bu artışta 3. sınıftan itibaren taşınmalı eğitim uygulamasına gidilmesi etkili olmuştur.

Harita 32. Taraklı BSİO'larında Öğrenci Dağılımı (2004–2005).

Sakarya İli'nde yer alan 2 pansiyonlu ilköğretim okulundan 1'i Taraklı ilçesinde yer almaktadır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Taraklı PİO'da 728 öğrenci öğrenim görmektedir. Taraklı'daki BSİO'ların 5'inde öğrenciler 5. sınıfa kadar öğrenim görmekte ve bu sınıftan sonra taşınmalı olarak Taraklı PİO'ya devam etmektedirler. Bu durumun giderilmesi ve öğrencilerin daha modern şartlarda öğrenimlerine devam etmeleri için taşınmalı eğitim veren merkez okul sayısı artırılmalıdır.

Öğretmen sayıları incelendiği zaman Sakarya il genelindeki 4.280 ilköğretim öğretmeninden yalnızca 34'ünün Taraklı'da yer aldığı görülmektedir. Bu öğretmenlerin 28'i ilçe merkezinde yer almaktadır. Kırsal yerleşmelerdeki okul sayısı 8 olmasına rağmen bu okullarda 6 öğretmenin yanı sıra 6 tane de vekil öğretmen görev yapmıştır. Buradan da kırsal kesimde öğretmen sıkıntısı çekildiği ve bu durumu gidermek için vekil öğretmen uygulamasına gidildiği anlaşılmaktadır.

B) DEPREMİN EĞİTİME YANSIMALARI

17 Ağustos depreminin Adapazarı'na bıraktığı en büyük problemlerden biri şüphesiz ki eğitim konusudur. Depremde ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarına mensup personel ve öğrencilerde önemli miktarda kayıplar meydana gelmiştir.

Resim 2. Deprem Sonrasında Kurulan Prefabrik Sınıflardan Bir Görüntü.

17 Ağustos 1999 depreminden sonra can kayıplarının yanı sıra, binalarda meydana gelen maddi hasarlar sebebiyle eğitime iki hafta ara verilmek zorunda kalınmıştır. Sakarya Valiliği eğitimin 1 Ekim 1999 tarihinde başlamasını kararlaştırmıştır. Ancak okulların ve Sakarya'nın durumu okulların bu tarihte açılmasına imkân vermemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı yeni bir açıklama yaparak eğitim-öğretimin 27 Ekim'de başlayacağını bildirmiştir.¹⁷⁵

1998–1999 eğitim-öğretim yılı sonu itibari ile 502 okulda, 3.325 derslikte, 133.711 öğrenci ve 5.724 öğretmen bulunmaktadır (Tablo 81).

Tablo 81. Sakarya Eğitiminin Deprem Öncesi Durumu (1998–1999).

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı
İlköğretim	439	108.421	3.126	3.302
Ortaöğretim	63	25.290	2.422	873
Toplam	502	133.711	5.548	4.175

Kaynak: Türker EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*, s. 78.

¹⁷⁵ ŞAHİN, a.g.m., s. 801.

Deprem sonucunda okullardan bazıları hasar görmezken tüm okullar için bu durum söz konusu olmamıştır. Depremi hafif hasarla atlatan 105 okuldan 98'i devlet tarafından, 7'si de okulların kendi imkânları ve gönüllü kuruluşların katkıları ile onarılarak eğitime hazır duruma getirilmiştir.¹⁷⁶ Depremden 280 okul hasarsız, 105 okul hafif hasarlı, 49 okul orta hasarlı ve 69 okulda ağır hasarlı olarak çıkmıştır (Tablo 82). Deprem esnasında hiçbir okulun yıkılmamış olması da okulların depreme dayanıklılık bakımından iyi durumda olduklarını göstermektedir.

Resim 3. Deprem Sonrasında Oluşturulan Çadır Sınıflardan Bir Görünüm.

Tablo 82. 17 Ağustos 1999 Depremi Sonrası Eğitim Kurumlarının Durumu.

Hasar Durumu	Sayısı	Açıklamalar
Hasarsız	280	---
Hafif Hasarlı	105	Onarıldı
Orta Hasarlı	49	Onarıldı
Ağır Hasarlı	69	Yıkıldı, enkazı kaldırıldı.
Deprem Esnasında Yıkılan	---	---

Kaynak: Türker EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*, s. 78.

¹⁷⁶ EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*, s. 78.

11-12 Kasım depremlerinden önce orta hasarlı olarak tespit edilen 70 okul binasının 63'ü takviye edilerek eğitim-öğretime hazır hale getirilmiştir. Orta hasarlı 70 okul arasında bulunan 11 okul 11-12 Kasım depremleri sonunda ağır hasarlı olarak tespit edilmiş ve böylece ağır hasarlı okul sayısı 69'a yükselmiştir (Resim 4).¹⁷⁷

Resim 4. Deprem Sonrası Atatürk İlköğretim Okulu Yıkım Çalışmaları.

İl genelinde toplam 74 okulda 751 derslik yapımı planlanmış, 28 okulda 227 derslik bitirilerek hemen hizmete sunulmuştur. 524 derslik ise 1 ay içerisinde tamamlanarak eğitim-öğretime sunulmuştur. Söz konusu 39 okul ve 364 derslik devlet eliyle yaptırılmıştır (Resim 5).

¹⁷⁷ EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*, s. 78.

Resim 5. Deprem Sonrasında Yıkılan Atatürk İlköğretim Okulunun Yeni Hali.

Özel sektör, hayırsever kişi ve kuruluşlarda okulların yapımına katkıda bulunmuşlardır. Eğitime katkıda bulunan hayırseverler aşağıda listelenmiştir (Tablo 85).

Tablo 83. 1999 Depremi Sonrasında Gönüllü Kuruluş ve Kişilerce Yaptırılan Okul ve Tesisler.

İlçe	İşin Adı	Karakteristik	Yaptıranlar
Adapazarı	Dernekkırı İ.O.	6 Derslikli ek bina	Adana Mimarlar Odası
Adapazarı	Dağdibi İ.O.	8 Derslikli yeni bina	Berna YILMAZ
Adapazarı	ENKA İ.O.	8 Derslikli yeni bina	ENKA Holding
Adapazarı	Cap Anamur İ.O.	8 Derslikli yeni bina	Jean Paul BALTACI
Adapazarı	Nurettin Tepe İ.O.	8 Derslikli yeni bina	Rotary Kulübü
Adapazarı	Ş.M.ÖZEN İ.O.	8 Derslikli ek bina	Alarko Holding
Adapazarı	Kuyumcular Odası L.	8 Derslikli yeni bina	İst. Kuy. Odası
Adapazarı	Kuyumcular Odası İ.O.	8 Derslikli yeni bina	İst. Kuy. Odası
Adapazarı	Ç.Y.H.Mehmet AKKOÇ	10 Derslikli yeni	ASELSAN
Adapazarı	Sakarya E.M.Lisesi'ne	10 Derslikli ek bina	İthal Otomobilciler Der.
Adapazarı	İsrail Köyü İ.O.	10 Derslikli yeni	İsrail Hükümeti
Adapazarı	Adapazarı T.M.L.	12 Derslikli yeni	Tansu ÇİLLER
Adapazarı	Alancuma İ.O.	8 Derslikli yeni bina	Alman Hükümeti
Adapazarı	Cengiz Topel İ.O.	5 Derslikli ek bina	CESVİ
Adapazarı	İsmet İnönü İ.O.	8 Derslikli ek bina	Mercy Corps Europe
Adapazarı	Yeni Yüzyıl İ.O.	16 Derslikli yeni	Türkiye İçin Birleşik Yardım
Adapazarı	Arabacı Alanı İ.O.	8 Derslikli yeni bina	Kanada Hükümeti
Adapazarı	Abalı İ.O.	8 Derslikli yeni bina	CARİTAŞ

Adapazarı	Neviye İ.O.	8 Derslikli yeni bina	GEMİNİ Turizm
Adapazarı	M.ValiUYGUR İ.O.	8 Derslikli ek bina	Chicago Başkonsolosluğu
Adapazarı	Sakarya Anadou L	8 Derslikli ek bina	ABBOOT İlaç Sanayi
Adapazarı	Mithatpaşa Lisesi	10 Derslikli yeni	Özel Alman Lisesi
Adapazarı	Erenler İ.O.	14 Derslikli ek bina	İspanyol Kızılhaçı
Adapazarı	Ozanlar Ş.S.ESADOĞLU	16 Derslikli yeni	TBMM Vakfı
Adapazarı	Bankalar Birliği İ.O.	16 Derslikli yeni	Türkiye Bankalar Birliği
Adapazarı	Anadolu Öğretmen L.	50 Konut	Türkiye Eğitim Gönüllüleri
Adapazarı	Halk Eğitim Merkezi	Yeni Bina	Ç.Y.D.D.
Adapazarı	Öğretmen Lojmanı	14 Tane Lojman	Saint Benoit
Akyazı	Konuralp İ.O.	16 Derslikli yeni	Johnson-Johnson
Akyazı	Merkez Boş Arsaya	32 Derslikli 960	Fransız Kızılhaçı
Akyazı	Anadolu Lisesi	20 Derslikli yeni	Singapur Hükümeti
Akyazı	Atatürk İ.O.	12 Derslikli yeni	Türk Eğitim Vakfı
Söğütlü	Merkez İ.O.	16 Derslikli yeni	UTRETCH Türkiye'ye Yrd.
Söğütlü	Akarca Köyü İ.O.	5 Derslikli yeni bina	Saint Joseph Lisesi
Söğütlü	Gündoğan İ.O.	10 Derslikli yeni	Alman Deprem Yardım Kom.
Ferizli	Merkez	10 Konut	Türkiye Yardımseverler Der.
Ferizli	Öztaş İ.O.	5 Derslikli ek bina	Alman Kiliseler Birliği
Ferizli	Öztaş İ.O.	6 Derslikli ek bina	Ç.Y.D.D.
Ferizli	Ş.Hacı Uzun İ.O.	8 Derslikli yeni bina	Ç.Y.D.D.
TOPLAM		367 DERLİK	

Deprem yaralarını bir an önce sarmak için yapılan yardımlar arasında sadece binalar değil, bizzat öğrenciler için de yardımlar bulunmaktadır (Tablo 84).

Tablo 84. Deprem Sonrası Öğrencilere Yapılan Yardımlar.

Cinsi	Gelen	Dağıtılan
İlköğretim Kitabı	492.986	492.986
Lise Kitabı	49.968	49.968
Anadolu L. Y. Dil Kitabı	14.000	14.000
Öğrenci Ayakkabısı	10.258	10.258
Defter	14.580	14.580
Malzemeli Çanta	31.351	31.351
Önlük	20.681	20.681
Değişik Malzeme	27.698	27.698
Mont-Anorak	9.500	9.500
Çeşitli Giysiler	200 koli	200 koli
TEV	Öğrenci Bursu	418 öğrenciye
11 Valilikçe çeşitli ürünler	1.500 tane	1.500 tane

Kaynak: Türker EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*.

17 Ağustos 1999 depremi sonrasında yapılan derslik sayıları yıkılanları geçerek Adapazarı eğitimine ilave katkı yapmıştır. Depremde kaybedilen 436 derslik yerine 751'i prefabrik, 502'si kalıcı derslik olmak üzere 1.253 derslik yapılmış ve yıkılanlardan ayrı olarak 817 derslik kazanılmıştır.

Adapazarı merkezinde yıkılan 158 dersliğin yerine 311 derslik yapılmış ve böylece 153 derslik kazanılmıştır. İlçelerde yıkılan 105 dersliğin yerine 429 derslik yapılmış ve böylece 324 derslik eğitime ilave edilmiştir. Sonuç olarak yıkılan 436 derslik yerine 1.253 derslik yapılmış ve 817 yeni derslik Sakarya'ya kazandırılmıştır.¹⁷⁸

Depremi meydana getirdiği psikolojik sorunları ortadan kaldırmak amacıyla okul yöneticilerine, rehber öğretmenlere Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonu ile UNICEF tarafından seminerler verilmiştir.

Tablo 85. Sakarya'da Öğrenci-Öğretmen Sayısı (2000).

Okul-Öğrenci-Öğretmen	Sayı
Okul Sayısı	464
Prefabrik Okul Sayısı	13
İlköğretimde Öğrenci Sayısı	104.473
Ortaöğretimde Öğrenci Sayısı	24.389
Çadır Sayısı *	36
Çadır Kurulan Okul Sayısı	4
Çadırdaki Eğitim Gören Öğrenci Sayısı	2.400
Öğretmen Sayısı	4.180
Giden Öğretmen Sayısı	1.232
Gelen Öğretmen Sayısı	850
Öğretmen İhtiyacı	1.267

Kaynak: Türker EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*.

¹⁷⁸ EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*, s. 80.

* 2000-2001 eğitim-öğretim yılı itibarıyla çadır sınıflar tamamen ortadan kaldırılmıştır.

C) TAŞIMALI EĞİTİM

Okulu bulunmayan, nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerindeki ilköğretim çağına gelmiş çocuklar ile birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan okullarda bulunan öğrencilerin, daha kaliteli eğitim-öğretim imkânına kavuşturulması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretimden herkesin eşit şekilde yararlanması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nce "Taşımali İlköğretim Uygulaması" başlatılmış ve ülke geneline yaygınlaştırılmıştır.¹⁷⁹

İlk olarak 1989–1990 öğretim yılında Kırklareli ilinde 3, Kocaeli ilinde 2 merkez okulda pilot uygulama mahiyetinde başlatılan taşımali ilköğretim uygulamasının yararlı olduğu tespit edildiğinden uygulamanın yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir. Bu öğretim yılında, 2 ilin 12 okul ve yerleşim biriminden 305 öğrenci, beş merkez okula taşınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın arzuladığı verimi elde etmesi üzerine de 1990–1991 öğretim yılından itibaren "Taşımali İlköğretim Uygulaması"na geçilmiştir.¹⁸⁰

1998–1999 öğretim yılında 521.021, 1999–2000 öğretim yılında 635.041, 2000–2001 öğretim yılında 607.918, 2001–2002 öğretim yılında 629.796 öğrenci olmak üzere toplam 2.393.973 öğrenci taşımali ilköğretim uygulaması kapsamına alınmıştır.¹⁸¹

1990–1991 öğretim yılında 9 ilde yapılan Taşımali İlköğretim, gösterilen ilgi ve talep üzerine hızlı bir şekilde yaygınlaştırılmış, 2002–2003 öğretim yılında ise 79 ilde uygulamaya geçirilmiştir. Bu arada taşınan öğrencilerin öğle yemeklerini de Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Başkanlığınca gönderilen ödeneklerle karşılanmasına başlanmıştır.

Öğrenci taşımacılığı hızla yaygınlaşmış ve 2003–2004 öğretim yılında 28.493 yerleşim biriminden 647.921 öğrenci, 5.559 merkez okula 32.927 araçla taşınmıştır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 80 il'de 29.245 yerleşim biriminden 669.487 öğrenci 5.651 merkez okula günü birlik taşınarak eğitim-öğretim yapmıştır.¹⁸²

Taşımali eğitim uygulaması beraberinde birtakım sorunlarda getirmiştir. Bunlar ulaşımın zaman alması, mesafe uzadıkça fizyolojik ve psikolojik yorgunlukların artması, erken kalkıldığı için uykusuzluk, taşıtların okula geç kalması vb. problemlerdir.

¹⁷⁹ Asım ARI, "Taşımali İlköğretim Uygulaması (Uşak Örneği)", Gazi Üniversitesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. XXIII, s. 104.

¹⁸⁰ ARI, *a.g.m.*, s. 104.

¹⁸¹ www.meb.gov.tr (20.05.2005).

¹⁸² www.meb.gov.tr (20.05.2005).

Her ne kadar çeşitli problemleri beraberinde getirse de taşınalı ilköğretim uygulaması yerine alternatifi üretilene kadar etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

1) SAKARYA İLİ'NDE TAŞINALI EĞİTİM

Sakarya İli %55,5'lik kırsal nüfus oranıyla kırsal yerleşme ağırlıklı bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal nüfusun ağırlıklı olması nedeniyle eğitim-öğretim işlerinde aksaklıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu aksaklıklar yurt genelinde olduğu gibi PİO, YİBO ve taşınalı eğitim uygulamasıyla çözülmeye çalışılmaktadır. Sakarya İli'nde 1954 yılında 237 ilkokul bulunmaktaydı. Bu sayı 1960 yılında 413'e, 1965 yılında 482'ye, 1970 yılında 544'e ve Cumhuriyetimizin 75. yılında da 608'e ulaşmıştır. 1997-98 eğitim-öğretim yılına kadar sürekli artmakta olan okul sayısı bu tarihte 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi nedeniyle gerilemeye başlamış ve araştırma dönemi olan 2004-2005 eğitim-öğretim yılında 373'e kadar gerilemiştir.

Araştırmanın yapıldığı 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya İli'nde 8.597'si kız, 8.738'i de erkek olmak üzere toplam 17.335 öğrenciye taşınalı eğitim verilmiştir. Aynı yıl 600 okuldan taşınan öğrenciler taşıma merkezi olan 118 okulda eğitimlerine devam etmişlerdir.

Tablo 86. Sakarya'da Taşınalı Eğitimin Dağılımı (2004-2005).

İlçesi	Merkez Okul Sayısı	Merkez Okul Derslik Sayısı	Merkez Okul Öğr. Sayısı	Taşınan Okul Sayısı	Taşınan Okul Derslik Sayısı
Adapazarı	22	281	7852	81	109
Akyazı	19	170	3913	81	98
Ferizli	5	61	1217	13	26
Geyve	9	150	4087	75	91
Hendek	14	170	2595	90	104
Karapürçek	3	44	1350	10	20
Karasu	13	147	3936	31	64
Kaynarca	8	102	1475	100	69
Kocaali	8	78	1202	48	64
Pamukova	5	69	2690	22	36
Sapanca	4	81	2143	12	14
Söğütü	7	62	893	21	24
Taraklı	1	18	420	16	16
Genel Toplam	118	1.433	33.773	600	735

Sakarya İli'nde 600 okuldan taşınan öğrencilerin sadece 118 okulda toplandığı görülmektedir. Bu da oldukça yüksek miktarda kaynak tasarrufuna sebep olmaktadır. Sakarya İli'nde taşınan okulların 81'i Adapazarı, 81'i Akyazı, 13'ü Ferizli, 75'i Geyve, 90'ı Hendek, 10'u Karapürçek, 31'i Karasu, 100'ü Kaynarca, 48'i Kocaali, 22'si Pamukova, 12'si Sapanca, 21'i Söğüt ve 16'sı da Taraklı ilçesinde yer almaktadır.

Tablo 87. Sakarya İli Taşımalı İlköğretim Uygulaması (2004–2005).

MERKEZ OKULUN					TAŞINAN OKULUN																				
SIRANO	İLÇESİ	MERKEZ OKUL SAYISI	MERKEZ OKUL DERSLİK SAYISI	MERKEZ OKUL ÖĞRENCİ SAYISI	TAŞINAN OKUL SAYISI	TAŞINAN OKUL DERSLİK SAYISI	SINIFLARA GÖRE ÖĞRENCİ SAYISI																GENEL TOPLAM		
							1		2		3		4		5		6		7		8				
							K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
1	ADAPAZARI	22	281	7.852	81	109	133	142	119	129	132	148	227	236	241	224	270	256	224	194	230	258	1.576	1.587	3.163
2	AKYAZI	19	170	3.913	81	98	113	128	111	106	132	97	222	219	237	222	240	255	241	201	201	238	1.497	1.466	2.963
3	FERİZLİ	5	61	1.217	13	26	27	31	26	36	31	35	36	49	41	43	42	42	42	46	42	37	287	319	606
4	GEYVE	9	150	4.087	75	91	94	81	75	82	73	76	106	99	118	97	100	110	106	74	127	108	799	727	1.526
5	HENDEK	14	170	2.595	90	104	106	92	94	104	104	100	172	204	164	213	180	179	182	189	161	188	1.163	1.269	2.432
6	KARAPÜRÇEK	3	44	1.350	10	20	14	22	22	19	15	16	25	37	34	27	39	39	41	34	40	31	230	225	455
7	KARASU	13	147	3.936	31	64	30	31	25	41	31	32	90	75	81	89	104	115	109	98	96	138	566	619	1.185
8	KAYNARCA	8	102	1.475	100	69	104	93	86	104	101	100	123	130	116	148	119	135	130	101	147	111	926	922	1.848
9	KOCAALİ	8	78	1.202	48	64	45	49	39	64	36	40	86	86	86	85	97	66	91	75	96	84	576	549	1.125
10	PAMUKOVA	5	69	2.690	22	36	30	32	20	33	33	31	36	38	33	32	61	53	52	44	53	54	318	317	635
11	SAPANCA	4	81	2.143	12	14	23	15	16	21	9	22	31	31	43	40	35	44	29	36	22	33	208	242	450
12	SÖĞÜTLÜ	7	62	893	21	24	31	34	33	43	33	37	44	50	40	48	48	55	40	45	43	39	312	351	663
13	TARAKLI	1	18	420	16	16	22	16	16	22	17	20	23	19	20	25	15	16	17	15	9	12	139	145	284
GENEL TOPLAM		118	1.433	33.773	600	735	772	766	682	804	747	754	1.221	1.273	1.254	1.293	1.350	1.365	1.304	1.152	1.267	1.331	8.597	8.738	1.7335

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

III. BÖLÜM

ORTA ve YÜKSEKÖĞRETİM

V. ORTAÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

A) MERKEZ İLÇE (ADAPAZARI)

Araştırmanın yapıldığı 2004–2005 eğitim-öğretim yılında araştırma sahası olan Sakarya İli’nde 61’i resmî, 7’si de özel olmak üzere 68 ortaöğretim kurumu bulunmaktaydı. Bu okulların %45,58’i (31 lise) Sakarya İli merkez ilçesi olan Adapazarı’nda bulunmakta ve tamamı kent merkezinde yer almaktadır. Merkez ilçe diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da çekim merkezi olmakta ve yakın çevreden öğrencileri bünyesinde toplamaktadır.

Tablo 88. Adapazarı’nda Yer Alan Ortaöğretim Kurumları ve Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Resmi	24	8.292	10.891	19.183
Özel	7	425	513	938
Toplam	31	8.717	11.404	20.121

2004–2005 eğitim-öğretim yılında Sakarya’da öğrenim gören 33.024 öğrencinin %60,92’sine denk gelen 20.121 öğrenci Adapazarı’nda yer alan 31 ortaöğretim kurumunda öğrenim görmektedir. Okul sayısı ve öğrenci sayıları arasında %15’lik fark dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle ortaöğretim kurumlarının %45,58’inin bulunduğu Adapazarı’nda öğrencilerin %60,92’si öğrenim görmektedir. Adapazarı’nın merkez ilçe olmasının yanı sıra normal liseden fen lisesine kadar çeşitli türlerde liselere sahip olması aradaki %15’lik farka neden olmaktadır. Bu durum da öğrenci yoğunluğu fazla sınıflar ortaya çıkmıştır.

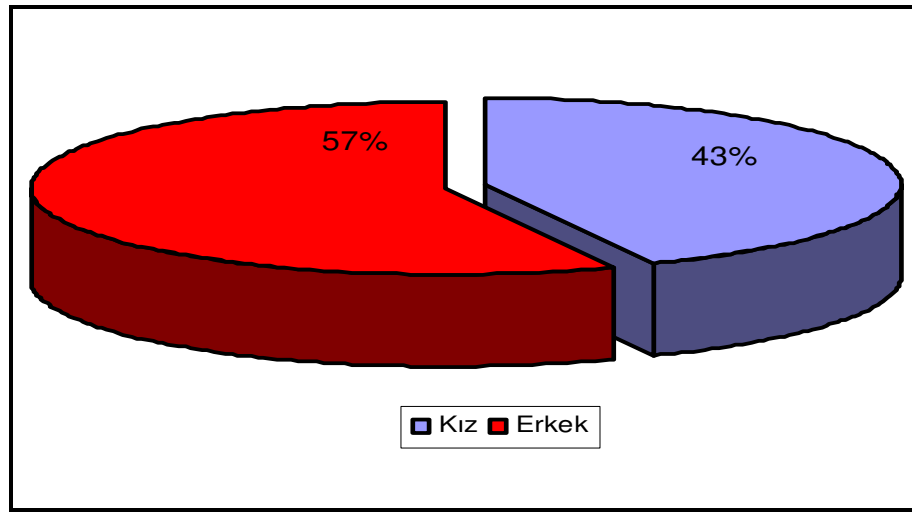
Tablo 89. Adapazarı İlçesinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Öğrenci Sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
Adapazarı Hacı Zehra Akkoç Kız Lisesi	Normal Öğretim	0	882	882
Ali Dilmen Lisesi	İkili Öğretim	687	381	1.068
Atatürk Lisesi	İkili Öğretim	909	748	1.657
Mithatpaşa Şükrü Ayna Lisesi	İkili Öğretim	554	675	1.229
Sakarya 80. Yıl Cumhuriyet Lisesi	Normal Öğretim	116	130	246
Sakarya Lisesi	Normal Öğretim	99	137	236
Şehit Üsteğmen Selçuk Esedoğlu Lisesi	İkili Öğretim	823	692	1.515
Figen Sakallıoğlu Anadolu Lisesi	Normal Öğretim	286	218	504
Sakarya Anadolu Lisesi	Normal Öğretim	373	308	681
Sakarya Yenikent Anadolu Lisesi	Normal Öğretim	96	82	178
Arifiye Anadolu Öğretmen Lisesi	Normal Öğretim	365	106	471
Sakarya Fen Lisesi	Normal Öğretim	179	77	256
Arifiye Çok Programlı Lisesi	Normal Öğretim	388	212	600
Erenler Çok Programlı Lisesi	Normal Öğretim	261	263	524
Serdivan İstanbul Kuyum. ve Gümüşçüler Od.	Normal Öğretim	226	166	392
Fatih And.Tek.L,Ana.M.L,Tek.L ve End.Mes.L	Normal Öğretim	2.222	15	2.237
Sakarya And.Tek.Lis.A.M.L.Tek.L.ve E.M.L	İkili Öğretim	2.418	58	2.476
KML,Kız Teknik Lisesi ve Anadolu KML	Normal Öğretim	0	1.165	1.165
Erenler Yunus Çiloğlu Anadolu Meslek L. ve M.	Normal Öğretim	152	328	480
Sakarya Anadolu Otelcilik ve Turizm Mes.L.	Normal Öğretim	73	35	108
Tic.ve Sanayi Odası And.T.M.L.ve Tic.M.L	Normal Öğretim	208	403	611
Prof.Dr. Tansu Çiller Ticaret Meslek Lisesi	İkili Öğretim	180	559	739
İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İ.H.L.	Normal Öğretim	276	451	727
Arifiye 75. Yıl Cumhuriyet Sağlık Meslek Lisesi	Normal Öğretim	0	201	201
Özel Enka Lisesi	Normal Öğretim	70	71	141
Özel Çağ Lisesi	Normal Öğretim	4	165	169
Özel Kerime Hatun Lisesi	Normal Öğretim	3	65	68
Özel Sakarya Lisesi	Normal Öğretim	26	24	50
Özel Sakarya Işık Lisesi	Normal Öğretim	285	15	300
Özel Sakarya Işık Fen Lisesi	Normal Öğretim	49	8	57
Sakarya Üniversitesi Vakfı Özel Lisesi	Normal Öğretim	76	77	153
Toplam		11.404	8.717	20.121

Kaynak: Sakarya Valiliği Brifing Dosyası, 2005.

Sakarya İli'nin 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusu 756.168 olarak tespit edilmiştir. İl nüfusunun %45'i merkez ilçe olan Adapazarı'nda yaşamaktaydı. Adapazarı'nın nüfus oranıyla ortaöğretim kurumlarının oranının birbirine uygun olduğu görülmektedir. Ortaöğretim kurumlarının da %45,58'i Adapazarı'nda bulunmaktadır. Adapazarı, Sakarya İli'nin sosyoekonomik bakımdan en gelişmiş şehridir. Bu gelişmişlik iş, sanayi, ulaşım, eğitim gibi her alanda kendini göstermektedir. Adapazarı kırsalında yaşayan öğrenciler de bu gelişmiş eğitim imkânlarından yararlanmak maksadıyla günübirlik olarak Adapazarı'na gitmektedirler.

Adapazarı'nda yer alan 31 lisede öğrenim gören 20.121 öğrencinin %57'si erkek öğrencilerdir. Kız öğrencilerin oranı ise %43 olarak tespit edilmiştir. Aradaki bu fark halen bazı ailelerin kızların eğitime karşı çıkması ile açıklanabilir. Günümüzde 4 yıla çıkarılan lise eğitiminin zorunlu olmaması nedeniyle çok fazla yapılacak bir şey de kalmamaktadır.

Grafik 37. Adapazarı'nda Yer Alan Ortaöğretim Kurumu Öğrencilerinin Cinsiyet Dağılımı (2004-2005).

Merkez ilçede yer alan 24 resmi ortaöğretim kurumunda toplam 19.183 öğrenci 497 sınıfta öğrenim görmektedir. Yapılan hesaplama sonucunda Adapazarı'nda yer alan resmi ortaöğretim kurumlarında sınıf başına düşen öğrenci sayısı 38,59'dur. Bu okullardan yalnızca 6'sında ikili eğitim uygulanmaktadır. Ortalama öğrenci yoğunlukları fazla olmasına rağmen yalnızca 6 okulda ikili eğitim uygulanmasıyla diğer okullarda kalabalık sınıflarla eğitim-öğretime devam edilmektedir.

Resim 6. Adapazarı'nın Köklü Okullarından Biri Olan Atatürk Lisesi'nden Bir Görünüm.

Adapazarı'nda yer alan 19.183 öğrencinin 11.347'si yani %59,15'i yalnızca 7 okulda öğrenim görmekteydiler. 195 sınıfta öğretim yapılan bu okullarda sınıf başına düşen öğrenci sayısı 58,19 olmaktadır, ancak bu okulların 5'inde ikili öğretim yapılarak bu olumsuz durum ortadan kaldırılmıştır.

Tablo 90. Adapazarı'nda Yer Alan En Kalabalık 7 Ortaöğretim Kurumu (2004–2005).

Okulun Adı	Öğretim Şekli	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı		
			Kız	Erkek	Toplam
Ali Dilmen Lisesi	İkili	22	381	687	1.068
Atatürk Lisesi	İkili	33	748	909	1.657
Mithatpaşa Şükrü Ayna Lisesi	İkili	25	675	554	1.229
Şehit Üsteğmen Selçuk Esedoğlu Lisesi	İkili	20	692	823	1.515
Fatih AndTek.L,Ana.M.L,Tek.L ve	Normal	39	15	2.222	2.237
Sakarya And.Tek.L.,M.L.,ek.L.ve	İkili	41	58	2.418	2.476
KML, Kız Teknik Lisesi ve Anadolu	Normal	15	1.165	0	1.165
Toplam		195	3.734	7.613	11.347

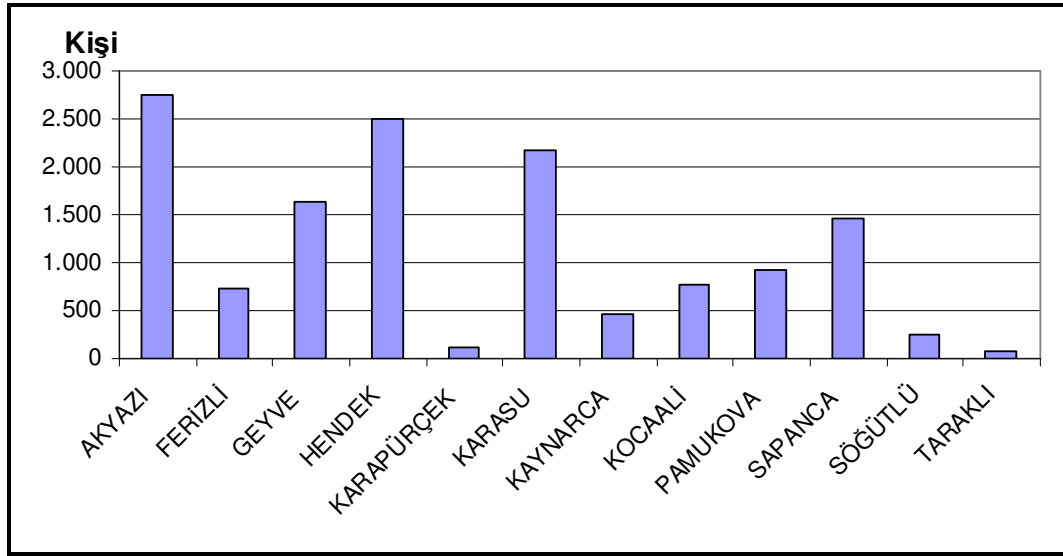
B) DİĞER İLÇELER

Sakarya İli'nde yer alan Adapazarı dışındaki 12 ilçede çeşitli türlerde toplam 37 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır (Tablo 91, Grafik 38).

Tablo 91. Sakarya İli İlçelerinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları (2004–2005).

Okulun Adı	Türü	Yerleşim Yeri ve Türü	Öğrenci Sayısı		
			Erkek	Kız	Toplam
Dokurcun Lisesi	Lise	Akyazı-Belde	67	28	95
Şehit Yüzbaşı Halil İbrahim Sert Lisesi	Lise	Akyazı-Kent	569	377	946
Akyazı Anadolu Lisesi	A. L.	Akyazı-Kent	131	100	231
Akyazı Endüstri Meslek Lisesi	E. M. L.	Akyazı-Kent	507	0	507
Akyazı Kız Meslek Lisesi	K. M. L.	Akyazı-Kent	0	365	365
Ticaret Meslek Lisesi	T. M. L.	Akyazı-Kent	296	137	433
İmam Hatip Lisesi	İ. H. L.	Akyazı-Kent	91	80	171
Ferizli Şehit Hakan Bayram Lisesi	Lise	Ferizli-Kent	100	143	243
Recepbey Endüstri Meslek Lisesi	E. M. L.	Ferizli-Kent	497	0	497
Geyve Lisesi	Lise	Geyve-Kent	270	244	514
Geyve Anadolu Lisesi	A. L.	Geyve-Kent	100	66	166
Geyve Mesleki ve Teknik Eğitim	M.T.E.M	Geyve-Kent	576	188	764
İmam Hatip Lisesi	İ. H. L.	Geyve-Kent	46	57	103
Geyve Sağlık Meslek Lisesi	S.M.L	Geyve-Kent	20	67	87
Hendek Lisesi	Lise	Hendek-Kent	405	412	817
Yeşilyurt Lisesi	Lise	Hendek-Belde	33	29	62
Atike Hanım Anadolu Lisesi	A. L.	Hendek-Kent	174	147	321
Hendek Endüstri Meslek Lisesi	E. M. L.	Hendek-Köy	565	7	572
Kız Meslek Lisesi	K. M. L.	Hendek-Kent	0	206	206
Ticaret Meslek Lisesi	T. M. L.	Hendek-Kent	167	138	305
İmam Hatip Lisesi	İ. H. L.	Hendek-Kent	111	61	172
Hendek Sağlık Meslek Lisesi	S.M.L	Hendek-Kent	9	33	42
Mehmet Akif Ersoy Ç.P.L.	Ç.P.L.	Karapürçek-	79	40	119
Şehit Üsteğmen İbrahim Abanoz Lisesi	Lise	Karasu-Kent	735	592	1.327
Karasu Atatürk Anadolu Lisesi	A. L.	Karasu-Kent	67	49	116
Karasu Mesleki ve Teknik Eğitim	M.T.E.M	Karasu-Kent	423	224	647
İmam Hatip Lisesi	İ. H. L.	Karasu-Kent	18	56	74
Kaynarca Çok Programlı Lisesi	Ç.P.L.	Kaynarca-Kent	247	121	368
İmam Hatip Lisesi	İ. H. L.	Kaynarca-Kent	46	40	86
Abidin Serhoş Ç.P.L.	Ç.P.L.	Kocaali-Kent	476	284	760
Pamukova Çok Programlı Lisesi	Ç.P.L.	Pamukova-Kent	541	380	921
Sapanca Şehit Albay Güner Ekici Lisesi	Lise	Sapanca-Kent	216	266	482
Sapanca Anadolu Lisesi	A.L.	Sapanca-Kent	35	20	55
Sapanca Mesleki ve Teknik Eğitim	M.T.E.M.	Sapanca-Kent	567	253	820
Sapanca Sağlık Meslek Lisesi	S.M.L.	Sapanca-Kent	19	92	111
Söğütlü Çok Programlı Lisesi	Ç.P.L.	Söğütlü-Kent	182	70	252
Taraklı Lisesi	Lise	Taraklı-Kent	53	33	86
TOPLAM			8.438	5.405	13.843

İlçelerde yer alan 37 ortaöğretim kurumunun 2'si Akyazı ve Hendek ilçelerinin beldelerinde yer alırken Hendek ilçesinde köy sınırları içerisinde de bir ortaöğretim kurumu bulunmaktaydı. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Adapazarı dışındaki 12 ilçede 33.026 öğrencinin %42'si öğrenim görmüştür. Adapazarı'ndan sonra en yüksek öğrenci sayısına sahip ilçeler Akyazı, Hendek ve Karasu'dur.

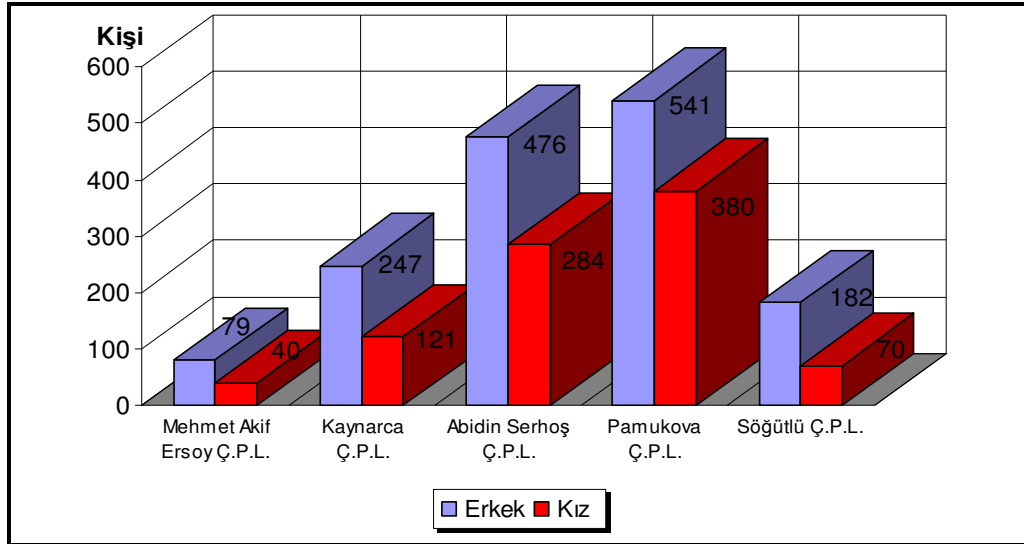
Grafik 38. Ortaöğretim Öğrencilerinin İlçelere Dağılımı (2004–2005).

Sakarya İli'nin ilçelerinde yer alan 37 ortaöğretim kurumundan 5'i çok programlı lisedir (Ç.P.L). Bu okullar genellikle çok fazla sayıda okul açılması için yeterince öğrencisi bulunmayan bölgelerde bir okul içerisinde farklı alanlarda eğitim vermek amacıyla kurulmaktadır. Böylelikle az öğrenciye çok okul açılmasının getireceği ekonomik yükten de kurtulmuş olunmaktadır.

Tablo 92. Sakarya İli İlçelerinde Yer Alan Çok Programlı Liseler (2004–2005).

Okulun Adı	Yerleşim Yeri	Öğrenci Sayısı		
		Erkek	Kız	Toplam
Mehmet Akif Ersoy	Karapürçek	79	40	119
Kaynarca Ç.P.L.	Kaynarca	247	121	368
Abidin Serhoş Ç.P.L.	Kocaali	476	284	760
Pamukova Ç.P.L.	Pamukova	541	380	921
Söğütlü Ç.P.L.	Söğütlü	182	70	252
Toplam		1.525	895	2.420

Sakarya İli'nde yer alan liseler incelendiği zaman Ç.P.L.'lerin öğrenci sayılarının 119 ile 921 arasında değiştiği görülmektedir. 100–200 öğrenci için birkaç farklı lise açmaktansa Ç.P.L.'lerin daha uygun olacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu liselerde erkek öğrenci sayılarının kız öğrenci sayılarından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum Ç.P.L.'lerin meslek lisesi tarzında eğitim vermesi sonucu kız öğrenciler tarafından tercih edilmemektedirler.

Grafik 39. Sakarya'da Yer Alan Ç.P.L.'lerin Öğrenci Sayıları (2004–2005).

Tablo 93. Sakarya İli'nde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğretmen Sayıları (2004–2005).

İlçe	Öğretmen Sayıları		
	Erkek	Kadın	Toplam
Adapazarı	741	363	1.104
Akyazı	110	43	153
Ferizli	37	7	44
Geyve	68	19	87
Hendek	92	37	129
Karapürçek	5	2	7
Karasu	89	25	114
Kaynarca	21	2	23
Kocaali	23	5	28
Pamukova	37	12	49
Sapanca	55	36	91
Söğütü	12	4	16
Taraklı	8	2	10
Toplam	1.298	557	1.855

VI. YÜKSEKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Araştırma sahasında 1992 yılında Sakarya Üniversitesi adıyla kurulmuş bir üniversite bulunmaktadır. Bu üniversite 1990 sonrasında kurulan üniversiteler arasında akademik ve teknik alt yapısını hızla tamamlayan üniversite, idari birimleri ile ISO–2002 Kalite Belgesi almış tek devlet üniversitesi olmasının yanı sıra laboratuvar, eğitim ve sosyal hizmetler, internet alt yapısı ve bilişim sektöründeki atılımlarıyla birçok üniversite için örnek oluşturmaktadır.¹⁸³

Sakarya Üniversitesi hızlı bir gelişme göstererek 2005–2006 öğretim yılında 7 fakülte, 2 yüksekokul, 1 konservatuvar ve 10 MYO sayısına ulaşmıştır. Bu fakülte ve yüksekokullarda görevli öğretim elemanı sayısı ise 993 kişi olmuştur. Sakarya Üniversitesindeki birimleri inceleme kolaylığı açısından 2 yıllık ön lisans, 4 yıllık lisans ve bunların üzerinde bulunan 2 yıllık programlar olan yüksek lisans programları şeklinde gruplandırmak yerinde olacaktır.

A) Ön Lisans Programları

Sakarya Üniversitesi'nde 2005–2006 öğretim yılında ön lisans eğitimi veren 7 meslek yüksek okulu (MYO) bulunmaktaydı. Bu okulların bölümleri ve öğrenci sayıları tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 94. Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu 2005–2006 Öğretim Yılı Öğrenci İstatistikleri.¹⁸⁴

Programlar	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
Hemşirelik	137	0	137	0	0	0	137
Ebelik	190	0	190	0	0	0	190
Toplam	327	0	327	0	0	0	327

¹⁸³ www.sakarya.edu.tr (20.05.2005).

¹⁸⁴ Tablolarda verilen istatistiksel rakamlar www.sakarya.edu.tr adresinden alınmıştır (24.11.2005).

Tablo 95. Sakarya Üniversitesi Ön Lisans Programları Öğrenci Sayıları (2005–2006).

	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			
MYO	K	E	Toplam	K	E	Toplam	Genel Toplam
Sakarya MYO	655	1.584	2.238	512	1.162	1.648	3.903
Hendek MYO	232	525	757	141	437	578	1.335
Akyazı MYO	241	609	850	132	463	593	1.443
Geyve MYO	377	316	663	296	247	543	1.236
Karasu MYO	192	261	453	185	254	439	892
Sapanca MYO	640	463	1.103	221	200	421	1.524
Sağlık Hizmetleri	145	52	197	0	0	0	197
Adapazarı MYO	1.085	2.587	3.672	0	0	0	3.672
Pamukova MYO	192	117	309	0	0	0	309
Ali Fuat Cebesoy	123	129	252	85	67	152	404
Toplam	3.882	6.643	10.494	1.572	2.830	4.374	14.915

Tablo 95 incelendiği zaman meslek yüksek okulları arasında en yüksek öğrenci potansiyeline Sakarya MYO ve Adapazarı MYO'nun sahip olduğu görülmektedir. Daha sonra sırayla Sapanca MYO, Akyazı MYO, Hendek MYO, Geyve MYO ve diğerleri sıralanmaktadır.

B) Lisans Programları

Sakarya'da lisans düzeyinde eğitim veren 7 fakülte bulunmaktadır. Bunlar; Mühendislik Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Devlet Konservatuvarı, Eğitim Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi'dir. Bu okullarda çeşitli program ve anabilim dallarında öğretim yapılmaktadır.

Lisans programları arasında Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi en fazla öğrenci oranına sahip fakültelerdir. 2005–2006 öğretim yılında İlahiyat Fakültesi 108 öğrenci ile en düşük öğrenci oranına sahiptir. Mühendislik Fakültesi'nin bütün bölümlerinde hazırlık sınıfı bulunmaktadır. Ancak Fen-Edebiyat Fakültesi'nde sadece Almanca Mütercim Tercümanlık bölümünde hazırlık sınıfı mevcuttur. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde birkaç bölümde hazırlık sınıfı bulunmaktadır.

Tablo 96. Sakarya Mühendislik Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Elektrik ve elektronik	29	302	331	17	248	265	596
Endüstri	109	229	338	62	181	243	581
İnşaat	35	353	388	29	292	321	709
Makine	36	544	580	33	486	519	1.099
Metalürji	26	320	346	16	18	271	635
Bilgisayar	50	220	270	0	0	0	270
Çevre	112	156	268	96	141	237	505
Jeofizik	60	184	244	21	51	72	316
Toplam	457	2.308	2.765	266	1.417	1.928	4.711

Tablo 97. Sakarya Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			G.Top.
	K	E	Top	K	E	Top	
Alman Dili ve Edebiyatı	1	1	2	0	0	0	2
Fizik	88	150	238	71	126	197	435
Kimya	68	77	145	73	81	154	299
Matematik	123	139	262	111	106	217	479
Sosyoloji	179	52	231	71	18	89	320
Tarih	123	151	274	97	93	190	464
Türk Dili ve Edebiyatı	167	117	284	147	100	247	531
Felsefe	146	69	215	55	25	80	295
Mütercim Tercümanlık (Almanca)	95	49	144	50	24	74	218
Coğrafya	13	18	31	0	0	0	31
Toplam	990	805	1.795	675	573	1.248	3.074

Tablo 98. Sakarya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
İktisat	128	177	305	83	163	246	551
İşletme	193	333	526	166	319	485	1011
Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler	148	107	255	108	118	226	481
Kamu Yönetimi	111	184	295	93	158	251	546
Uluslararası İlişkiler	141	147	288	23	29	52	340
Turizm İşletmeciliği	124	150	274	72	89	161	435
Maliye	97	110	207	65	70	135	342
Toplam	942	1.208	2150	610	946	1.556	3.706

Tablo 99. Sakarya İlahiyat Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
İlahiyat	74	33	107	0	1	1	108
Toplam	74	33	107	0	1	1	108

Tablo 100. Sakarya Teknik Eğitim Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Elektronik Öğretmenliği	10	139	149	6	147	153	302
Metal Öğretmenliği	1	156	157	3	151	154	311
Otomotiv Öğretmenliği	0	161	161	0	147	147	308
Yapı Öğretmenliği	17	169	186	28	75	103	289
Bilgisayar Sistemleri Öğretmenliği	34	104	138	0	0	0	138
Toplam	62	729	791	37	520	557	1.348

Tablo 101. Sakarya Eğitim Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Sınıf Öğretmenliği	139	108	247	137	77	214	461
Fen Bilgisi Öğretmenliği	121	112	233	104	105	209	442
Okul Öncesi Öğretmenliği	217	20	237	193	24	217	454
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	109	128	237	92	106	198	435
Türkçe Öğretmenliği	129	101	230	121	83	204	434
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	59	148	207	51	123	174	381
Zihinsel Engelliler Öğretmenliği	29	2	31	0	0	0	31
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	47	76	123	0	0	0	123
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	34	56	90	16	34	50	140
Toplam	884	751	1635	714	552	1.266	2.901

Tablo 102. Sakarya Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Beden Eğitimi Öğretmenliği	6	13	19	2	4	6	25
Rekreasyon	63	103	166	24	62	86	252
Spor Yöneticiliği	64	104	168	35	49	84	252
Toplam	133	220	353	61	115	176	529

Tablo 103. Sakarya Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						Genel Toplam
	I. Öğretim			II. Öğretim			
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Halı Kilim	38	8	46	0	0	0	46
Eski Çini Onarımları	32	16	48	0	0	0	48
Resim	57	20	77	0	0	0	77
Seramik	55	30	85	0	0	0	85
Tezhip	25	17	42	0	0	0	42
Toplam	207	91	298	0	0	0	298

Tablo 104. Sakarya Devlet Konservatuvarı Öğrenci İstatistikleri (2005–2006).

Bölümler	Öğrenci Sayıları						
	I. Öğretim			II. Öğretim			G.Top.
	K	E	Top	K	E	Top	
Temel Bilimler	24	42	66	0	0	0	66
Halk Oyunları	33	43	76	0	0	0	76
Türk Müziği	19	54	73	0	0	0	73
Toplam	76	139	215	0	0	0	215

Zihinsel Engelliler Öğretmenliği ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümleri 2004–2005 eğitim-öğretim yılında öğrenci almaya başlamıştır. Bu bölümler öğrenci almaya başlarken Beden Eğitimi Öğretmenliği ve Beden Eğitimi ve Spor öğretmenliği bölümleri ise öğrenci almayı durduran bölümlerdir.

Tablo 105. Altan Öğrenci Alımını Durduran Bölümler (2005–2006).

Bölümler	Sınıf	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
		K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Beden Eğitimi Öğretmenliği	I	0	0	0	0	0	0	0
	II	0	0	0	0	0	0	0
	III	0	0	0	0	0	0	0
	IV	6	13	19	2	4	6	25
Toplam		6	13	19	2	4	6	25
Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği	I	0	0	0	0	0	0	0
	II	15	28	43	0	0	0	43
	III	15	26	41	0	0	0	41
	IV	17	22	39	0	0	0	39
Toplam		47	76	123	0	0	0	123

C) Lisansüstü Programları

Günümüzde üniversite mezunlarının sayısının artması sonucunda insanlar artık daha farklı olabilmek ve alanlarında kariyer yapmak gibi amaçlarla lisansüstü eğitime ağırlık vermektedirler. Sakarya Üniversitesi de bu alanda gerekli yatırımları yaparak lisansüstü eğitimde önemli bir öğrenci sayısına ulaşmıştır (Tablo 106).

Tablo 106. Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğrenci Sayıları (2005–2006).

Enstitü	I. Öğretim			II. Öğretim			Genel Toplam
	K	E	Toplam	K	E	Toplam	
Fen Bilimleri Enstitüsü	270	933	1.203	0	2	2	1.205
Sosyal Bilimler Enstitüsü	1.411	717	2.128	3	2	5	2.133
Toplam	1.681	1.650	3.331	3	4	7	3.338

Tablo 106 incelendiği zaman Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün öğrenci sayısının enstitülerde öğrenim görenlerin %63,90'ı olduğu anlaşılmaktadır. Buradan da lisansüstü eğitimde sosyal bilimler alanlarının daha fazla ilgi gördüğü ortaya çıkmaktadır.

17 Ağustos 1999 depremi sadece ilk ve ortaöğretim kalmamış; yükseköğretimi de derinden etkilemiştir. Sakarya Üniversitesi Senatosu, eğitim-öğretim konusundaki en önemli kararını 9 Eylül 1999 tarihindeki toplantıda almıştır. Buna göre eğitim-öğretim faaliyetleri 8 Kasım 1999 tarihinde başlayacaktı ve 11 Şubat 2000'de sona erecekti. Yeni dönem için ders kayıtları 15 Eylül'de başlayacak ve 8 Kasım'a kadar devam

edecekti. Bu karar sonucunda Sakarya'daki yükseköğretimin 8 Kasımdan sonra normale döneceği anlaşılmaktadır.

Planlandığı gibi eğitim 8 Kasım günü dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL'in katıldığı bir törenle başlamıştır. Ancak 12 Kasım tarihinde Sapanca ve Düzce'de meydana gelen ikinci bir depremin etkisiyle eğitim-öğretime 6 Aralık 1999 Pazar gününe kadar ara verilmiştir.¹⁸⁵ Ancak üniversitenin açılması konusunda son kararı Yüksek Öğretim Kurulu vermiş ve Sakarya Üniversitesi'nde eğitimin 28 Şubat 2000 tarihine kadar ertelendiğini bildirmiştir. 28 Şubat'ta başlayan eğitim 28 Temmuz 2000 tarihinde tamamlanmıştır.

17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinde Sakarya Üniversitesi'nin 39 öğrenci, 1 öğretim üyesi, 4 idari personel olmak üzere 44 kaybı olmuştur.¹⁸⁶

Sakarya Üniversitesi'nin Esentepe Kampüsü Mühendislik Fakültesi İdari bloklarından ikisi, orta inşaatı devam eden spor salonu ve mühendislik fakültesi laboratuvarı ağır hasar görmüştür. Ayrıca Sakarya Meslek Yüksek Okulu idari binası ağır, Sağlık Yüksek Okulu binası orta, Akyazı Meslek Yüksek Okulu binası ağır hasarlı olarak depremden çıkmışlardır.

¹⁸⁵ ŞAHİN, *a.g.m.*, s. 801.

¹⁸⁶ EROĞLU, *Sakarya ve Deprem*, s. 81.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Sakarya İli, Marmara Bölgesi'nin doğusunda yer alan gelişmiş bir ilimizdir. İl, merkez ilçe dışında 12 ilçeye sahip bulunmaktadır. Sakarya'da eğitimin dağılışı durumunun incelendiği araştırmada 13 ilçe ayrı ayrı ele alınmış, eğitimin durumu ortaya konulup çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.
- Araştırma sahasında yüzey şekillerinin eğitim üzerine yansıması özellikle ilköğretim kademesinde kendini hissettirmiştir. Arazinin engebeli olduğu sahalar eğitim için dezavantaj oluştururken düz sahalarda taşınalı eğitim uygulanarak çocukların temel eğitimlerini almaları sağlanmaya çalışılmaktadır.
- Türkiye'de şehirleşme oranı yaklaşık %65'tir. Ancak Sakarya İli'nde kır-kent nüfus dağılımında zıt bir durum gözlenmektedir. Sakarya'da 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun %55'i kırsal yerleşmelerde, %45'i ise kentsel yerleşmelerde yaşamaktadır. Bu oran ilçelerde %79'a kadar çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak da Sakarya İli'nde yer alan 373 ilköğretim okulundan 245'i kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Nüfusun %55'inin yer aldığı kırsal yerleşmelerde ilköğretim okullarının %66'sı yer almıştır. Ancak nüfusun az ve dağınık olması kırsal bölgelerde eğitimin olumsuz etkilenmesine yol açmıştır. Bunun sonucu olarak okullarda öğrenci sıkıntısı çekilmektedir. Öğrenci sıkıntısını ve kaynak israfını önlemek için kırsal bölgelerdeki öğrencilerin merkezi okullara taşınmaları sağlanmalıdır.
- Sakarya İli'ndeki eğitim kurumları sayısal olarak sürekli artış göstermiş ancak bu artış özellikle 1954 yılında Sakarya il olduktan sonra hızlanmıştır. 1954 yılında 237 okulda 131'i kadın, 363'ü de erkek olmak üzere 494 öğretmen görev yapmıştır. 28.202 öğrenci mezun veren bu okullarda aynı yıl 26.034 öğrenci öğrenim görmekteydi. Taşınalı eğitim uygulaması ve 8 yıllık zorunlu eğitim çabaları sonucunda 1997-98 eğitim-öğretim yılında 538 olan ilkokul sayısı, 1998-99'da 422'ye, 1999-2000'de 421'e ve 2004-2005 eğitim-öğretim yılında 373'e gerilemiştir. Araştırmanın yapıldığı 2004-2005 eğitim-öğretim yılında toplam okul sayısı 412'ye, öğretmen sayısı 2.238'i kadın, 3.960'ı erkek olmak üzere 6.198'e, öğrenci sayısı ise 77.407'si erkek, 67.404'ü kız olmak üzere 144.811'e yükselmiştir.

- 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 756.168 kişi olan il nüfusunun 340.825 kişilik kısmı Adapazarı'nda bulunmaktadır. İl genelindeki toplam nüfusun %45'i Adapazarı'nda yaşamaktadır. 373 ilköğretim okulunun 111'i Adapazarı'nda; merkez ilçede yer almaktadır. Bu okullar il genelindeki ilköğretim okullarının %30'unu oluşturmaktadır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 53.735'i Adapazarı'nda olmak üzere Sakarya İli'nde toplam 111.785 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki ilköğretim öğrencileri arasında %48'lik kısmı oluşturmaktadır. Yani Sakarya illinde yer alan ilköğretim okullarının %30'u Adapazarı ilçesinde yer almasına rağmen, öğrencilerin %48'i Adapazarı ilçesinde yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmüşlerdir. Adapazarı ilçesinde okul sayısı artırılarak sınıfların ortalama öğrenci yoğunlukları azaltılmalıdır. Ayrıca yakın bölgelerden günübirlik olarak Adapazarı'na okumaya gelen öğrencilerin bulundukları yerlerde eğitim almaları ve Adapazarı'nın da rahatlaması sağlanmalıdır.
- Eğitimin kalitesinin artırılması için zaman bakımından öğrencileri sıkıştıran, yoğun bir eğitim yapmak zorunda bırakan ikili öğretim uygulaması kaldırılmalıdır. Bunun yerine öğrencilerin her türlü ihtiyaçlarını rahatça giderebilecekleri, zaman bakımından sıkıştırılma olmayan, tam gün eğitim-öğretim yapılan normal öğretim uygulamasına gidilmelidir.
- Sakarya İli'nde kırsal nüfus oranı %55,5 olarak tespit edilmiştir. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim birimlerine dağılımında %65,68'lik bir oran ortaya çıkmaktadır. Yani kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı kırsal nüfusun oranından fazladır. Bu dağılım sonucunda kırsal yerleşme ve kentsel yerleşme ilköğretim okullarının sınıf öğrenci yoğunluklarında dengesizlikler ortaya çıkmıştır.
- Araştırma sahası olan Sakarya'da yer alan birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarının %19'u Adapazarı'nda yer almıştır. Adapazarı ilçesinde 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 26 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunmaktadır. Aynı yıl Akyazı'da 26, Geyve'de 9, Hendek'te 20, Karasu'da 22, Kocaali'de 16 BSİO'da eğitim yapılıyordu. Ülke genelinde yaygın uygulama olan BSİO'lar kapatılarak öğrencilerin tam teşekküllü okullarda eğitim almaları sağlanmalıdır.

- 2004–2005 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de 299 YİBO ve 280 PİO eğitim vermekteydi. Sakarya İli’nde YİBO bulunmazken 2 tane pansiyonlu ilköğretim okulu bulunmaktaydı.
- Sakarya İli tüm eğitim kademelerinde olduğu gibi okul öncesi eğitiminde de önemli yatırımlar yapmaktadır. 2005 yılında 2 tane okul öncesi eğitim kurumu inşası tamamlanmış, 3 tanesi devam etmekte ve 1 tanesinin de yapılması planlanmıştır. Sakarya İli’nde okul öncesi eğitimde okullaşma ve öğrenci sayıları açısından önemli artışlar olmuştur. Derslik sayısı 2002–2003 eğitim-öğretim yılında 135 iken, Sakarya Valisi Nuri OKUTAN Bey’in özel katkılarıyla 2003-2004’te 144, 2004-2005’te 525 ve 2005–2006 eğitim-öğretim yılında da 632’ye ulaşmıştır. Aynı şekilde 2002–2003 eğitim-öğretim yılında 2.326 olan öğrenci sayısı 2005–2006 eğitim öğretim yılında 17.379 yükseltilecek okul öncesi çağındaki nüfusta %55’lik bir okullaşma oranı sağlanmıştır. Okul Öncesi Eğitimde 15 Eylül 2004 tarihinde okullaşma oranı % 5 iken 2 yıl gibi kısa bir sürede yakalanan bu 11 katlık artış okul öncesi eğitime verilen önemi göstermektedir.
- Sakarya İli’nde yer alan 61 ortaöğretim kurumunun 24’ü Adapazarı’nda yer almaktadır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında 33.026 ortaöğretim öğrencisinin 19.183’ü Adapazarı’nda öğrenim görmekteydi. Ortaöğretim kurumlarının %39,34’ü Adapazarı’nda yer alırken bu okullarda ortaöğretim öğrencilerinin %58,08’i öğrenim görmüştür. Okulların %39,34’ünde öğrencilerin %58,08’inin öğrenim görmesi olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun önlenmesi için Adapazarı’nda ortaöğretim kurumlarının sayısı artırılmalı ve öğrencilerin modern sınıflarda öğrenim görmeleri sağlanmalıdır. Ortaöğretimin geliştirilmesi amacıyla başlatılan yatırım çalışmaları sonucunda 2 okul bitirilmiş, 2’sinin yapımına başlanmış ve 9 tanesinin de yapımı planlanmıştır. Bu okulların inşası bitirilince toplam 181 derslik kazanılmış olacak. Bu okulların dışında özel kuruluşların ve gönüllü kişilerin okul yaptırımları teşvik edilmeli ve destekler sağlanmalıdır.
- Okullarda öğrenci başarısının artırılması için gerekli etkenlerden biri de okul-aile işbirliğinin artırılmasıdır. MEB tarafından hazırlanan ve uygulanmaya konulan Öğrenci-Veli-Okul Sözleşmesi; öğrenci ve velinin okulun işleyişine etkin katılımlarını sağlamak, velileri, öğrencilerin neyi nasıl öğrenecekleri konusunda

bilgilendirerek çocuklarının okul dışındaki zamanlarını en etkili şekilde değerlendirmelerine yardımcı olmalarını sağlamak, öğrencileri ve velileri okul kuralları ve genel eğitim politikaları konusunda bilgilendirmek, okulun hizmet ve imkânları konusunda tarafları bilgilendirerek faydalanma imkânlarını artırmak, okul içinde ve dışında fiziksel ve psikolojik şiddete karşı iş birliği yapmak, taraflar arasındaki iletişimi arttırmak gibi hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır. Öğrenciler aileler, tarafından desteklenmek ve önemli olduklarını hissetmek isterler. Aksi takdirde öğrencilerin başarıları açısından motivasyon problemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ailelerin çocukların eğitimiyle ilgilenmeleri için belirli aralıklarla veli toplantıları yapılmalı (ancak buralarda sadece öğrenciler şikâyet edilip velilerden maddi destek istenmemeli) okul-aile işbirliği içinde etkinlikler düzenlenmeli ve ailelerin katılımını sağlamak amacıyla broşürler vb. bastırılmalıdır.

- Sakarya İli'nde eğitimi etkileyen önemli problemlerden biri de 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen ve büyük hasarlara yol açan depremlerdir. Önemli can ve mal kayıplarının yaşandığı depremler sonrasında birçok okul yıkılmış, hasar görmüş ve birçoğu da kullanılamaz duruma gelmiştir. Öğrenci ve öğretmen kayıplarının da yaşandığı depremlerin psikolojik etkisi de en az sarsıntı kadar şiddetli olmuştur. Eğitim-öğretime uzun süre ara verilmek zorunda kalınmıştır. Depremden sonra isteyen öğretmenlere başka illere tayin isteyebilme ayrıcalığı tanınmıştır. Bu olay sonucunda da öğretmen ihtiyacı artmıştır. Öğrenciler arasından da başka illere nakil gidenler olmuş ve deprem Sakarya İli'nde her alanda kendisini hissetmiştir.
- Sakarya İli depremden sonra ÖSS'de iller arası sıralamada 2001 yılında 66.'lığa kadar gerilemiştir. Ancak daha sonra başlatılan eğitim seferberliği sonucunda 2002'de 63., 2003'de 51., 2004'de 55. olma başarısını göstermiştir. 2005 yılı ÖSS sonuçlarına göre de sayısal alanda 39., sözel alanda da 65. olmuştur. Sayısal alanda önemli başarı sağlanmıştır. 2005 yılı OKS sınavı sonuçlarına göre Sakarya İli Türkçe-Matematik (TM) alanında 39. Matematik-Fen (MF) alanında da 36. olmuştur. Depremin etkilerinin geçmeye başlaması ve Sakarya Valiliği tarafından başlatılan "Eğitim İçin Haydi Sakarya" kampanyası sonucunda ÖSSve OKS başarısı da kendiliğinden gelmiştir. Sakarya İli Marmara Bölgesi'nin diğer başarılı illeri arasında yerini alabilmek için eğitim alanında önemli kampanyalar yapmıştır.

Okullara kitaplar dağıtılmış, okullar tarafından kütüphaneler kurulması sağlanmış, öğrencilere kitap ve okuma sevgisi kazandırmak için M. Ruhi ŞİRİN, Yalvaç URAL ve Gülten DAYIOĞLU gibi tanınmış çocuk edebiyatı yazarları 1. Sakarya Çocuk Edebiyatı Günleri kapsamında İl'e davet edilerek çocuklara okuma sevgisi kazandırılmaya çalışılmıştır.

Resim 7. Sakarya'da Çocuklar Kitapla Büyüsün Kampanyasından Bir Görünüm.

- Sakarya Valiliği tarafından yapılan resmi açıklamaya göre 2006 yılında Sakarya'da Okuma-yazma oranı %90,8, okul öncesi okullaşma oranı %55, ilköğretim okullaşma oranı %90, ortaöğretim okullaşma oranı %57, kız nüfusun okullaşma oranı %89 olarak tespit edilmiştir.
- Sakarya İli 6'sı ilköğretim, 7'si de ortaöğretim olmak üzere 13 özel öğretim kurumuna sahiptir. Bu kurumların tamamı Adapazarı ilçesinde yer almaktadır. Diğer ilçelerde özel okul sıkıntısı çekilmektedir. Bu nedenle çocuklarının daha iyi eğitim almasını isteyen veliler çocuklarını Adapazarı'nda yer alan özel öğretim kurumlarına göndermektedirler. Eğitimde devletin yükünün hafifletilmesi ve öğrencilerin daha iyi eğitim almalarının sağlanması için özel okulların sayıları artırılmalı ve ilçelerde de yaygınlaştırılması yoluna gidilmelidir.
- Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden akranları ile normalin üstünde farklılıklar gösteren bu nedenle de normal eğitim hizmetinden faydalanamayan 0-18 yaş arası çocukların eğitim aldığı özel eğitim kurumlarından Sakarya İli'nde yalnızca 1 tane bulunmaktadır. Bu da Sakarya İli'nin özel eğitim kurumları

bakımından oldukça eksik olduğunu göstermektedir. Özel öğretime muhtaç çocukların eğitim aldıkları kurumların sayıları artırılmalı ve bu çocukların da eğitim haklarını kullanmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- AKYÜZ Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2001
- ALPARGU Mehmet, ŞAHİN Enis, *I. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 1999.
- Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1994, C. XXVII.
- ATALAY İbrahim, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2000.
- ATAÜNAL Aydoğan, *Türkiye’de Yüksek Öğretim*, MEB Basımevi, Ankara, 1998.
- BAŞGÖZ İlhan, WILSON Howard E., *Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Eğitim ve Atatürk*, Dost Yayınları, Ankara, 1968.
- BAŞGÖZ İlhan, *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1995.
- BAYRAK Yunus, *Sakarya ve Marmara Bölgesi*, Özyürek Yayınevi, Sakarya, 2004.
- BAYRAKTAR Bülent, *Sosyal ve Ekonomik Yönleriyle Sakarya*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1998.
- BİNBAŞIOĞLU Cavit, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi*, Hüseyin Hüsnü TEKİŞİK Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları No:2, Ankara, 1999.
- BİLİM Cahit Yalçın, *Tanzimat Devrinde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:69, Eskişehir, 1984.
- COŞKUN Recai (Koordinatör), *Sakarya’nın Rekabet Gücünün Belirlenmesi ve Geliştirilmesi*, Sakarya Valiliği, Sakarya, 2004.
- DİNÇSOY Ömer, *2000’e Beş Kala Türk Eğitim Sistemi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- ERCAN Ahmet, *Marmara’da Deprem*, Kazan Ofset, İstanbul, 2001.
- ERDEM Ali Rıza, *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
- ERGÜN Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1997.
- EROĞLU Türker, *Sakarya ve Deprem*, Sakarya Valiliği Yayınları, Sakarya, 2000.

- *Adapazarı'nda Deprem Gerçeği (Alan Araştırması)*, Sakarya Valiliği Deprem Serisi, Sakarya, 2003.
- ERYILMAZ Bilal, *Dünden Bugüne Adapazarı Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya, 1997.
- *Adapazarı Metropolitan Alanında Nüfus ve Gelişimi Araştırması*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1996.
- GÜLCAN Murat G., TÜRKELİ Yahya, PARABAKAN Fatma, ŞÖLEN Aysun, ALBAYRAK Fadime, *Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, MEB Basımevi, İstanbul, 2003.
- GÜRKAN Tanju, GÖKÇE Erten, *Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.
- İŞSEVER Ahi Naci, *Taraklı*, Ankara, 1994.
- KAFESOĞLU İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- KAVAK Yüksel, *Türkiye'de ve Dünyada İlköğretim*, Pegema Yayınevi, Ankara, 1997.
- KOÇER Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.
- KODAMAN Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- KÜTÜKOĞLU Mübahat S., *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, TTK Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖZDEMİR Cemalettin, *Akyazı Asrın Depremi*, Akyazı Kaymakamlığı, Sakarya, 2000.
- ÖZTUNA Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1983, C. X.
- SAKAOĞLU Necdet, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- SARAY Mehmet, *İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1996.
- SEZER Ayten, *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)*, TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- SEZGİN A. Remzi, *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim*, MEB Yayınları, Ankara, 1999.
- ŞEHİDOĞLU Süreyya, *Milli Mücadele'de Adapazarı, Bolu, Düzce, Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları*, Bilgi Basımevi, Ankara, 1970.

- ŞİŞMAN Adnan, *Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi'nin Kuruluşu ve İlk Eğitim Yılları (1868–1871)*, İstanbul, 1989.
- *Osmanlı Devleti'nde XX. Yy. Başlarında Amerikan Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Alem Basın-Yayın, Balıkesir, 1994
- TOZLU Necmettin, *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçağ Yayınları No:76, Ankara, 1991.
- TUNA Fahri, *Dünden Bugüne Adapazarı*, Çizgi Ofset Ltd. Şti., Adapazarı, 2004.
- ULUGÜN F. Yavuz, AKSOY Taner, BALKAN Muhittin, TEPEKÖY İlker, *Kocaeli ve Çevresi Tarih Öncesi ve Helenistik Dönem BİTHYNİA*, Kocaeli Yükseköğretim Derneği Tarih Yayınları No:2, Kocaeli, 2004.
- UNAT Faik Reşit, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış*, MEB Basımevi, Ankara, 1964.
- YALÇIN Osman, GÖKÇEN Rifat, *Sakarya*, Özyürek Yayınevi, İstanbul, 1981.

Dergiler-Tezler-Makaleler

- AKYÜZ Yahya, “Ülkemizde Üniversite Eğitiminin Tarihsel Gelişimi”, *Üniversite Eğitimi* (Haz. Nizamettin KOÇ), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1997.
- ARI Asım, “Tevhîd-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, Gazi Üniversitesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2002, C. XXII, S. 2.
- “Taşımali İlköğretim Uygulaması (Uşak Örneği)”, Gazi Üniversitesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2003, C. XXIII.
- AYTEKİN Halil, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Sakarya’da Eğitim Örgütü ve Yönetimi”, *Dünden bugüne Adapazarı Sempozyumu* (Haz. Bilal ERYILMAZ), SAÜ Yayınları, Sakarya, 1997.
- ÇAKIR Turan, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Milli Eğitiminde İlköğretim*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2000.
- DUMAN Tayyip, “Mesleki ve Teknik Eğitimin Gelişimi”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. I.
- OLGUN Kenan, “Sakarya’da Eğitim”, *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya, 2005, C. I-II.
- ÖZTÜRK Cemil, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştiren Kurumların Doğuşu: Darülmuallimin-i Rüşdi (1848–1877)”, *Milli Eğitim Dergisi*, Ankara, S. 137.

- ŞAHİN Enis, “Cumhuriyet Dönemi Sakarya Depremleri”, *Sakarya İli Tarihi*, SAÜ Rektörlüğü Yayınları, Sakarya, 2005, C. II.
- ŞİŞMAN Adnan, “Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, C. XIII.
- TAŞDELEN H. Musa, “Sakarya’nın Sosyal ve İktisadi Yapısı Üzerine”, *Sakarya İli Tarihi*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya, 2005, C. II.
- TUTSAK Sadiye, “Osmanlı Devrinden Cumhuriyet Türkiye'sine Miras Kalan Ortaöğretim Kurumunun Gelişimi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, 2001, S. 135.
- UZUNGÜNGÖR İhsan, “Adapazarı'nın En Eski Yerleşim Yeri Tıgccılardır.”, *Irmak Dergisi*, Seçil Ofset, Sakarya, Mayıs 2003, Sayı 29.
- YALDUZ Esat Abdullah, *Uşak'ta Eğitimin Dağılışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2003.
- YAVUZ Nuri, “Sakarya ve Çevresinin Türk Hâkimiyetine Girişi”, (Edt. Mehmet ALPARGU), *Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya, 1999.

Salnameler-Yıllıklar

- TIN Uğur, *Sakarya İli İktisadi Raporu 1999*, A.T.S.O. Yayınları, Sakarya, 2000.
- *İktisadi Rapor 2000 Sakarya*, A.T.S.O. Yayınları, Sakarya, 2001.
- *2001 İktisadi Rapor*, A.T.S.O. Yayınları, Sakarya, 2002.
- Cumhuriyetin 75. Yılında Sakarya*, Varol Ofset, Sakarya, 1998
- Cumhuriyetin 75. Yılında Yükseköğretim*, MEB Yükseköğretim Genel Müdürlüğü, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1998.
- 2000 Genel Nüfus Sayımı*, DİE Matbaası, Ankara, 2002, C. LIV.
- Sapanca 2000*, Sapanca Kaymakamlığı Yayınları, Sakarya, 2000.
- Salname-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye (1316)*, Matbaayı Amire, İstanbul, 1898.
- Salname-i Nezaret-i Maârif-i Umumiye (1321)*, Asır Basımevi, İstanbul, 1903.

İnternet Kaynakları

- ERGÜN Mustafa, Türk Eğitim Tarihi, <http://egitim.aku.edu.tr.ergun3.htm> (17.05.2005).
- GELİŞLİ Yücel, “Darülfünun’un Kuruluşu ve Gelişimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, S. 143. www.meb.gov.tr (20.05.2005)
- KURNAZ Şefika, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Kadınların Eğitimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, S. 113 www.meb.gov.tr (20.04.2005).
- ŞİŞMAN Adnan, “Atatürk ve Lâik Eğitim”, *Atatürk Konferansları* (1998 – 75. Yıl - Yurtiçi), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, www.aku.edu.tr (20.04.2005).
- ÜREKLİ Fatma, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları” Kırgızistan Manas Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, www.manas.kg/pdf/sbd-3-22 (27.10.2005).
- www.adptso.org.tr (05.04.2005).
- www.meteor.gov.tr (18.03.2005).
- www.sakarya.edu.tr (24.11.2005).
- www.sakarya.gov.tr (03.05.2005).

Komisyon Eserleri

- Türk Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, Ankara, 1969, C. XVII.
- Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu*, YÖK Yayınları, Ankara, 2001.
- Tarihin Doğayla Buluştuğu Yer Taraklı*, Taraklı Kaymakamlığı, Sakarya, 2003.
- Tarihte ve Günümüzde Sakarya*, Sakarya Valiliği, Sakarya, 1996.
- Sakarya İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim Belgeseli*, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1998.